

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ
МАРІУПОЛЬСЬКА МІСЬКА РАДА
ГО «ФОНД РОЗВИТКУ МАРІУПОЛЯ»
ВАРНЕНСЬКА ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА, БОЛГАРІЯ
WYŻSZA SZKOŁA EKONOMICZNO-HUMANISTYCZNA (POLSKA,
BIELSKO-BIALA) EURÓPSKY INŠTITÚT ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA
(SLOVAKIA)
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА ІНСПЕКЦІЯ У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ**

*25-річчю кафедри
екологічного менеджменту
присвячується*

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ»**

Матеріали конференції

Маріуполь, 15-16 квітня 2019 р.

УДК 658.8.(476.62)(043.3)

Проблеми та перспективи розвитку еколого-економічних систем у сучасному світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції науковців і студентів (м. Маріуполь, 15-16 квітня 2019 р.). Маріуполь: ДонДУУ, 2019. 269 с.

Розглядаються проблеми та перспективи розвитку еколого-економічних систем сучасного світу, окремих держав та України і її регіонів та розбудови в Україні системи державних і громадських інститутів та відносин, взаємодії, спонтанної самоорганізації і самоврядування громадян, а також пошук шляхів розв'язання зазначених проблем на основі застосування міждисциплінарних підходів та інструментарію.

Організаційний і програмний комітет:

Марова С. Ф. – д. держ. упр., професор, ректор Донецького державного університету управління;

Балуєва О. В. – д. е. н., доцент, проректор з наукової роботи Донецького державного університету управління;

Токарева В. І. – д. держ. Упр., професор, проектор з науково-педагогічної роботи Донецького державного університету управління;

Солоха Д. В. – д. е. н., професор; декан факультету економіки Донецького державного університету управління;

Зяцько Йозеф – професор, Президент Європейського післядипломної освіти, директор Східноєвропейського агентства розвитку, Словаччина;

Табаков Іван – голова Торгово-промислової палати, Болгарія;

Погребняк Л. О. – к.т.н., доцент кафедри екологічного менеджменту Донецького державного університету управління;

Морева В. В. - к.х.н., доцент кафедри екологічного менеджменту Донецького державного університету управління;

Турбіна О. І. - к.е.н., доцент кафедри екологічного менеджменту Донецького державного університету управління.

©Автори, 2019

©ДонДУУ, 2019

Шановні викладачі, науковці, докторанти, аспіранти, студенти, учасники Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку еколого-економічних систем у сучасному світі».

Сердечно вітаю всіх із початком роботи конференції і 25-річчям заснування в ДонДУУ кафедри екологічного менеджменту. Історія нашої кафедри почалася у 1994 році, коли наказом ректора, Станіслава Федоровича Поважного, тоді ще в Академії управління, було створено кафедру екологічного менеджменту для підготовки фахівців у сфері управління екологічною діяльністю держави, її регіонів та окремих населених пунктів і підприємств. За роки свого існування кафедрі вдалося підготувати велику кількість професійних управлінців-екологів, реалізували креативні науково-навчальні ідеї, зробити певний внесок у теорію і практику менеджменту природоохоронної діяльності.

Особливою заслугою співробітників і студентів кафедри є, і мабуть це найголовніше – збереження ентузіазму і вірності своїй професії, навіть у сучасних складних умовах!

Міжнародне політичне, економічне, соціальне середовище стрімко змінюється, висуваючи високі вимоги до підготовки фахівців нового покоління. В цих умовах керівництво і науково-педагогічні працівники кафедри, спираючись на свої традиції, напрацювання, прагнуть давати студентам найсучасніші знання, підкріплені досвідом роботи в реальних наукових проектах.

Кафедра екологічного менеджменту в усі часи була і нині є тим науково-педагогічним середовищем, де, завдяки сумлінній праці та зусиллям декількох поколінь викладачів і науковців, студентів і випускників, формуються висококваліфіковані кадри для утвердження України як цивілізованої європейської держави, що має зайняти гідне місце у світовій спільноті. І сьогодні, святкуючи своє 25-річчя, кафедра впевнено дивиться в майбутнє і готова до нових викликів і здобутків. У цей святковий день бажаю всім нам миру, добра, благополуччя та успіхів.

*Марова Світлана Феліксівна,
д.держупр., професор
Ректор ДонДУУ*

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ГЕОПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

<i>І. Абришевський, О. Павлова</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	8
<i>А. Аверкіна, О. Павлова</i>	
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	12
<i>Є. О. Бутирін</i>	
ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ІДЕЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	14
<i>Г. В. Маслова</i>	
ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....	26
<i>Н. Никифорова</i>	
ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ МЕТОДИК ПРИ СТРАТЕГІЧНОМУ АНАЛІЗІ РОЗВИТКУ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	30
<i>О. Ткаченко, В. Ткаченко</i>	
СТАН ТА НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС.....	36
<i>Э. Э. О. Фарзалиев</i>	
КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К РЕШЕНИЮ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ РАЗВИТИЯ РЕГИОНА.....	41
<i>Ф. В. Курош</i>	
ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОБЩЕСТВА С ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДОЙ.....	46

СЕКЦІЯ 2. МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ

<i>С.Ф. Марова</i>	
ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ.....	51
<i>І. Бакуменко</i>	
СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПОСЛУГ МОРСЬКОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ....	53
<i>О.В. Белякова</i>	
ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ В МИТНІЙ СПРАВІ.....	56
<i>М.О. Бура, науковий керівник: О.В. Белякова</i>	
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА КРУЇЗНИХ ЛАЙНЕРАХ.....	59

В. Ю. Василевич

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....63

Т. Вовк

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІМІДЖ ТА ОСНОВНІ СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....68

А. В. Гуренко

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОРТІВ.....73

А. В. Гуренко, А. А. Минаєва

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ.....75

А. В. Гуренко, А. Хабрат

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ МОРСЬКИХ КРУЇЗНИХ СУДЕН.....77

А.В. Косяк, В.В. Косаренко, науковий керівник: О.В. Бєлякова

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ КРУЇЗНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА ОДЕСИ80

А. Минаєва, науковий керівник: О.В. Бєлякова

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ КРУЇЗНОГО БІЗНЕСУ...83

О. Л. Чібузор

ОЦІНКА СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВИХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ...89

О. О. Очеретько, В. В. Косаренко

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....92

О. О. Очеретько, А. В. Косяк

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ.....94

О. О. Очеретько, А. В. Ратушина

КОНЦЕСІЯ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....97

О. О. Очеретько, М. В. Чорна

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ МОРСЬКИХ ПОРТІВ.....100

Д.В. Солоха

ПОЗИЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....102

О. І. Черниш, С. А. Гуренко

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.....105

О. Ю. Чернишов, Я. С. Гуренко

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....108

М.В. Чорна, О.В. Протасова, науковий керівник: О.В. Бєлякова

СОЦІОКУЛЬТУРНА АНІМАЦІЯ СУЧАСНОМУ КРУЇЗНОМУ ТУРИЗМІ ..111

М. Л. Шелухін

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ».....113

О. М. Шелухін

ВПЛИВ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ.....116

Л. О. Погребняк

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ ЧИ УСУНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТЕРИТОРІЇ БОЙОВИХ ДІЙ ДОНБАСУ.....120

О. С. Суздальєва

СТАН ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД КОНФЛІКТУ ТЕРИТОРІЙ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ.....125

СЕКЦІЯ 3. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

О. Амельницька

ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЙ.....128

О. О. Буніна

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....133

А. Бурко

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....137

Л. О. Погребняк, О. Е. Гашутіна

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ.....140

О. І. Головіна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО І ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ.....146

І. Г. Луковенко

ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ.....151

В. Морева, В. Сівірухін, Р. Остапенко

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ.....154

В. В. Морева, Я. П. Тулаїнова

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ.....158

Л. О. Погребняк, О. О. Могілевіч

ДЕЯКІ ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ УНИКНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК В УКРАЇНІ.....166

Л. О. Погребняк, Я. П. Тулаїнова

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....168

**СЕКЦІЯ 4. МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

О. Павленко, К. Бажак

МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....185

В. В. Дятлова, Д. О. Єрохіна

МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ ДО ЄС.....189

Л. О. Погребняк, О. Могилевич

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ У МИТНІЙ СЛУЖБІ.....194

СЕКЦІЯ 1
ГЕОПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ

*Абрашевський Ігор, магістр,
Павленко Олена, к. е. н., доцент,
Одеський державний екологічний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Актуальність дослідження. У глобальному процесі структурних зростань важливу роль починає грати еколого-економічна безпека. Сама актуальність проблеми в системі полягає у зростанні ролі природоохоронної діяльності у ХХІ сторіччі. За умов масового забруднення зовнішнього середовища, коли на її стан впливають недобросовісні відносини з викидами та неналежне керування цими питаннями державою, необхідно опанувати різні механізми впливу на прийняття багатьох державних рішень з питань соціо-еколого-економічної безпеки, також зміни у економічній політиці та практики.

Метою дослідження є встановлення практичної і теоретичної бази дослідження всіх проблем пов'язаних з соціо-еколого-економічною безпекою та питаннями еколого-економічного та соціального впливу на розвиток еколого-економічних систем в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам пов'язаним з соціо-еколого-економічною безпекою приділяли увагу у своїх роботах різні вчені та юристи, серед яких я можу виділити наступних: О. Ф. Андрійко, І. В. Арістова, О. О. Бандурка, В. Т. Білоус, І. С. Братков, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, С. Ф. Константинов, О. В. Копан, М. В. Корнієнко, О. В. Мартиненко, В. І. Олефір, В. П. Петков, Т. О. Проценко, А. А. Стародубцев, В. К. Шкарупа, Х. П. Ярмакі та інші.

Результати теоретичного аналізу. На фоні всіх вищеперечислених робіт авторів можливо сказати що загальна проблема розкрита лише частково.

Виклад основного матеріалу. Як правило серед наукової літератури прийнято виділяти лише економічні чинники, але не соціальні та екологічні. І в основному ці чинники мають наступний вигляд:

1) при вирішенні проблем в економічній діяльності підкреслюється основна роль економіки, серед яких виробництво, розподіл та споживання продукту виробництва носять первинний характер для соціуму та саме вони визначають їх життєдіяльність та життєздатність. Для прикладу можу взяти військову безпеку країни, що при слабкій та стогнуючій економіці не може підтримувати її та совокупність цього носить під собою лише конфлікти які можуть створювати соціальні розлади та ділення поглядів нації на два табору.

2) на прикладі України може сказати що суспільна криза охопила в основному економіку у 90-х роках, а саме перехід від планової економіки до ринкової. Саме це й вирішило подальшу долю країни на наступні десять років. Отже ми бачемо що наслідки загроз моделям управління соціо-еколого-економічній безпеці країни можуть мати довгостроковий характер з економічного погляду.

До основних принципів забезпечення соціо-екологічно-економічного стану України можна віднести:

- верховенство закону під час забезпечення моделей управління соціо-екологічно-економічної безпеки;
- тримання певного балансу у питаннях особи, сім'ї, соціуму та держави у цілому;
- взаємна гарантована відповідальність щодо питань особи, суспільства, інституту сім'ї та держави;
- введення адекватних, продуманих та своєчасних заходів які пов'язані з загрозами екологічного або економічного характеру, так і з питаннями внутрішнього та зовнішнього характеру;
- інтеграція національної соціо-еколого-економічної безпеки з міжнародними нормативами;

Соціальну, екологічну та економічну безпеку необхідно розглядати як єдине ціле, саме це нам й диктує сучасний світ. В XVIII сторіччі до середини XIX відбувалась перша індустріальна революція, вважалось що треба розглядати лише економічну складову безпеки. У XX сторіччі на різні революційні поштовхи серед населення почали розглядатися соціальну складову, й ближче к кінцю XX сторіччя почали з'являтися таке поняття як «сталий розвиток», тобто такий розвиток, при якому гарантована екологічна безпека.

Таким чином, під економічною безпекою країни розуміють не тільки захищеність розглянутих вище національних інтересів, але й готовність та здатність певних інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту національних інтересів розвитку мікроекономіки, підтримки соціально-політичної стабільності суспільства. Економічна безпека країни відносна, навіть у найбільш економічно розвинутих і соціально стабільних країнах зі сталим політичним режимом можливі певні зовнішні несприятливі впливи.

Стосовно економічної безпеки регіонів доцільним є поділ категорій на такі складові: енергетична безпека, фінансова, інвестиційна, інноваційна та соціальна. Під економічною безпекою підприємства розуміють стан найбільш ефективного використання його ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування як у теперішній час, так і в майбутньому. Важливими умовами та елементами в забезпеченні нормального функціонування підприємства є оцінювання та управління економічними ризиками, загальний стан економіки.

Під екологічною безпекою країни розуміють стан та певні умови навколишнього середовища при яких забезпечується екологічна рівновага та гарантується захист навколишнього середовища: біосфери, атмосфери, гідросфери, літосфери, видового складу тваринного та рослинного світу, природних ресурсів, збереження здоров'я і життєдіяльності людей.

Проблеми деградації навколишнього середовища, носять трансграничний характер, тому слід звернути увагу на міжнародний характер соціо-еколого-

економічної безпеки. Під міжнародною соціо-еколого-економічною безпекою розуміють такий стан світової економіки при якому забезпечуються взаємодія, співробітництво країн у вирішенні національних та глобальних проблем всього людства серед яких і соціальні і екологічні та й економічні питання.

Наприклад для забезпечення міжнародної економічної безпеки існують такі організації як МВФ, МБРР, ВТО та інші, для екологічної Global Nest, WSPA, WWF, GEN, GEF. При цьому важливу роль у всіх вищеперелічених питаннях грають ще й партнерські угоди про вільний рух капіталу, товарів, послуг, відмова від силового тиску, рівноправні відносини з менш розвинутими країнами та екологічні директиви(2001/42/ЕС, 2003/87/ЄС та 2008/98/ЄС).

Висновки. Як вважають міжнародні організації правові гарантії здійснення міжнародної економічної та екологічної безпеки полягають у визнанні певних пунктів:

- принципи рівноправності країн, незважаючи на їх соціальний та політичний лад;
- повна свобода вибору шляху розвитку та організація економічного життя країни;
- взаємовигідне співробітництво та вільний розвиток економічних, фінансових, науково-технічних, екологічних, соціальних та мирних відносин між державами з метою загального прогресу;
- мирне регулювання всіх питань, як і у питаннях внутрішньої, так і зовнішньої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Степаненко А. Безпека як фундаментальна системна парадигма сталого розвитку і буття суспільства / А. Степаненко // Економіст. – 2011. – No 4. – С. 26–29.
2. Качинський А. Екологічна безпека України: системний аналіз, перспективи покращення / А. Качинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/Kachin/index.htm>.

3. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави : [підручник для осіб, що навчаються за фахом «службовець державного управління»] / Г. Пастернак-Таранушенко ; за ред. Б. Кравченка. – К. : Інститут державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1994. – 140 с.

*Аверкіна Аліна, магістр,
Павленко Олена, к. е. н., доцент,
Одеський державний екологічний університет*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Актуальність дослідження. Проінформованість світової спільноти про необхідність рішучих дій для поліпшення стану навколишнього середовища була скасована у 1990 році. У Страсбурзі, Ріо-де-Жанейро в 1992 році, Гельсінкі в 1993 році тощо, ця робота була активована і визначені пріоритети ЄС: економічний підйом розвитку. На цьому етапі в Україні існують значні суперечності між зростом економіки та станом оточуючого середовища, що призвело до пошуку стратегій змін в управлінні соціально-економічним зростом держави з урахуванням екологічних факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незрілість політики, механізмів та інструментів для збалансування екологічних та соціально-економічних систем зберігає перехід до сталого розвитку, в той час як в Україні концепція переліку показників для оцінки екологічних, економічних та соціальних систем має на меті покращення навколишнього середовища. Процеси сталого розвитку не є юридично дозволеними в Україні. Дослідниками з цієї теми були: О. Ф. Балацький, Л. Г. Мельник, Б. М. Данилишин, І. К. Бистраков, Є. В. Хлобистов, Б. В. Буркинський, О. О. Веклич, З.В. Герасимчук, Л. С. Гринов, Л. Г. Руденко, С. К. Харичков, Н. В. Караєва та ін.

Мета дослідження: розробити теоретичний та методологічний підходи до комплексної оцінки стану еколого-економічного розвитку регіону з

формуванням системи екологічних та соціально-економічних показників шляхом визначення таких завдань, як:

- аналіз змісту еволюційних аспектів концепції еколого-економічного розвитку;
- розробка керівних принципів для вибору та коригування показників розвитку екологічних та економічних проблем;
- удосконалення моніторингу, що з'єднує підсистеми, екосистеми, соціальні та економічні;
- причини методів створення систем еколого-економічних та соціальних показників сталого розвитку;
- точність факторів контролю якості, які впливають на них;
- система екологічного менеджменту для сталого розвитку в регіоні;
- діагностика стану субрегіональних економічних і соціальних екосистем на основі важливих показників.

Об'єкт дослідження: процес, цілеспрямований на забезпечення розвитку екосистеми та економіки регіону.

Предмет дослідження: теоретичні основи та методи формування економічних екологічних оцінок регіону.

Методи дослідження: визначити наукові дані, основні принципи загальної економічної системи, вивчення галузей природовикористання та охорони навколишнього середовища, метод рівняння, метод групування, синтез-аналіз тощо.

Результати дослідження: удосконалено теоретичні визначення процесу еколого-економічної оцінки, нових висновків - достовірності наукової та медичної практики еколого-економічних досліджень, основних систем екології, економіки та соціальних показників; поширення процесів розвитку регіону та поширення складного чинника фактора середовища, що покращить екологічний паспорт.

Висновки: вищезгадані аспекти покращать результат діагностичного процесу регіону і сприятимуть формуванню сталого розвитку з використанням

теоретичних і методичних положень. Формування системи індикатора, поліпшення системного розвитку еколого-економічної ситуації; необхідно зробити розрахунки для розвитку стійкої системи в регіоні, з акцентом на екологічну складову цього процесу: гнучкі ефективні економічні та управлінські рішення, які реалізують теорію безперервного піднесення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шкурапа Е. В., Мельнік Л. Г. Розгляд фактору часу та програмних систем: підручник / бакалавр. Редагуйте за допомогою LG Miller і Pro. Л. Т. - "Книга університету", 2007. - С. 200-203.

2. Шкурапа О. В., Каринцева О. І. Показники сталого розвитку як ресурси для управління ресурсами в Україні. Ph.D. Кандидат економічних наук, доцент. І. М. Сотнік - Суми: ВТД "Книга університету", 2006. - С. 458-490.

3. Шкурапа О. В. Показники та показники сталого розвитку // Екологічна основа. Економіка навколишнього середовища та охорона навколишнього середовища: викладач / збірники. Кандидати наук, проф. Мельнік Л.Г., доктор медичних наук, професор М.К. Шапки - Суми: ВТД "Книга університету", 2005. - С. 732-740.

4. Шкурапа О. В., Мельнік Л. Г. Відділ факторів часу і системних реакцій: Підручник / Вступ. проф. Л. Мельнік (Україна) та проф. Л. Хенсен (Бельгія). - Суми: ВТД "Книга університету", 2007.

*Бутирін Є. О., к. ю. н., доцент
Донецький державний університет управління*

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ІДЕЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті розглянуті проблеми поняття місцевого самоврядування в англійській політико-правовій думці ХІХ ст. Сьогодні ми позбавлені консенсуального наукового визначення місцевого самоврядування - це обумовлено тим, що самоврядування розвивається у суворій відповідності із

закономірностями розвитку суспільства у цілому. Кожному історичному типу демократії відповідають конкретно-історичні моделі самоврядування і пов'язано це з існуванням різних поглядів на природу феномену місцевого самоврядування. Англійські науковці шукали відповідь на сучасні питання в минулому і витоки самоврядування вони бачили в таких інституціях як уітенагемот (зібрання мудрих) або фолькмот (племінні збори саксів). Отже з часів англосаксонського завоювання, на думку публіцистів-ідеалістів, запорукою успішності державного управління було місцеве самоврядування.

Ключові слова: місцеве самоврядування, державне управління, муніципалітети, самоврядні інституції, муніципальне управління, земське самоврядування, союз місцевих мешканців.

Аннотація. В статье рассмотрены проблемы понятия местного самоуправления в английской политико-правовой мысли XIX в. Сегодня мы лишены консенсуального научного определения местного самоуправления. Это обусловлено тем, что самоуправление развивается в строгом соответствии с закономерностями развития общества в целом. Каждому историческому типу демократии соответствуют конкретно-исторические модели самоуправления и связано это с существованием различных взглядов на природу феномена местного самоуправления. Английские ученые искали ответ на современные вопросы в прошлом и истоки самоуправления они видели в таких институтах как уитенагемот (собрание мудрых) или фолькмот (племенные сборы саксов). Со времен англосаксонского завоевания, по мнению публицистов-идеалистов, залогом успешности государственного управления было местное самоуправление.

Ключевые слова: местное самоуправление, государственное управление, муниципалитеты, самоуправляющиеся институты, городское управление, земское самоуправление, союз местных жителей.

Abstract. The article deals with the issue of the local self-government concept in the English political and legal thought of the nineteenth century. Currently, there is no consensual scientific definition of local self-government; it is due to the fact that

self-government develops in strict accordance with the laws of society development as a whole. Each historical democracy type corresponds to concrete historical models of self-government and is connected with the existence of different views on the local self-government phenomenon nature. The English scientists were investigating answers to modern questions in the past and self-government sources were studied in such institutions as the witenagemot (a meeting of wise men) or folkmoot (the Saxon tribal meeting). Therefore, from the time of the Anglo-Saxon conquest, according to idealist publicists, the key to the public administration success has been the local self-government.

Key words: local self-government, state administration, municipalities, self-governing institutions, municipal government, local self-government, union of local citizens.

Постановка проблеми. Особливість місцевого самоврядування полягає у врахуванні тенденцій розвитку суспільства та прагненні утвердити демократичні засади людського існування. Будучи досить непростим та багатоаспектним соціальним явищем, воно поки що немає єдиного та найбільш точного визначення. Натомість у теорії права та держави існують власні різноманітні підходи до розуміння, що обумовлені особливостями представлених в літературі характеристик. Існування великої кількості визначень свідчить про невпинну динаміку поглядів на місцеве самоврядування та певну суперечність його політико-правової природи. Наявна приналежність до суб'єктів політики виступає ще однією підставою для зіткнення поглядів фахівців з усіх сторін наукового пізнання.

Основною метою є дослідження різноманітних теоретико-правових підходів до поняття місцевого самоврядування в політико-правовій думці Англії у XIX ст.

У XVIII та на початку XIX століть в західноєвропейських країнах відбувається транзиція від традиційних форм суспільного розвитку до техногенної цивілізації, де наука стає однією з важливих форм суспільної свідомості, заповнюючи собою нішу, яку залишала по собі релігія. Саме

техногенністю західної цивілізації можна пояснити її потребу в науковій розробці пропозицій щодо подальшого реформування суспільства. До прикладу, ті численні доповідні записки, що подавалися на повагу імператора його урядовцями, були щільно насичені цитатами провідних науковців, як от записка С. Ю. Вітте [1].

У цей транзитивний період поняття «самоврядування», визначення його правової природи привертає увагу багатьох філософів, правників, публіцистів та політичних діячів з різних країн. На думку лінгвістів-герменевтиків дефініція виступає своєрідним механізмом збереження накопиченого досвіду, ідей, що виникли в науковій думці. Саме вона забезпечує загальнообов'язкову однозначність уживаних термінів і є своєрідним «прикордонним знаком», який позначає перехід від позанаукового знання до наукового [2, с. 11]. Отже ідея місцевого самоврядування виконує особливі пізнавальні функції. Вона акумулює первинні відомості щодо самоврядування, відбиваючи те суттєве, що притаманне цьому феномену протягом різних історичних проміжків часу та є властивим для тих країн де використовується цей інститут. Поняття місцевого самоврядування відбиває загальні та особливі елементи системи, які знаходяться в постійній динаміці. В ідеї місцевого самоврядування, у найбільш повному обсязі, відбивається прагнення людини до участі у всіх сферах життєдіяльності суспільства, намагання як наймого повно реалізувати власний творчий потенціал. Щодо практичного втілення цієї ідеї в суспільно-державному устрої різних країн то воно має і свою специфіку і власну тривалу історію.

Якщо брати «самоврядування» у широкому сенсі цього слова, то його можна віднести до тих термінів, які логіка визначає як відносні. Як наполягав П. Лабанд самоврядування є поняття протилежне поняттю знаходження під чужим управлінням [3, с. 103]. Втім, під таке широке визначення можуть потрапляти будь які різноманітні форми суспільних об'єднань, як то релігійні спільноти, клуби, кружки, акціонерні та торгові товариства, трасти, артлі тощо.

Слід мати на увазі, що поняття «управління» і «самоуправління» співвідносяться між собою як ціле й частина. Самоуправління може розумітися в самому загальному вигляді як вид соціального управління, що має власні цілі, суб'єкта та об'єкт взаємодії [4, с. 21]. І управління, і самоуправління ставлять собі за мету упорядкування суспільних відносин. Головною їх відмінністю є співвідношення об'єкту та суб'єкту взаємодії. Управління, в межах соціальної системи, обумовлює певний вплив суб'єкта на об'єкт, а відтак і їх взаємодію. У разі самоуправління маємо співпадіння суб'єкту та об'єкту і останнім виступають дії суб'єкта, за рахунок чого відбувається саморегуляція процесів, що чиняться всередині соціальної системи. Інша відмінність криється в характері влади, а саме: управлінню притаманна імперативна природа, а об'єкт підпорядковується суб'єкту. Щодо самоврядних систем, то їм властиве самопідпорядкування елементів системи внутрішнім цілям та потребам. Тому відносини ієрархії, природні для управління, поступаються при самоуправлінні відносинам координації та взаємодії елементів системи.

І управління, і самоуправління в соціальній системі спрямовані на упорядкування суспільних відносин між індивідами. Вони завжди реалізуються, мають свій прояв у дії, яка полягає в прийнятті рішень та їх подальшої реалізації уповноваженими на то законом органами. А відтак соціальне управління на рівні окремої соціальної групи чи то особистості здійснюється двома системами – державною та тою, що створюють індивіди самостійно – місцевим самоуправлінням.

Появу ідеї територіального управління та його правового врегулювання пов'язують з феноменом муніципального управління римської епохи. Саме в Римській імперії з'являються міста – муніципії (лат. *municipium*), підпорядковані столиці, адміністрація та юрисдикція яких визначалась окремими постановами – *leges municipales* [5]. Власне це дало підстави окремим науковцям вважати, що термін «міське самоврядування» або «муніципальне управління», як правове поняття, можна віднайти ще в Стародавньому Римі.

Саме там «муніципалітетами» називали міста, які були наділені правом самоврядування [6, с. 73].

Попри різні точки зору щодо появи поняття «самоуправління», більшість науковців [7] дотримуються думки, що цей термін вперше з'явився в Англії. Саме тут слово «selfgovernment» – «самоуправління», починаючи з XVII ст., стали застосовувати, хоча свого закріплення в англосаксонському праві він не знайшов, а отримав своє поширення в континентальній Європі.

Окремі дослідники, дотримуються позиції відповідно до якої народження самоврядування пов'язують з подіями Великої французької революції в яких громада набуває самостійності відносно держави [8]. Показово те, що у Франції такого терміну взагалі не існує, замість нього використовується або «децентралізація» – «décentralisation», або «муніципальна влада» – «pouvoir municipal». Є науковці, що наполягають на німецькому сліді та пов'язують його появу з іменем Г. фон Штейна фундатора муніципальної реформи, проведеної в 1808 р. у пруських містах [9].

Наприкінці XIX ст. відоме подружжя англійських науковців та громадських діячів Сідней Вебб (англ. Sidney James Webb, 1st Baron Passfield) та Беатриса Вебб (англ. Beatrice Potter Webb, Lady Passfield), очільники Фабіанського товариства, розпочали свої студії щодо англійського самоврядування. Виступаючи опонентами жорсткої капіталістичної системи, вони шукали альтернативу цій економічній системі в справедливо влаштованих засадах соціального буття, в привабливості «союзу місцевих мешканців». Результатом цих розвідок стало переконання, що в Англії місцеве самоврядування має глибинні корені і його історії було присвячено багатотомну наукову працю, хронологічні межі якої охоплювали період з 1689 по 1835 рр. [10].

Дослідники самі були вражені наслідками своїх студій, зокрема вони писали, що важко повірити, але до середини XIX ст. власне термін «local government» не застосовувався. Ми виявили, пише подружжя, що вислів «local self-government» став поширюватися у другій чверті XIX ст., головним чином

завдячуючи Р. фон Гнейсту та Дж. Т. Сміту. Проте вже в третій чверті століття набуло популярності словосполучення «local government». У передовиці «Times» від 15 грудня 1856 р. воно знайшло свого офіційного закріплення [11, р. 8-9].

Для позначення загального характеру англійського державного устрою, як народного самоуправління, що знаходить свій найвищий прояв у парламенті стали застосовувати термін «local government» [12, р. 2-3]. «Місцеві інтереси» або «локалізм» стали важливою складовою політичного буття Англії в XVII ст., коли певні території нараховували вже кілька століть автономного демократичного управління. А окремі одиниці, такі як Беверлі та Кінгстон-на-Холмі, набули самостійного правління відповідно у 1129 та у 1299 роках [13].

Утім на відміну від подружжя Веббів, англійський дослідник Б. Кейт-Лукас (англ. Keith-Lucas, Bryan) зазначав, що він віднайшов перше офіційне вживання словосполучення «local government» у звіті королівської комісії з муніципальних питань у 1835 р. Але контекст його використання не пов'язаний з позначенням певного устрою або порядку, який можна описати як місцеве самоврядування [14, р. 12]. Також британські дослідники наводили приклад широкого використання цього терміну в публіцистиці посилаючись на свого співвітчизника, політичного теоретика, юриста, місцевого історика Бірмінгему Д. Т. Сміта (англ. Joshua Toulmin Smith). Останнього непокоїв «урядовий деспотизм», тобто відрядження з центру до графств чиновників щодо контролю стану освіти, охорони здоров'я, проблеми жебрацтва, поганих умов фабричної праці. І Д. Т. Сміт наполягав на обмеженні втручання центральної влади в справі місцевого самоврядування [15]. Традиційно, англійці шукали відповідь на сучасні питання в минулому і витоки самоврядування вони бачили в таких інституціях як уїтенагемот (зібрання мудрих) або фолькмот (племінні збори саксів). Отже з часів англосаксонського завоювання, на думку публіцистів-ідеалістів, запорукою успішності державного управління було місцеве самоврядування [16].

Австрійський професор І. Редліх, будучи визнаним знавцем англійського самоврядування, звертав увагу європейців на те, що англійці в якості технічного терміну – *terminus technicus* – для позначення внутрішнього управління взагалі та місцевого самоврядування зокрема застосовували термін «*local self-government*», особливо після того, як під цією назвою вийшла праця Д. Т. Сміта [17]. Успіх використання цього словосполучення пояснюється загостренням в середині XIX ст. парламентських протиріч і прибічники торі, в своїй боротьбі проти зайвої централізації організації управління, широко стали його використовувати. Проте коли в 60-х роках пристрасті зійшли нанівець, термін також зник з сторінок полемічних видань та парламентських слухань. А для позначення організації внутрішнього управління стали застосовувати термін «*local government*». Також І. Редліх дійшов висновку, що цей термін замінив собою терміни, які застосовувались раніше «*civil government*» та «*municipal government*» – цивільне та муніципальне управління, відповідно [18, с. 361].

Щодо поширення англійського терміну «*self-government*» на європейському континенті, то як наголошує І. Редліх воно стало можливим завдяки авторитету Р. фон Гнейста, якого сучасники прозвали «політиком права». Хоча використання цього терміну останнім було доволі вільним. Гнейст, пише австрійський дослідник, запозичив як саме слово, так і його контекст у Д. Т. Сміта. І хоча в самій Англії його авторитет не був значним, втім на континенті погляди англійського публіциста були достатньо популярними, хоча його ім'я залишилось невідомим. Дякувати за це треба працям Р. фон Гнейста, який відверто запозичував ідеї англійця щодо супротиву централізації, реформі управління, розширенню виборчого права тощо, навіть використовуючи ті самі вислови. Унаслідок, ідеї Д. Т. Сміта були подані пруським професором на повагу суспільства як сама зріла критика англійської конституції [18, с. 360].

Показовим є й той факт, що переклад його фундаментальної праці було здійснено вперше російською мовою [19]. А англійці взагалі переклали лише

частину дослідження [20]. Тому саме в Росії праці Р. фон Гнейста були піддані критичному осмисленню. Академік М. М. Ковалевський, один з відомих медієвістів, фахівців з історії Англії, закидав Р. фон Гнейсту недостатнє знання джерел та довільне тлумачення англійського мирового інституту. Він піддавав сумніву наївну віру прусського професора в ефективність роботи посадовців, призначених урядом, які, начебто, не залежать від станових впливів та віддані всебічно служінню лише правді [21, с. 24-29, 33]. Втім критика була помірною і П. Г. Виноградов об'єктивно зауважував, що при всій однобічності теорії Гнейста в його працях найбільш повно було з'ясовано умови поміщицького самоврядування, так званої сквайрархії, яка домінувала у земському житті Англії від кінця XIV до початку XIX ст.ст. [22, с. 7].

Досліджуючи поширення Європою ідей щодо місцевого самоврядування слід враховувати загальну культурну орієнтацію Старого Світу та Росії на Францію що тривала до середини XIX ст. Але інтенсивне налагодження зв'язків між аристократами Німеччини, Росії, Великобританії обумовило поширення, у другій половині століття, англофільства в Пруссії, Австрійській та Російській імперіях. Так, російські публіцисти із задоволенням давали опис суспільного побуту Англії, порівнюючи його з вітчизняними земськими установами. Особливо підкреслювалось, що місцеве управління в Великій Британії здавна здійснювали місцеві союзи мешканців, що склалися природним шляхом. Впритул до 30-х років XIX ст. центральна влада надавала їм право самоврядування на підставі місцевих звичаїв та місцевої юрисдикції. Пояснення цього феномену знаходили в збереженні англійського загального права (*common law*) [23, с. 8, 63]. Таким чином вже з середини XIX ст. термін «самоуправління» стає популярним в Німеччині – «*selbstverwaltung*» [24, р. 5-6], а десятьма роками потому й в Російській імперії.

На думку В. В. Івановського суттєвою відмінністю німецької наукової думки щодо самоврядування було те, що вона не обмежувалася дослідженням догми права, позитивного законодавства, як це мало місце в англійців або французів, а й приділяла значну увагу питанню щодо сутності, «природи»

самоврядування, о співвідношенні в його діяльності громадського і державного елементів [25, с. 392-396]. Й оскільки Німеччина традиційно сприймалась російськими правниками як «житниця наукових ідей», то й вони пішли саме цим шляхом [26, с. 140].

Отже, відомий економіст, правник, ідеолог декабристського руху М. І. Тургенєв (який працював та близько зійшовся з Г. фон Штейном і на той час очолював центральне управління звільнених від наполеонівської окупації територій Німеччини), у своїй студії «Росія і руські», яка була написана в 30-х роках ХІХ ст. та видана у 1847 р. в Парижі, висловлювався з приводу муніципальної реформи в Пруссії й можливістю застосування цього досвіду в Росії. Автор, на той час, не застосовував в своєму лексиконі термін «самоврядування». М. І. Тургенєв писав про «муніципальні установи» («l'organisation municipale») та «міські організації» («organise les villes») [27]. Проте вже в праці 1869 р. «Щодо морального відношення Росії до Європи» їм було використано термін муніципальне самоуправління («self-government») [28, р. 38].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Див.: Витте С. Ю. По поводу непреложности законов государственной жизни. Санкт-Петербург: Акц. о-во Брокгауз-Ефрон. 1914. - [2] + II + IV + 376 с.
- 2, Аверинцев С. С. Литературные теории в составе средневекового типа культуры // Проблемы литературной теории в Византии и латинское средневековье. Москва. 1986.
3. Laband P. Das Staatsrecht des Deutschen Reiches. Bd. 1. Tübingen: Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung. 1876. S. 103.
4. Тихомиров Ю. А. Диалектика управления и самоуправления // Вопросы философии. 1983. N 8.
5. Муниципий (Municipium) // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. Санкт-Петербург: Акц. издат. об-во Ф. А. Брокгауз–И. А. Ефрон. Т. XX (39). 1897.

6. Рязанцев И. П. Историко-правовые аспекты формирования местного самоуправления в Российской Федерации / И. П. Рязанцев, С. А. Адарченко // Россия и социальные изменения в современном мире: Сб. научных докладов «Ломоносовские чтения 2004». Москва. 2004. Т. 1.

7. Див.: Велихов Л. А. Основы городского хозяйства. Москва, Ленинград: Гос. издат., 1928. С. 235; Черняк Э. В. Ранние германские теории местного самоуправления: учебное пособие. Казань: Казан. гос. технол. ун-т. 2009. С. 6.

8. Див.:Штмпфл Г. Местное самоуправление / Г. Штмпфл, Х. Шоллер. Москва. 1995. 472 с.; Медведев А. И. Местное самоуправление в условиях формирования гражданского общества и правового государства : (Теоретико-правовое исследование): Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Волгоград. 2000.

9. Институты самоуправления: Историко-правовое исследование / В. Г. Графский, Н. Н. Ефремова, В. И. Карпец и др. Москва: Наука. 1995.

10. Див.: Webb B., Webb S. English local government, from the Revolution to the Municipal Corporations Act / Vol.: V. 1. The parish and the county. V. 2. The manor and the borough, part 1. V. 3. The manor and the borough, part 2. V. 4. Statutory authorities for special purposes. V. 5. The story of the King's Highway. V. 6. English prisons under local government (with preface by Bernard Shaw). V. 7. English poor law history, part 1: The old poor law. V. 8. English poor law history, part 2: The last hundred years, vol. 1. V. 9. English poor law history, part 2: The last hundred years. London ; New York : Longmans, Green and co. 1906–1929.

11. Webb B., Webb S. The Development of English Local Government. 1689–1835. Oxford: Oxford University Press. 1922.

12. Hasluck E. L. Local Government in England. Cambridge, Eng.: University Press. 1936. 363 p.

13. Local government: politicians, professionals and the public in local authorities. H. J. Elcock; Michael Wheaton. London: Methuen. 1986. 736 p.

14. Keith-Lucas B. English local government in the nineteenth and twentieth centuries. London : Historical Association. 1977. 44 p. P. 12.

15. Див.: Smith J. Toulmin, Esq., Local Self-government and Centralization: The Characteristics of Each, and Its Practical Tendencies as Affecting Social, Moral, and Political Welfare and Progress, Including Comprehensive Outlines of the English Constitution. London: Published by John Chapman. 1851. 415 p.

16. Див.: Keith-Lucas B. In Defence of Gneist // Canadian Journal of Economics and Political Science. Vol. 27. No. 2. May 1961. P. 248; Hasluck E. L. Local Government in England. Cambridge, Eng.: University Press. 1936. P. 3.

17. Smith J. Toulmin, Esq., Local Self-government and Centralization: The Characteristics of Each, and Its Practical Tendencies as Affecting Social, Moral, and Political Welfare and Progress, Including Comprehensive Outlines of the English Constitution. London: Published by John Chapman. 1851. 415 p.

18. Редлих И. Английское местное управление: Изложение внутреннего управления Англии в его историческом развитии и современном состоянии / Пер. с нем. Ф. Ельяшевич ; Под ред. В. Б. Ельяшевича ; Вступит. статья П. Г. Виноградова. Санкт-Петербург: Тип. Альтшулера. Т. 2. 1908. 462 с. С. 361.

19. Гнейст Р. Г. История государственных учреждений Англии (Englische Verfassungsgeschichte) ; Пер. с нем. под ред. С. А. Венгерова. Москва: К. Т. Солдатенков. 1885. [2], VI, 858, X с.; 22.

20. Gneist R. The History of the English Constitution. 2 vol. / Translated by Philip A. Ashworth. London: G. P. Putnam's. 1886. XVI, 437 p., VII, 466 p.

21. Ковалевский М. М. Английская конституция и ее историк. Москва: тип. Ф. Б. Миллера. 1880.

22. Виноградов Павел. Предисловие Редлих И. Английское местное управление: Изложение внутреннего управления Англии в его историческом развитии и современном состоянии / Пер. с нем. Ф. Ельяшевич ; Под ред. В. Б. Ельяшевича ; Вступит. статья П. Г. Виноградова. Санкт-Петербург: Тип. Альтшулера. Т. 2. 1908. 462 с.

23. Зарудный М. И. Общественный быт Англии: очерки земства, города и суда с характеристикой соответствующих учреждений Франции и

современных преобразований в России. Санкт-Петербург: тип. Н. Тиблена и К°. 1865. 212 с.

24. Heffter H. Die Deutsche Selbstverwaltung im 19. Jahrhundert. Geschichte der Ideen und Institutionen. Stuttgart: K. F. Koehler Verlag. 1950. 791 s.

25. Ивановского В. В. Русское государственное право / В. В. Ивановского, орд. проф. Имп. Казанского ун-та. Казань: Типолитогр. имп. ун-та. Т. 1. Ч. 1: Верховная власть и ее органы. 1896. VII, 533с.

26. Зорькин В. Д. Позитивистская теория права в России. Москва: Изд. Московского ун-та. 1978.

27. Див: Tourgueneff N. La Russie et les Russes. Tome 1 er.: Mémoires d'un proscrit. Paris : E. Dentu. 1847. P. 417–430. Він же: La Russie et les Russes. Tome 3 er.: De l'avenir de la Russie. Paris : E. Dentu. 1847. P. 91.

28. Turgenev N. O npravstvennom otnoshenīi Rossīi k Evropie: Rapports de la Russie avec l'Europe, considérés au point de vue moral et politique. Leïptsig : F. A. Brockhaus. 1869.

*Маслова Г. В., аспірант
Донецький державний університет управління*

ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Досвід розвинених країн світу свідчить, що в умовах глобальної конкуренції на ринку виграє той, хто має розвинену інноваційну інфраструктуру та розробив найбільш ефективний механізм управління інноваційною діяльністю.

Розуміння необхідності розвитку інноваційної інфраструктури в забезпеченні стійкості як окремих підприємств, галузі, так і економіки країни в цілому зумовлено глибокими структурними перетвореннями в економіці, високим ступенем зношення основних фондів, потребою промисловості в новітніх технологіях, кадрах, що забезпечують випуск конкурентоспроможної

продукції; необхідністю збереження і розвитку науково-технічного потенціалу інноваційного підприємництва, запобігання витоку інтелектуальної власності і наукових кадрів за кордон, підвищення результативності та практичної значимості наукової діяльності.

Інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) [1].

Аналіз завдань інноваційної інфраструктури дозволяє виокремити такі функції інноваційної інфраструктури [2]:

- забезпечення та підтримка зв'язків між підсистемами інноваційного процесу держави;
- координація взаємодії підсистем національної інноваційної системи;
- активізація науково-інноваційної діяльності підприємств;
- страхування суб'єктів науково-інноваційної діяльності;
- виробничо-технологічна, фінансово-кредитна, інформаційно-консультаційна та кадрова підтримка суб'єктів науково-інноваційної діяльності;
- стандартизація та сертифікація інноваційної продукції;
- кадрове забезпечення інноваційної інфраструктури;
- зниження ризику за рахунок диверсифікації учасників інноваційного процесу:
- активне регулювання інноваційного процесу.

Розвиток інноваційної інфраструктури є основною ланкою необхідного підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку, зростання кількості інноваційно-активних підприємств; він забезпечує надання допомоги всім учасникам інноваційного процесу протягом усього шляху.

У країнах із високим інноваційним рівнем розвитку створено різні елементи інноваційної інфраструктури, такі як технопарки, наукові парки,

бізнес-інкубатори. Вони базуються на національних особливостях діяльності у науково-технічній та інноваційній сферах.

На сьогоднішній день у світі функціонує близько 400 наукових парків та більше 700 діючих технопарків (на рис. 1 зображена кількість технопарків у деяких країнах світу).

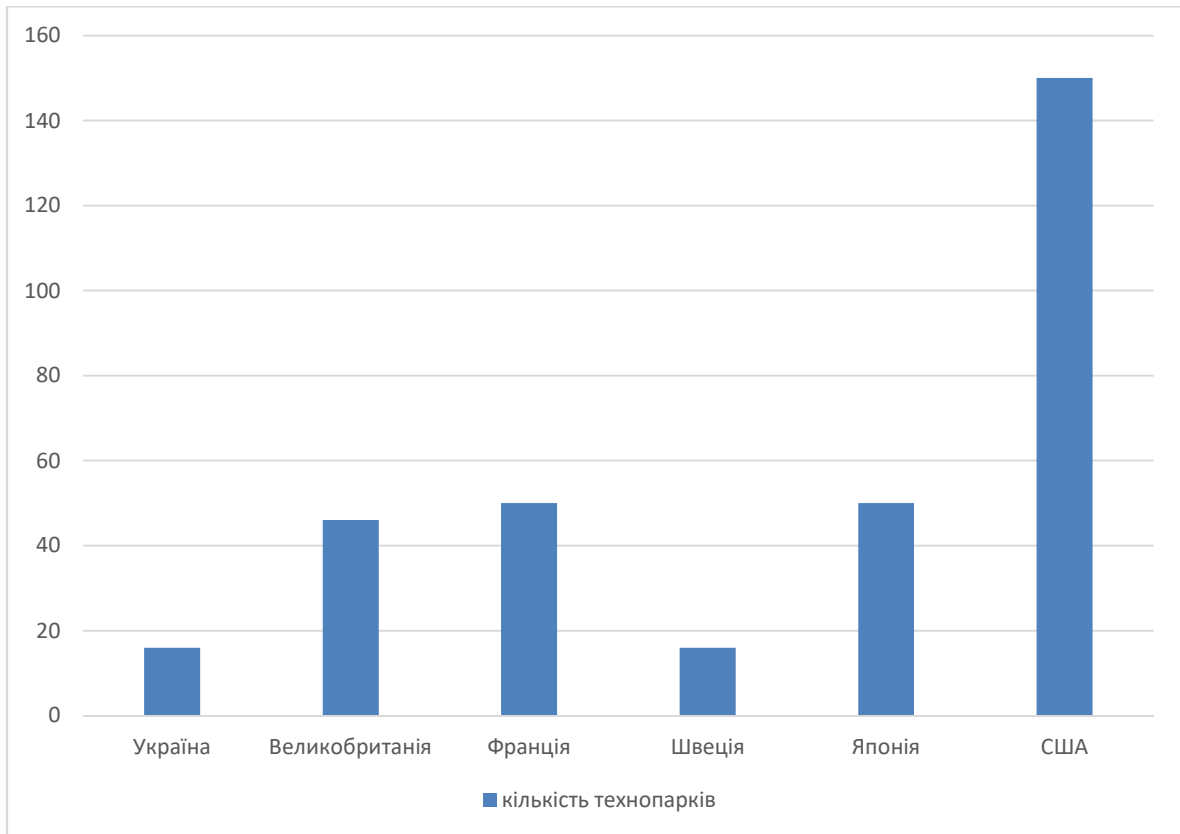

Рис. 1. Технопарки країн світу [3].

Слід зазначити, що в Україні створені та функціонують окремі види інноваційних структур. Зокрема, утворено 16 технопарків, 28 інноваційних бізнес-інкубаторів, 28 інноваційних центрів. При вищих навчальних закладах створені підрозділи з питань інтелектуальної власності, діють Український інститут науково-технічної інформації та 9 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації. Крім того, підприємства, що провадять інноваційну діяльність, користуються послугами консалтингових фірм та небанківських фінансових установ, але вони не можуть у повному обсязі

задовольнити їх потреби. Значна кількість організацій, які повинні сприяти науково-технічній або інноваційній діяльності, не забезпечують покладених на них функцій [4].

В Україні створення та розбудова наукових парків розпочалось у 2006 р. На сьогоднішній день їх кількість складає 25. Нажаль, обсяг виконаних в них робіт не дає високих результатів.

Робота винахідників, інноваторів, науковців, які мають науково-технічні розробки не підтримується належним чином. Освітній та науковий потенціал реалізуються не в повному обсязі, насамперед вищих навчальних закладів, не достатньо сформовано систему науково-технічної та економічної інформації, а також бази даних з питань технологій, науково-технічних розробок.

Результати аналізу свідчать про відсутність належної підтримки інноваційної діяльності в країні, основною проблемою при цьому є відсутність сформованої інноваційної інфраструктури.

Сучасна ситуація у сфері створення та розвитку інноваційної інфраструктури характеризується наявністю низки причин.

Основними причинами, що гальмують розвиток вітчизняної промисловості, є низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників, нерозвиненість внутрішнього ринку та його низька платоспроможність, відтік інтелектуального капіталу, застаріла інфраструктура, неефективність трансферу технологій.

Таким чином, важливим фактором, який сприяє розвитку високотехнологічної економіки, є створення інноваційної інфраструктури високого рівня. Метою створення інноваційної інфраструктури була інтенсифікація розробки та втілення у виробництво новітніх технологій.

У сучасних умовах розвитку економіки необхідно забезпечити продуктивний взаємозв'язок науково-технічних, інноваційних установ і організацій з безпосередніми виробниками продукції, товарів та послуг. Складові елементи інноваційної інфраструктури повинні тісно взаємодіяти з підприємствами з метою отримання зворотного зв'язку між наукою і

інноваціями та виробництвом. Таким чином наукові установи будуть стимульовані на розробку та здійснення таких необхідних інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Краус Н. М. Становлення інноваційної економіки в умовах інституціональних змін: монографія. – Київ: ЦУЛ, 2015. – 596 с
3. Ревуцький С. Застосування інтелектуальної власності в умовах діяльності технопаркових інноваційних структур / С. Ревуцький // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2012. - № 1. - С. 63-72. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2012_1_9
4. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інноваційної інфраструктури на 2017-2021 роки.

*Никифоренко Наталя, к. і. н, доцент,
Донецький державний університет управління*

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ МЕТОДИК ПРИ СТРАТЕГІЧНОМУ АНАЛІЗІ РОЗВИТКУ СОЦІО-ЕКОЛОГО- ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У контексті концепції сталого розвитку й відповідно до завдань реформи децентралізації, яка триває в Україні, останнім часом дедалі більшого значення набувають процеси стратегічного планування соціо-еколого-економічного розвитку територій, покликані допомагати місцевим громадам здійснювати управління своїм майбутнім.

Управлінню соціо-еколого-економічним розвитком територій присвячено праці В. Бабаєва, О. Балацького, О. Веклича В. Гордієнко, К. Гофмана, Б. Грінчель, А. Даниленка, О. Кокіца, В. Комова, Н. Костилевої, Р. Плюща, О. Рюміної, Е. Сенктон, П. Сміт, Ю. Тодики, О. Теліженка, С.Фоломіна М. Хвесика, Г. Цветкова, О. Циганенко, Ю.Шарова, В. Шумілкіна та ін.

Дослідники зазначають, що розробка стратегічних планів потребує проведення комплексної оцінки й аналізу внутрішнього потенціалу та чинників зовнішнього середовища територій. Для визначення поточного стану і виявлення умов подальшого функціонування і розвитку соціо-еколого-економічних систем громадам слід мати відповідну методику стратегічного аналізу. Наразі такі методики перебувають у стані розробки, є критеріально і змістовно різноманітними, адже соціо-еколого-економічні системи являють собою складну сукупність взаємозв'язків між екологічною, економічною та соціальною сферами, регульованих інституційним середовищем.

У даній роботі ми хотіли б зупинитися на методиці стратегічного аналізу міст, запропонованій О. Циганенко [1], а саме на тих її елементах, що потребують використання соціологічних індикаторів. Йдеться, зокрема, про аналіз стартових умов розвитку території, який необхідно починати з аналізу якості життя населення, та оцінку соціального потенціалу та психологічної готовності населення до змін.

Щодо індикаторів якості життя населення, то вітчизняні дослідники, спираючись на міжнародний досвід, адаптують різні підходи: методологію Economist Intelligence Unit, методологію Євростату (European Statistical System Committee), методологію журналу International Living, методологію ЄС (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions), методологію Організації економічного співробітництва та розвитку (Better Life Index) [2]. Хочемо наголосити на загальному домінуванні економічних індикаторів та статистичних показників при оцінці якості життя населення. Між тим, останнім часом спостерігається й тенденція до інтеграції «об'єктивних» та «суб'єктивних» показників. Під «суб'єктивними» показниками в даному разі маються на увазі настрої, емоційний стан людей, рівень задоволеності життям, соціальне та індивідуальне самопочуття, протестний потенціал тощо.

Пропонуємо опис кількох методик, апробованих провідними українськими соціологічними центрами, які через локалізацію територіального контексту (заміну слова «Україна» назвою відповідного населеного пункту),

можуть бути успішно використані при проведення соціологічних опитувань під час стратегічного аналізу на місцевому рівні.

Так, Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) у своїх опитуваннях з 2012 року використовує Індекс соціального благополуччя населення та Індекс індивідуального благополуччя. Значення цих індексів можуть коливатися від -100 до 100 балів, де - 100 вказує на найнижчі оцінки ситуації для українців і незадоволеність ситуацією, а 100 – на найвищі оцінки й загальну задоволеність ситуацією в країні та / чи власному житті.

Для побудови Індeksu соціального благополуччя (ІСБ) застосовується середньозважена оцінка за трьома запитаннями з вибором одного варіанту відповіді та наступним кодуванням альтернатив:

- «На Вашу думку, справи в Україні зараз ідуть у правильному напрямку чи в неправильному?» («у правильному напрямку» – 100 балів, «у неправильному напрямку» – -100 балів, «важко сказати» – 0 балів);

- «Як би Ви оцінили економічний стан України?» («дуже хороший» – 100 балів, «хороший» – 50 балів, «задовільний» – 0 балів, «поганий» – - 50 балів, «дуже поганий» – -100 балів);

- «Якщо говорити про Україну в цілому, як Ви вважаєте, через рік життя в Україні стане кращим чи гіршим, ніж зараз?» («набагато кращим» – 100 балів, «дещо кращим» – 50 балів, «так само, як зараз» – 0 балів, «дещо гіршим» – -50 балів, «набагато гіршим» – -100 балів).

Індекс індивідуального благополуччя (ІІБ) будується на середньозваженій оцінці за чотирма запитаннями:

- «Чи вважаєте Ви себе щасливою людиною? («так» – 100 балів, «скоріше так, ніж ні» – 50 балів, «і так, і ні» – 0 балів, «скоріше ні, ніж так» – -50 балів, «ні» – -100 балів).

- «Як Ви вважаєте, через рік Ваша сім'я буде жити краще чи гірше, ніж зараз?» («набагато краще» – 100 балів, «дещо краще» – 50 балів, «так само, як зараз» – 0 балів, «дещо гірше» – -50 балів, «набагато гірше» – -100 балів).

- «Як би Ви оцінили своє здоров'я?» («дуже хороше» – 100 балів, «хороше» – 50 балів, «посереднє (ані хороше, ані погане)» – 0 балів, «погане» – - 50 балів, «дуже погане» – -100 балів);

- «Яке з тверджень найбільше відповідає фінансовому стану Вашої сім'ї?» («ми можемо дозволити собі купити все, що захочемо» – 100 балів, «ми можемо дозволити собі купувати деякі коштовні речі» – 50 балів, «нам вистачає грошей на їжу, одяг і ми можемо дещо відкласти» – 0 балів, «нам вистачає грошей на їжу, але купувати одяг вже важко» – - 50 балів, «нам не вистачає грошей навіть на їжу» – - 100 балів) [3].

У соціологічному моніторингу Інституту соціології НАН України для вимірювання ситуативної тривожності респондентів, що виникає як реакція індивіда на стрес, з 1992 року використовується адаптована методика Ч. Спілбергера. Це табличне запитання з 20 пунктів, що зображують різні прояви стану тривожності: «я відчуваю спокій», «мені ніщо не загрожує», «я в напруженні», «я шкодую», «я почуваюся вільно», «я засмучений», «мене непокоять можливі невдачі», «я почуваюся відпочилим», «я стривожений», «я відчуваю внутрішнє задоволення», «я впевнений в собі», «я нервую», «я не знаходжу собі місця», «я збуджений», «я не відчуваю скутості, напруження», «я задоволений», «я стурбований», «я занадто збуджений і мені не по собі», «мені радісно», «мені приємно», з 4-х бальною шкалою у відповідях: «ні, це не так», «мабуть так», «вірю», «абсолютно вірю». В результаті, індекс тривожності містить значення від 20 до 80 балів. За Н. Паніною, значення індексу групуються й інтерпретуються наступним чином: менше 30 балів – низька тривожність (відсутність мотивації і зацікавленості, зниження активності і відповідальності особистості), 31-46 балів – нормальна тривожність (закономірна реакція на стрес у випадку успішного його подолання), 47-50 балів – підвищена тривожність (ознака психологічної мобілізації особистості при екстремальних умовах), 51-60 балів – висока тривожність (стан, коли психологічні ресурси особистості вичерпуються і безболісно подолати стрес не

вдається), понад 61 бал – гіпертривожність, що має згубну дію. При обробці даних опитування виводиться середнє значення індексу [4, с. 387].

Щодо вимірювання соціальної напруженості в суспільстві / громаді, то, на думку Є. Сірого, воно нині є ускладненим через розгляд дослідниками поняття «соціальна напруженість» у широкій теоретичній палітрі й використання емпіричних форматів різних концептуальних моделей. Хоча, в цілому дослідники єдині в тому, що соціальна напруженість – це психологічний стан значних за розміром соціальних груп, тобто це – групові емоції. Структурно соціальна напруженість включає в себе емоційний, соціальний, металний та поведінковий компоненти [5]. Емоційний компонент представлений домінуванням негативних переживань у житті людей, формуванням і розвитком неадаптивних реакцій / стресу у відповідь на несприятливі умови життя (й може власне вимірюватись методикою Ч. Спілбергера). Соціальний компонент напруженості проявляється в зниженні зв'язаності, консолідації, зростанні роз'єднаності в суспільстві, особливо на мікросоціальному рівні (сім'я, колеги, друзі). Тут в якості вимірювального інструментарію може бути адаптовано, наприклад, шкалу соціальної дистанції Е. Богардуса. Ментальний компонент виражається в зміні соціально-політичних орієнтацій, ціннісних і смисложиттєвих установок. Для вимірювання ціннісних орієнтацій можна застосовувати тести М. Рокіча чи Ш. Шварца. Поведінкова ж складова соціальної напруженості виражається в розповсюдженні форм девіантної чи протестної поведінки й зростанні готовності до рішучих дій.

Протестність виступає однією з форм соціальної напруженості. При цьому варто розрізняти потенційний протест (на ментальному рівні, тобто на рівні установок – критичне мислення, недовіра) й реальний протест (протест як дію – готовність до участі в акціях протесту). В опитуваннях Фонду Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва «Протестний потенціал українського суспільства» для вимірювання реальної протестності використовуються такі індикатори: «Як Ви вважаєте, чи можливі найближчим часом у Вашому місті (селі) масові виступи протесту?», «Якщо такі мітинги та

демонстрації відбудуться, чи візьмете Ви в них участь?», «Що, на Вашу думку, краще – терпіти всілякі матеріальні труднощі заради збереження в країні порядку, миру та спокою, чи у разі значного погіршення умов життя виходити на вулицю з протестом?», «У яких саме з цих протестних заходах Ви особисто брали участь упродовж останніх 12 місяців?», «В яких акціях соціального протесту Ви особисто були б готові взяти участь?» [6].

Отже, застосування суб'єктивних підходів сьогодні є вкрай важливим при проведенні стратегічного аналізу соціо-еколого-економічного розвитку територій. Адже на практиці часто буває, що попри поступове об'єктивне зростання економічних показників, рівень задоволеності життям населення лишається низьким, як і рівень довіри до влади і запроваджуваних нею ініціатив. Це вимагає з'ясування причин, внесення суттєвих коректив в комунікаційну політику і зміст меседжів, які надсилаються громаді, переоцінки ризиків впровадження конкретних програм розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Циганкова О. Формулювання методики планування соціо-еколого-економічного розвитку міської території на основі стратегічного аналізу. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/30367/1/Tsyhanenko_urban_strateg.pdf (дата звернення 15.04.2019)
2. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. Вимірювання якості життя в Україні: аналітична доповідь. Київ, 2013. 50 с. URL: https://www.idss.org.ua/monografii/UNDP_QoL_2013_ukr.pdf (дата звернення 15.04.2019)
3. Харченко Н. Самопочуття мешканців України у травні 2016 року: економічні негаразди і щастя попри все: прес-реліз URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=636&page=1> (дата звернення 15.04.2019)
4. Домаранська А. Емоційний стан населення України, літо 2014 // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2014. Т.1, Вип. 1 (15). С. 386-393

5. Сірій Є. Теоретичні та методологічні засади системного аналізу та побудови концептуальної моделі соціальної напруженості. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/118852/113213> (дата звернення 15.04.2019)

6. Протестний потенціал українського суспільства: опитування. URL: <https://dif.org.ua/article/prottestniy-potentsial-ukrainskogo-suspilstva> (дата звернення 15.04.2019)

*Ткаченко Олена, к. е. н., доцент,
Ткаченко Валерій,
Донецький державний університет управління*

СТАН ТА НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Протягом останніх десятиліть проблеми еколого-економічного плану стоять в центрі уваги Європейського Союзу і залишаються актуальним не зважаючи на вже впроваджений широкий спектр заходів і отримані позитивні результати. В результаті діяльності в цій площині в ЄС значно зменшилося забруднення повітря, води та ґрунтів, було модернізовано законодавство про хімічні продукти і обмежено використання багатьох токсичних або небезпечних речовин, громадяни ЄС користуються найкращою якістю води у світі і понад 18% території ЄС визначені як природоохоронні зони. Цей досвід безумовно є корисним для України, її регіонів, що мають комплекс проблем із забрудненням навколишнього середовища і потребують вирішення як на національному, так і на місцевому рівні.

Впровадження екологічної політики та законодавства ЄС є не тільки необхідним для здорового навколишнього середовища, але й відкриває нові можливості для сталого економічного зростання, інновацій та робочих місць. Повна реалізація екологічного законодавства ЄС може заощадити економіці ЄС щорічно 55 млрд. євро, це витрати на охорону здоров'я та прямі витрати на навколишнє середовище [1].

Комісія ЄС в квітні 2019 р. опублікувала другий огляд впровадження екологічної політики, який є частиною ініціативи ЄС, започаткованої у 2016 р. з метою поліпшення процесу впровадження європейської екологічної політики та загальноприйнятих правил в усіх державах-членах ЄС. Цей огляд відображає ситуацію з впровадженням екологічної політики і правил у кожній країні ЄС та визначає причини недоліків в цій сфері, що допомагає знайти рішення, перш ніж проблеми стануть актуальними. Крім того, ця діяльність спрямована на надання допомоги національним органам країн-членів шляхом визначення пріоритетів, механізмів, що переводять екологічні поліпшення у комерційні результати, виділення факторів, які впливають на результати і взаємодію економічних агентів в ході реалізації екологічної політики [1].

Пакет включає 28 звітів країн-членів, що відображають стан справ у сфері природоохоронного законодавства ЄС, можливості покращення в кожній державі-члені; а також повідомлення, що містить висновки та визначення загальних тенденцій на рівні ЄС і рекомендації щодо вдосконалення для всіх держав-членів з ключовими пріоритетними діями. Огляд впровадження екологічної політики в ЄС має на меті покращення справ в цій сфері шляхом виявлення системних перешкод для інтеграції навколишнього середовища в різні сектори економіки і політики. Він відображає основні виклики для кожної держави-члена, а також існуючий передовий досвід.

Перший пакет огляду впровадження екологічної політики був прийнятий у лютому 2017 р. і з його прийняттям багато держав-членів організували обговорення пріоритетних тем, в тому числі на рівні регіональних та місцевих органів влади та ключових зацікавлених сторін. Означений підхід надає можливість забезпечити кращий рівень дотримання екологічного законодавства ЄС шляхом усунення корінних причин поганого виконання і сприяння більш ефективному застосуванню, за умови, що держави-члени здійснюють, принаймні, пріоритетні дії [2].

Останній огляд ілюструє реалізацію екологічної політики станом на січень 2019 р. і спрямований на стимулювання співпраці між державними

органами та зацікавленими сторонами, щоб знайти відповідні рішення для виправлення недоліків у впровадженні політики ЄС в цій сфері. У порівнянні із матеріалами 2017 р. доповіді країн у 2019 р. охоплюють кілька нових тем у відповідь на відгуки, отримані від держав-членів, Європейського Парламенту, Економічного і Соціального Комітетів, Комітету регіонів та Європейського Союзу та різних зацікавлених сторін. Серед пріоритетів ЄС в цьому документі виділені наступні:

перетворення ЄС на циклічну (економіку замкненого циклу), ресурсозберігаючу, екологічну та конкурентоспроможну низьковуглецеву економіку (перехід від лінійної до циклічної економіки - це можливість трансформувати економіку і зробити її більш стійкою, переходячи до моделі, де продукти, матеріали та ресурси зберігаються і використовуються як можна довше, де є можливості запобігти негативному впливу відходів на навколишнє середовище і здоров'я, і ефективно їх використовувати);

зміна клімату та навколишнє середовище (кліматичні дії мають важливе значення для вирішення багатьох екологічних проблем, таких як забруднення повітря, біорізноманіття, вода або інвазивні види, стратегічне довгострокове бачення Європейської Комісії спрямоване на формування кліматично нейтральної економіки, що підтверджує спрямованість Європи на досягнення чистих нульових викидів парникових газів до 2050 р.);

захист, збереження та підвищення природного капіталу (ЄС розробив комплексну систему правил, що охоплюють природу, біорізноманіття, охорону земель і морських ресурсів, які є ключовими для досягнення головної мети ЄС - зупинити втрату біорізноманіття та відновити їх наскільки це можливо);

забезпечення здоров'я та якості життя громадян (не дивлячись на існуючі позитивні досягнення в цій площині проблеми якості повітря і шуму, промислових викидів, якості води, повеней та управління водними ресурсами, екологічно безпечне управління та безпечне використання хімічних речовин на єдиному ринку ЄС продовжують залишатися серед пріоритетів політики ЄС);

зелене оподаткування, зелені державні закупівлі та екологічне фінансування (в ЄС фінансові стимули та економічні інструменти виступають ефективним способом досягнення цілей екологічної політики, Комісія ЄС пропонує використання таких економічних інструментів у більш широкому контексті);

підтримка багатосторонніх дій (ЄС спрямовую свої дії на зміцнення екологічного законодавства та його впровадження в глобальному масштабі, зокрема шляхом підтримки процесу глобального пакту для навколишнього середовища, який був схвалений Генеральною Асамблеєю ООН у травні 2018 р., крім того, ЄС прагне підтримувати цю політику у країнах-партнерах через механізми міжнародного співробітництва та розвитку).

Серед зазначених пріоритетів, доцільно виділити перехід до циклічної економіки, економіки замкненого циклу, яка передбачає перехід від лінійної моделі економіки, яка загострює проблеми обмеженості ресурсів, нестабільності цін на сировину, доставки сировинних матеріалів з країн, що розвиваються, а в результаті - призводить до проблем із відходами. Так, експерти стверджують, що близько 90% вихідних матеріалів стають відходами ще до того, як готовий продукт залишив виробництво, а дві третини товарів становляться відходами в перші півроку свого застосування. Циклічна економіка – це економіка, де відходи знову стають сировиною для економіки, де, ще на початку роботи над створенням будь-якої технологічної новинки проектувальник розуміє, яким чином вона буде використовуватися після того, як вийде із строю або застаріє, як буде циркулювати в економічній системі.

Перехід до циклічної економіки несе три важливі переваги:

зниження негативного екологічного впливу, завдяки скороченню використання ресурсів при виробництві;

скорочення виробничих витрат за рахунок зниження кількості використовуваних первинних ресурсів;

поява нових ринків, створення нових робочих місць та підвищення загального рівня добробуту.

Державне регулювання і підтримка нового напрямку економіки виражається у виділенні грантів на дослідження, в податкових пільгах на такі технології, з одного боку, і збільшенні податків на сміття з іншого, в пріоритеті при державних закупках тої продукції, що буде циркулювати в економіці. Таким чином Європейський Союз вирішує проблему забруднення довкілля, а також економічну проблему залежності від природних ресурсів, зокрема тих, що імпортуються. З цією метою ЄС видав ряд Директив та План дій, а у 2018 році – так званий Пакет економіки замкненого циклу. У цих документах зазначено цільові показники, яких держави-члени ЄС повинні досягнути до 2030 р.

Означений підхід було схвалено і в межах українського економічного простору, про що свідчить ухвалення урядом України Національної стратегії управління відходами на період до 2030 р., яка запроваджує європейські принципи поводження із усіма видами відходів: твердими побутовими, промисловими, будівельними, небезпечними, відходами сільського господарства тощо. Цей документ визначає цілісну державну політику у сфері поводження з відходами і є першим стратегічним документом національного рівня, в якому, зокрема говориться про запровадження принципів циклічної економіки та п'ятиступеневої ієрархії поводження з відходами, яка працює в Європейському Союзі [3].

Виходячи із зазначених переваг за думкою багатьох політиків і економістів перехід до циклічної економіки, економіки замкненого циклу, який нині представлений в світі окремими замкнутими процесами, має стати генеральною лінією розвитку економіки світу в майбутньому, і України, зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Energy, Climate change, Environment : веб-сайт. URL : https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment_en (дата звернення : 02.04.2019).

2. Rules for monitoring and reporting : веб-сайт. URL : https://ec.europa.eu/info/energy-climate-change-environment/implementation-eu-countries/rules-monitoring-and-reporting_en

3. Уряд схвалив Національну стратегію управління відходами : URL : http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=250405156&cat_id=244274160

*Фарзалиев Эльнур Эльма оглы, аспирант
Университет «КРОК»*

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К РЕШЕНИЮ ЭКОЛОГО- ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

С финансовой точки зрения эффективность решения проблем устойчивого экономического развития региона заключается не только в изыскании необходимых для этого денежных ресурсов и их эффективном инвестировании, но и, в первую очередь, в выявлении региональной специфики выделенной проблемы с целью определения приоритетности осуществляемых для ее решения действий. Для этого нужно определить комбинацию проблемных факторов региона: угроз устойчивому эколого-экономическому развитию региона [1-5].

Сущность региональной специфики проявляется в том, что процессы воспроизводства осуществляются в конкретных условиях, т.е. на уровне региона моделируются основные макропроцессы, которые влияют на стратегию позиционирования страны в мировом сообществе. Обоснуем нашу точку зрения на следующем примере. Выявленная проблема — процесс депопуляции. Если принять ее к решению в целом по стране и обозначить одинаковые для всех регионов меры с выделением денежных средств, то получится, что для г. Киева они не будут являться целевыми, поскольку для данного региона проблема не актуальна, а значит затраты принесут меньший эффект по сравнению с

проведением мероприятий по профилактике заболеваний. Отслеживать и выявлять приоритетность проблем следует местным органам власти.

Рассмотрим группу «угроз» устойчивому экономическому развитию — это те региональные проблемы, которые дестабилизируют развитие национальной экономики:

«население — экономика»:

1) сокращение населения региона по демографическим и социальным причинам (непривлекательность условий проживания, более низкое качество жизни, чем в целом по стране, в первую очередь связанное с недостатками системы здравоохранения, образом жизни);

2) уменьшение численности населения, обеспечивающего предложение рабочей силы для производства товаров (выполнения работ, оказания услуг), способствующее увеличению доли неработоспособного населения (рост расходов на социальную помощь), возникновению демографической нагрузке на экономическую систему;

3) снижение числа потенциальных потребителей рынка товаров и услуг по причине сокращения периода послепенсионного возраста;

«население — природа»: рост отходов потребления способствует загрязнению окружающей среды и увеличению расходов на их утилизацию;

«экономика — население»:

1) высокая степень износа основных фондов при недостаточных объемах инвестиций, обуславливающая снижение эффективности работы организаций, повышение риска аварийности, ухудшение имиджа региона;

2) низкий уровень инновационного развития предприятий

3) уменьшение конкурентоспособности продукции (работ, услуг);

4) сокращение мотивации производительности труда;

5) снижение эффективности использования капитала организаций региона;

6) низкий уровень развития сферы услуг и строительства, отрасли сельского хозяйства;

«экономика — природа»:

1) потребность в принятии защитных мер по нивелированию последствий загрязнения атмосферного воздуха, создающего угрозу здоровью населения, качеству жизни в целом;

2) недостаточное использование резервов экономики в области лесопереработки, при выявлении которых следует учитывать критерии теории устойчивого развития;

«природа — экономика»:

1) необходимость устранения воздействия долговременного радиоактивного загрязнения на все сферы жизнедеятельности человека, в том числе исключения из оборота земель, загрязненных радионуклидами;

2) необходимость оптимизации землепользования и, соответственно, совершенствования сельского хозяйства региона;

3) нарушение экологического равновесия, снижение эффективности мероприятий по сохранению биоразнообразия;

4) потребность в совершенствовании инфраструктуры водообеспечения, повышении уровня применяемых технологий;

«природа — население»:

1) влияние долговременного радиоактивного загрязнения на здоровье человека, в том числе его репродуктивное качество;

2) рост уровня заболеваемости населения новообразованиями, в том числе злокачественными, свидетельствующий о недостаточной эффективности мероприятий по снижению данного вида заболеваемости.

Таким образом, предлагается комплексный подход к оценке устойчивого эколого-экономического развития региона на основе алгоритма, согласно которому устойчивое экономическое развитие региона анализируется в зависимости от цели исследования.

Сегодня необходимо равно и в комплексе с учетом основных категорий теории устойчивого развития рассматривать все возможности региона, целевая направленность которых должна быть обоснована выявленными проблемами.

Например, неприемлема ситуация, когда уровень образованности населения растет, а использовать его нельзя — оборудование устарело, методы хозяйствования в основном тоже. Это ни в коем случае не означает, что нужно меньше средств направлять на нужды образования, возможно даже наоборот (вследствие потребности в разработке новых импортозамещающих технологий), а предусматривает модернизацию основных средств с осуществлением работы по ряду направлений: целевое использование денежных средств (в условиях их ограниченности — обоснование наиболее эффективных проектов), привлечение инвестиций в экономику региона и т.д.

Для определения финансовой реакции местных органов власти (посредством бюджета) считаем необходимым ввести в статистическую отчетность регионального бюджета позицию «инвестиционные расходы» — денежные средства, которые они инвестируют в развитие региона (капитальные затраты на инфраструктурные отрасли) и целевые расходы на реальный сектор экономики (всех форм собственности) на оговоренных условиях использования (возвратности, срочности, закрепления соответствующей части акций и т.д.) [3-4].

Это позволит рассматривать индикаторы «реакции» в разрезе не только покрытия текущих затрат, поддержания достигнутых позиций, но и перспективного развития региона, способствующего расширенному воспроизводству экономической системы и отвечающего требованиям устойчивого развития, определить соответствие расходов «приоритетным» проблемами, т.е. целевую направленность.

Принимая во внимание существующую региональную специфику проблем, связанных с устойчивым эколого-экономическим развитием, ограниченность денежных средств бюджета, в том числе концентрацию на текущих затратах, можно сказать, что определение приоритетов регионального развития — первостепенная цель, достижение которой крайне важно для устойчивого экономического развития.

В качестве инструментов для их соблюдения необходимо использовать различные целевые программы. Поскольку основная идея устойчивого развития состоит в достижении паритета экономических, социальных и экологических интересов общества, необходимо отслеживать, чтобы принципы устойчивого развития учитывались в любой деятельности по разработке планов и стратегий [1, 2].

Таким образом, концепция развития региона, рассматривающая в качестве основных приоритетов те характеристики и стороны жизнедеятельности региона, которые определяют его конкурентоспособность, является основанием для разработки: *стратегического плана развития региона* как средства координации усилий и достижения взаимопонимания всех заинтересованных сторон; *программы* – прогнозно-аналитического документа, реализующего концепцию и содержащего совокупность увязанных по ресурсам, исполнителям и срокам проведения мероприятий, направленных на достижение намеченных целей устойчивого экономического развития региона; *доктрины регионального развития* Украины, определяющей направления региональных политик и развития.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Вергун А. М. Концепція сталого розвитку в умовах глобалізації [Текст] / А. М. Вергун, І. О. Тарасенко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2014. – № 2 (76). – С. 207-218.
2. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник Національної академії наук України. – 2002. – № 2. – С. 31-40. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2002_2_7
3. Садеков А.А. Финансовое регулирование экологически устойчивого развития // Вестник СевНТУ. Серия: экономика и финансы: Сб. науч. тр. – 2001. – Вып.41. – С.34-40
4. Таранюк, К. В. Розвиток фінансового механізму еколого-сбалансованого розвитку регіону [Текст] / К. В. Таранюк // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2009. – № 2. – С. 140-145.

5. Шкарупа, О. В. Еколого-економічна оцінка стану регіону в контексті екологічно сталого розвитку [Текст] : автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / О.В. Шкарупа. – Суми : СумДУ, 2008. – 21 с.

*Фаріді Вардін Курош, аспірант
Університет «КРОК»*

ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОБЩЕСТВА С ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДОЙ

Экологические проблемы общества обусловлены интенсивностью хозяйственной деятельности, которая обеспечивает человека необходимыми ему продуктами производства. Проблема нахождения баланса между экологическими и экономическими потребностями общества, таким образом, не может не быть также и проблемой экономики [1-3].

С экономической точки зрения экологические проблемы состоят в распределении окружающей среды между альтернативными (конкурирующими) формами ее использования. В результате возникает проблема экономического выбора, и формируются издержки, позволяющие дать экономическую оценку «услугам окружающей среды». При «нулевой цене» природопользования экономические системы лишены регулирующего механизма, сдерживающего чрезмерную эксплуатацию окружающей среды. Вывод экономистов-экологов: бесплатное пользование окружающей средой ведет к истощению природных ресурсов и безнаказанному ее загрязнению [2].

Центральным вопросом экономики природопользования в русле концепции устойчивого развития является научное определение параметров, характеризующих компромисс между экономическим развитием и экологической безопасностью [3]. Существующее противоречие между

экономическими и экологическими потребностями общества в экономической науке предлагается разрешать на основе нескольких подходов:

Первый подход: общественная цель – достижение качественного состояния окружающей среды трансформируется в индивидуальные мотивы поведения субъектов и определенные действия индивидов, претендующих на *общественное потребительское благо* – благоприятная для жизни и здоровья окружающая среда. Для понимания сущности окружающей среды как общественного блага используются два крайних случая экономических благ: «чистое частное» и «чистое общественное благо».

Чистое частное благо потребляется индивидуально. Это предполагает приобретение его в частную собственность (или на основе иной правовой формы, например, аренды), что исключает возможность безвозмездного использования другими субъектами. Поэтому возникает конкуренция между желающими пользоваться этим благом. Согласно взглядам экономистов чистое частное благо характеризуется признаками *исключаемости и конкурентности*.

Чистое общественное благо обладает признаками *неделимости и возможности использования его лишь совместно* с другими индивидами. Доступ к пользованию чистым общественным благом свободен, то есть отсутствуют механизмы его исключения из пользования одних индивидов путем присвоения другими индивидами.

Наличие механизмов общественного выбора демонстрирует, что нет ни одного из них, действительно обеспечивающего учет *всех без исключения* индивидуальных предпочтений. Этот, отрицательный, на первый взгляд, вывод в действительности является позитивным и вполне оптимистичным, поскольку позволяет, основываясь на механизмах, выработанных гражданским обществом, управлять в определенном смысле экономикой природопользования. Позитивным, с нашей точки зрения, является и то, что ни при каких обстоятельствах невозможно принятие решения, основанного только на механизмах общественного выбора, что для принятия решения потребуются знания, лежащие сугубо в экономической плоскости. Государство в подобной

ситуации призвано разрабатывать отвечающие экологическим потребностям и экономической ситуации модели поведения и адекватно отражать их в праве.

Второй подход. Теоретически цель обеспечения устойчивого развития достижима также посредством схемы «заказчик–исполнитель», суть которого состоит в том, что государственный орган экологической политики выступает в роли заказчика, которому известно желаемое качество окружающей среды. Исполнителями являются экономические субъекты, которые, действуя в собственных интересах, непроизвольно обеспечивают достижение требуемого качества. Заказчик исходит из того, что исполнители стремятся, в первую очередь, к максимизации своего чистого выигрыша, поэтому непосредственная задача экологической политики в сфере экономики – соблюдение паритета предельно предотвращенного ущерба и предельных природоохранных издержек.

Известно, что рыночная экономика способна обеспечить эффективность распределения ресурсов, когда отсутствуют препятствия для того, чтобы рыночная цена несла адекватную информацию о реальном спросе и предложении. Поскольку в жизни идеальной модели свободного рынка не существует, неизбежно возникает ситуация неэффективного распределения ресурсов. Она является следствием несовершенной конкуренции, неполной или асимметричной информированности участников рынка, отсутствия, как рынков, так и цен, соответственно отражающих информацию об эксклюзивности предоставляемого блага и издержках. В последнем случае возникает «скрытая» цена. Она не улавливается рынком, в результате чего ресурсы распределяются нерационально.

Традиционно рыночные сделки заключаются добровольно и их результаты отражаются на издержках и выигрышах лишь их субъектов. В экономике природопользования рыночные сделки затрагивают интересы третьих лиц, которые могут в этом случае нести непредвиденные издержки либо получать некомпенсированные выгоды, что, однако, не отражается на рыночной цене. Следовательно, действительные издержки или выгоды всегда

превышают те, о которых информирует рыночная цена. Ситуация, при которой последствия частной сделки затрагивают интересы третьих лиц, называется «внешним эффектом» [4].

Теория внешних эффектов делит их на положительные и отрицательные. Положительный эффект возникает, когда третьи лица извлекают выгоду без соответствующей компенсации, что повышает общественную полезность над частной. Отрицательный эффект создается при непредвиденных издержках третьих лиц и превышении общественных издержек над частными. В теории внешних эффектов известны два альтернативных подхода – А. Пигу и Р. Коуза. Подход А. Пигу основан на признании разрыва между частными и общественными издержками, которые являются причинами неэффективного распределения ресурсов. Отрицательные внешние эффекты, согласно А. Пигу, устраняются с помощью корректирующего налога, а положительные – с помощью корректирующей субсидии. Безусловно, такое решение проблемы требует соответствующего правового регулирования и управленческого участия. Экологический налог широко применяется в экономическом обеспечении охраны окружающей среды. Оптимально размер налога должен в точности равняться предельному ущербу, нанесенному третьим лицам [4].

Мы согласны с мыслью, что «экологический налог должен устанавливаться таким образом, чтобы соблюдалось равенство предельно предотвращенного ущерба и предельных природоохранных издержек». Из этого вытекает самая существенная особенность экологического налогообложения, которая заключается в том, что оно (налогообложение) не должно по своей природе преследовать фискальные цели. Его задача – по возможности максимально (потому что в полном объеме это невозможно) возместить тот ущерб, который причиняется хозяйственной деятельностью.

Для рыночной экономики с приоритетом автономности принимаемых экономических решений важно сопоставлять частные выигрыши от экономической деятельности с общественными альтернативными издержками. Реализация принципа «загрязнитель платит» позволяет распределять издержки

охраны окружающей среды соответственно «вкладу» загрязнителя в воздействие на окружающую среду.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Глубицька Т. В. Концептуальні основи функціонування еколого-економічних систем / Т. В. Глубицька // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». – 2016. – № 1. – С. 5 – 10.
2. Мельник, Л.Г. Екологічна економіка [Текст] : підручник / Л.Г. Мельник. – 3-е вид. випр.і допов. – Суми : Університетська книга, 2006. – 367 с.
3. Петровська, С.А. Моделювання сталого розвитку: процесні й еколого-економічні аспекти проблеми [Текст] / С. А. Петровська // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 2. – С. 159-166.
4. Пигу, А. Экономическая теория благосостояния / Пер. с англ. - М. : Прогресс, 1985. – Т. 2. - 512 с.

СЕКЦІЯ 2
МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ
БЕЗПЕКОЮ

*Марова С.Ф., д. держ. упр., професор,
ректор, Донецький державний
університет управління*

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ
МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

У теперішній час робота, проведена Українською митницею, свідчить про те, що відповідальне завдання - утворення власної державної митної справи і структури, покликані надійно захищати економічні інтереси держави, - в основному виконана. Постановою Кабінету Міністрів України №-1200 від 18 грудня 2018 року «Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України» даний орган повністю відновлено.

Закони України «Про митну справу в Україні» (прийнятий 25 червня 1991) та «Про Єдиний митний тариф» і Митний кодекс (введені в дію протягом 1991–1992 років) [1; 2; 3] стали законодавчою основою організації митної справи в державі, освіти митної системи України.

У спадок від Радянського Союзу Україна отримала 25 митниць, 49 митних постів з чисельністю особового складу в 1991 році 2 тисяч осіб. Функціонувало 29 автомобільних пунктів пропуску, 14 залізничних, 4 авіаційних та 17 морських і річкових пунктів пропуску. Вони були зосереджені переважно на заході та півдні країни.

Для забезпечення належного функціонування митних органів і прикордонних військ у грудні 1993 р. була прийнята «Комплексна програма розбудови державного кордону України». Програмою визначено комплекс організаційних, правових і матеріально-технічних заходів з розбудови митної інфраструктури та розвитку мережі пунктів пропуску через державний кордон

до 2000 року.

В межах програми митниками України побудовано і відкрито для митного контролю 79 міжнародних та міждержавних пунктів пропуску та дві поромні переправи. З них 16 пунктів діють за постійною схемою.

В даний час органи Держмитслужби забезпечують митний контроль та митне оформлення зовнішньоекономічних операцій на всій території держави. Через відкриті на митному кордоні України 92 автомобільних, 40 залізничних, 36 авіаційних, 36 морських і річкових пунктів пропуску щодня перетинають 160-180 тисяч громадян, 40 тис. одиниць різних видів транспортних засобів.

Основні зусилля Державної митної служби України зосереджуються на посиленні боротьби з контрабандою, насамперед, наркотиків, культурних цінностей, зброї, радіоактивних елементів; подальше зміцнення правопорядку і законності в роботі митних органів.

Утворена в Україні державна система експортного контролю дозволяє здійснювати дієвий контроль за ввезенням в Україну озброєння, боєприпасів, радіоактивних і отруйних матеріалів, а також їх транзитних переміщень через територію України.

Одним з головних напрямків діяльності митних органів України є стягнення і перерахування в повному обсязі до Державного бюджету митних платежів.

Пріоритетне значення в практичній діяльності митної служби надається митно-тарифному регулюванню. Воно базується на постійному аналізі зовнішньоекономічної діяльності України і спрямовано на сприяння розвитку торговельних стосунків з іншими країнами, досягнення позитивного сальдо в зовнішньоторговельному балансі держави, підтримання власного товаровиробника та захист внутрішнього товарного ринку.

Для розгляду пропозицій щодо зміни ставок ввізного мита в Україні ефективно діє міжвідомча Митно-тарифна рада України, робочим органом якого є Державна митна служба України

Таким чином, ми встановили, що митна справа є однією з найбільш

істотних складових частин економіки країни, яка дає значні грошові надходження до бюджету, дозволяє надійно зберегти народне надбання в галузі культури, ефективніше вести боротьбу зі злочинністю, стимулює розвиток вітчизняної промисловості та сільського господарства, міжнародних зв'язків та міжнародної торгівлі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про митну справу в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-12>
2. Закон України «Про Єдиний митний тариф» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-18>
3. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

*Бакуменко І., магістрант
Науковий керівник: Белякова О.В., канд. екон. наук, доцент
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПОСЛУГ МОРСЬКОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ

Послуги в сфері туризму очевидно слід віднести до особистого споживання. Про те, що на сьогодні туризм розглядається як діяльність у сфері послуг, свідчить віднесення освітньої підготовки фахівців з туристської діяльності в Україні до освітнього напрямку «сфера обслуговування». Таким чином, сервіс – це надання послуг (виробництво послуг), тобто споживчих вартостей нематеріального характеру, які, втім, забезпечуються матеріальною інфраструктурою, а їхній результат може об'єктивуватися у формі матеріальної речі.

У Міждержавному стандарті ГОСТ 28681.1-95 повторюється визначення ГОСТу 28681.0: «туристська послуга – результат діяльності туристського підприємства по задоволенню відповідних потреб туристів», вводяться поняття виконавця туристської послуги і споживача туристської послуги.

Міждержавний стандарт ГОСТ 28681.2-95 знов використовує визначення поняття «туристська послуга» згідно з ГОСТом 28681.0. У п. 4.1. визначено туристичні послуги як екскурсії, походи, подорожі. У цьому ж стандарті з'являється поняття «етичність обслуговуючого персоналу». У п. 4.3.4 зазначається, що «обслуговуючий персонал повинен дотримуватися етичних норм поведінки. Споживачеві має бути гарантовано ввічливість, доброзичливість, комунікабельність персоналу». У п. 4.3.6 йдеться про те, що «зовнішній вигляд і культура мовлення обслуговуючого персоналу повинні відповідати вимогам естетичності».

Серед туристичних послуг виділяються: послуги з тимчасового розміщення; послуги харчування; послуги транспортні; послуги розважального характеру; послуги рекреаційного (оздоровчого) характеру. У круїзному туризмі додаються: послуги санітарно-гігієнічного характеру (пральні тощо); послуги інтелектуально-розвиваючого характеру (розвиваючи ігри); послуги пізнавального характеру: екскурсійні послуги на борту лайнера і на березі при зупинках за маршрутом; експедиційний сервіс (послуги під час факультативної подорожі); специфічні послуги (медичні, догляд за дітьми, організація і проведення весілля тощо).

Під культурою сервісу в круїзному туризмі ми будемо розуміти якість послуг з переміщення (перевезення), тимчасового розміщення (проживання), харчування, рекреації і розваг та ін., що надаються туристам під час здійснення річкового, озерного, морського, океанського або змішаних форм круїзу. Особливістю сервісу під час круїзів є зосередженість на судні усіх послуг одночасно та їхня тимчасова автономність. Це висуває жорсткі вимоги до інфраструктури круїзного сервісу, а зростаюча конкуренція на цьому сегменті туризму змушує розширяти номенклатуру послуг та боротися за їхню якість, тобто постійно підвищувати культуру сервісу.

Всі пропозиції на ринку круїзного туризму поділяються на категорії Deluxe, Преміум і Стандарт.

У зв'язку з високою конкуренцією на сегменті морського круїзного

туризму відбувається подальша диференціація значною мірою за ознакою сервісу, який надає компанія або конкретне круїзне судно. Введений сукупний показник «стандарт обслуговування», за який виставляються відповідні зірки. Найвищим на даний момент є так званий шестизірковий стандарт обслуговування. Втім, існують і окремі показники: для меню, розважальної, рекреаційної та санітарно-гігієнічної складової і навіть для дизайнерського оформлення судна.

Зазвичай, показником в сфері обслуговування в круїзному туризмі є широкий вибір різноманітних безкоштовних та платних пропозицій, які надає круїзна компанія своїм пасажиром. Це не лише обов'язкові в таких випадках послуги з харчування (більшість компаній надають такі послуги за системою all-inclusive, тобто «все включено»), але й різноманітні пропозиції для проведення пасажиром дозвілля. Це можуть бути й басейни, й спа-процедури, й тренажерні зали, й навіть поля для міні-гольфу і т.д. Також нерідко практикується влаштування різних культурних програм для пасажирів, як-то: різноманітні шоу, вечірки, дискотеки, концерти.

Під час круїзу пасажиром надається можливість користуватися так званою круїзною картою – пластиковою карткою, на якій вказані ім'я та прізвище пасажиром, назва лайнера, дати круїзу, номер каюти, час вечері і номер столика за вечерею. Вона одночасно є документом для виходу на берег та повернення на судно, гаманцем і ключем від каюти. Також для уникнення складнощів, які можуть виникати через мовний бар'єр, для пасажирів різних національностей компанії надають екскурсоводів, що спілкуються мовою клієнтів, щоправда, якщо на судні таких є група хоча б у 10–15 осіб.

Щодо такого елемента культури обслуговування, як чайові, то під час круїзу зазвичай про них не варто хвилюватися, адже їх вартість вже включено в так званий сервісний збір, який пасажир в обов'язковому порядку оплачує перед від'їздом в круїз. Хоча на деяких лайнерах чайові слід давати одразу після послуги.

Також практикується проведення круїзів з прив'язкою до якоїсь

конкретної тематики. Так, наприклад, компанія Holland America Line серед своїх турів пропонує і тематичний круїз "Кариби в ритмах джазу", обов'язкова програма якого включає концерти джазових виконавців. Показовим моментом морських круїзів є те, що під час подорожей пасажери мають можливість почати ознайомлюватися з елементами культур країн, які мають відвідувати, безпосередньо на борту. Так, компанія Princess Cruises пропонує широкий набір культурних програм: від карибського лімбо до латиноамериканських танців. Також зазвичай туристичні компанії, які мають напрацьований імідж, репутацію і шукають нових способів залучити клієнтів, можуть організувати на їх вимогу найрізноманітніші заходи, починаючи від організації корпоративів і закінчуючи весіллями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Киричук К. Как возродить круизное судоходство в Черном море// Судоходство. – 2000. – № 6, С. 12- 13.
2. Попов А. Организация коммерческой деятельности на морском транспорте. – М., 2001.

*Белякова О.В., канд. екон. наук, доцент,
Азовський морський інститут
Національного університету «Одеська
морська академія»*

ФОРМУВАННЯ КАТЕГОРІАЛЬНОГО АПАРАТУ В МИТНІЙ СПРАВІ

Визначення понять «митна справа» і «митна політика» є складною і принциповою проблемою. Від чіткості та однозначності трактування цих понять значною мірою залежить зміст юридичних норм і структура митного права, природа системи управління та інститутів реалізації самого митної справи.

Закон «Про митну справу в Україні» [1] визначає митну справу як складову частину зовнішньоекономічної діяльності країни, яка включає в себе

встановлення порядку та організацію переміщення через митний кордон товарів і предметів, обкладення митом, оформлення, контроль та інші заходи з реалізації митної політики.

Незначні зміни у визначенні цього поняття з'явилися в Митному кодексі України [2], діючому з 01.01.1992 р. Згідно ст. 1 порядок переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, пов'язаного з встановленням мит і митних зборів, процедури митного контролю та інші засоби втілення в життя митної політики, становлять митну справу.

Уточнення з приводу того, що складовою частиною митної справи є не тільки встановлення порядку і організація переміщення, а й сам порядок переміщення, безумовно, можна вважати коректним.

Порівняння законодавчого визначення терміна «митна справа» в Україні та деяких зарубіжних країнах показує виправданість такої зміни. Проте, не можна те ж саме стверджувати з приводу доповнення «...митне регулювання, пов'язане зі встановленням і справлянням податків і зборів».

Крім того, така складова поняття митної справи, як «процедури митного контролю», в новому Митному кодексі доповнено поняттям «митного оформлення».

Митний кодекс Європейського співтовариства [3] тлумачить митний контроль як особливі акти для забезпечення дотримання митного права і при необхідності інших приписів, які діють для товарів під митним контролем, до яких відносять: митний огляд товарів, перевірку наявності та достовірності документів, контроль бухгалтерських або інших документів підприємства, а також проведення офіційного розслідування.

Різниця між наведеними визначеннями митного контролю пояснюється різницею у функціональній складовій митної справи в Україні та ЄС. По своїй суті поняття можна вважати ідентичними, оскільки митний контроль охоплює всі засоби, які використовуються митними органами для забезпечення дотримання митного законодавства держави.

Український законодавець розглядає митну справу, насамперед, як

комплекс засобів реалізації митної політики.

Питання є дискусійним і в науковій літературі, що призвело до появи великої кількості визначень поняття «митної справи».

Порівняння і аналіз цих визначень викликали кілька протиріч, без вирішення яких неможливо повною мірою з'ясувати сутність митної справи і сформулювати однотипне його визначення. До цих протиріч можна віднести:

1. Митна справа - це засоби реалізації митної політики або власне митна політика та засоби її реалізації в сукупності і взаємодії.
2. У чому полягає сутність, взаємозв'язок і взаємозалежність понять «митна справа», «митна політика» і «митне право».
3. Митна справа - це діяльність виключно митних органів або й інших державних органів.

Для вирішення цих протиріч необхідно насамперед з'ясувати сутність поняття «митна політика», яке завжди нерозривно пов'язане з митною справою і є його концептуальним питанням. Відмінності в тлумаченні цих понять і сутності зв'язків між ними практично призвели до неоднозначного їх закріплення на законодавчому рівні.

Однак мета митної політики сприймається всіма однаково - захист державних інтересів, який реалізується за допомогою як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Разом з тим виникає проблема співвідношення і різниці між митною і зовнішньоекономічною політикою, так як митна справа сприймається засобом їх реалізації.

Порівняльний аналіз існуючих визначень митної та зовнішньоекономічної політики показує їх схожість, яка базується на тому, що основними їх формами є або державний протекціонізм, або вільна торгівля (лібералізація). Разом з тим ніхто з вчених не акцентує уваги на різниці між зовнішньоекономічною і митною політикою.

Процес реалізації митної політики включає в себе як правові, так і організаційні форми діяльності митних органів.

Організаційною формою реалізації митної політики є система управління

митною справою. Узагальнення змісту та взаємозв'язку понять митного права, норми митного права та митного законодавства дають можливість вважати, що саме ці категорії і становлять систему нормативно-правових форм реалізації митної політики.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що митна політика - це система поглядів, ідей та переконань, які формують основні правові та економіко-організаційні засади митної справи; митна справа - це діяльність митних органів по реалізації митного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про митну справу в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1262-12>
2. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
3. Митний кодекс Європейського співтовариства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_742.

*Бура М.О., магістрантка
Науковий керівник: Белякова О.В., канд. екон. наук, доцент
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ НА КРУЇЗНИХ ЛАЙНЕРАХ

Круїзний туризм є універсальним видом туризму. У своєму сучасному варіанті круїзний бізнес сформувався у 50-ті роки ХХ-го століття з трансатлантичних морських пасажирських перевезень і являє собою туристичну поїздку морем або по річці, як правило, з заходом у порти, на спеціальному пасажирському судні. Десятки круїзних компаній по усьому світу експлуатують сотні пасажирських суден, місткістю від 70 до понад 1 тис.

пасажирів, і пропонують захоплюючі поїздки практично в будь-який регіон світу.

Протягом останніх років світовий ринок туристичних послуг переживає справжній «круїзний бум». Тільки за останні 5 років темп зростання прямих доходів від круїзного туризму в Європі склав більше 200%, а кількість європейських туристів, які вирушили в круїз, збільшилася на 4 млн. осіб. Пятнадцять найбільших круїзних компаній світу (серед них Carnival Group, Royal Caribbean Line, Princess) щорічно обслуговують понад 6 мільйонів туристів на бортах понад 150 комфортабельних круїзних лайнерів.

Слід відзначити, що тривалість круїзних маршрутів коливається від 3 днів до 2 тижнів. Але деякі круїзні компанії організовують кругосвітні подорожі тривалістю понад 120-140 днів.

Інноваційні технології на круїзних лайнерах можна впроваджувати шляхом удосконалення самого лайнера як транспортного засобу та за рахунок удосконалення обслуговування туристів на круїзних лайнерах [1].

Дуже корисною є інновація – мобільний додаток MSC for Me, за допомогою використання якого батьки, які залишили дитину в одній з громадських зон відпочинку на борту лайнера MSC Seaside, зможуть дізнатися про її місцеперебування. Додаток вже випробуваний і успішно працює на лайнері MSC Meraviglia. Функціонал дозволить батькам побачити своїх дітей віком від 1 до 11 років на мапі лайнера, доки діти перебувають у громадських зонах. У каютах датчики не встановлені, тому додаток не показуватиме місцеперебування дітей, коли ті знаходяться у своїх кімнатах. Серед інших функцій програми MSC for Me – бронювання ресторанів, берегових екскурсій, перегляд графіку дня. Варто зауважити, що круїзна компанія MSC Cruises планує удосконалити додаток й запровадити ще більше інновацій на борту [2].

Найяскравішою є інновація «роботи Pepper», які в якості персоналу активно використовуються на лайнері Costa Diadema, що стало можливим завдяки співпраці круїзної лінії Costa Cruises з компанією-виробником робототехніки SoftBank Robotics. На борту лайнера передбачено 5

людиноподібних роботів, які відповідають на запитання пасажирів, танцюють та пропонують зробити селфі. Як стверджують виробники, це перший робот у світі, здатний розпізнавати людські емоції і активно взаємодіяти з навколишнім середовищем. Перший Pepper був виготовлений в Токіо у 2014 році. Він оснащений інтерфейсом високого рівня для спілкування з людьми, використовуючи останні досягнення у сфері передачі голосу та розпізнавання облич. Робот володіє англійською, французькою та італійською мовами. Робот оснащений чотирма направленими мікрофонами, які допомагають ідентифікувати звук і емоції. Він здатний накопичувати в пам'яті «отримані знання» і користуватися ними. Наприклад, робот запам'ятовує емоційний момент, коли на Дні народження задувають свічки на торті, і пізніше в певній ситуації самостійно відтворює дію. Ці роботи вражають туристів, які вирішили провести свою відпустку на борту лайнера Costa Diadema, виходять за рамки їх очікувань і пропонують щось незабутнє і надзвичайно нове. Крім відповідей на запитання про лайнер, маршрут та послуги на борту, Pepper сам є ініціатором спілкування, коли пасажири знаходяться поряд з ним.

Для прикладу можна розглянути лайнери Royal Caribbean Quantum of the Seas и Anthem of the Seas . На цих лайнерах в каюту щовечора доставляється щоденний бюлетень. Один екземпляр також чекатиме на гостей після заселення на лайнер. У ньому можна знайти розклад заходів та запрошення, а також години роботи спа-салонів, ресторанів, магазинів і барів. Також можна знайти список фільмів на ТБ, інформацію за маршрутом, посадці і висадці пасажирів, часу сходу і заходу сонця. Також діти, зареєстровані в бортовому дитячому клубі, часто отримують власні щоденні бюлетені, що відповідають віку [3].

Бортові фітнес-центри надають широкий спектр обладнання для силових і кардіо тренувань. Більшість занять проводиться безкоштовно, але деякі компанії можуть збирати додаткову плату в 10-15 \$ за спеціальні заняття з інструктором,

Лайнери мають на борту спеціальні місця для дітей віком до 18 років. Сучасні судна більш орієнтовані на сімейний відпочинок, саме для цього на них

можна знайти дуже багато місць для розважання найменших пасажирів (дискотеки, басейни, ігрові майданчики, тощо).

Батьки можуть записати дітей у дитячі клуби, де вихователі та аніматори організують для них різноманітні ігри, вечірки та багато іншого. Деякі лайнери співпрацюють зі сторонніми компаніями, щоб запропонувати унікальні програми, такі як заняття з акторського ремесла, фокуси, наукові експерименти. Діти можуть проводити у клубах стільки часу, скільки їм заманеться. Вони можуть спробувати свої сили у заходах, або просто займатися своїми справами[4].

Сьогодні велика частина круїзних туристів вважають за краще користуватися послугами великих лайнерів, саме тому на морських лайнерах впроваджуються інновації, удосконалюються конструкції пасажирських суден, збільшується і ускладнюється інфраструктура, підвищується рівень їх комфортабельності. З урахуванням широкого кола інтересів подорожуючих розробляються нові маршрути. З метою підвищення конкурентоспроможності на світовому круїзному ринку об'єднуються морські компанії, створюються холдинги, що включають транспортні, готельні, туристичні підприємства. В результаті швидкими темпами збільшується кількість морських круїзних туристів. Тому кожна морська держава, використовуючи досвід передових країн в розвитку інноваційних технологій обслуговування в круїзах, може розвивати цей туристичний сектор в максимально актуальній ніші, залучаючи, таким чином, додаткові кошти для підвищення свого добробуту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельник І.Л. Інноваційні зміни на ринку круїзного туризму / І. Л. Мельник // Бізнес-Інформ. – 2014. – №12. – С. 313–319.
2. Нова корисна опція для батьків і дітей на борту лайнера MSC Seaside [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://inflatcruises.com/rus/nportal/view/1303>

3.Інноваційні технології обслуговування на круїзних лайнерах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/.pdf>

4.Ознайомлення з культурними заходами на круїзних лайнерах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cruisetips.ru/article/cruise-onboard-activities>

*Василевич В. Ю., аспірант,
Донецький державний університет управління*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Угода про асоціацію з Європейським Союзом зобов'язує Україну узгоджувати свою національну стратегію розвитку із вимогами міжнародного законодавства. Таким чином, вітчизняне природоохоронне законодавство поступово приводиться у відповідність до сучасних європейських підходів забезпечення екологічної безпеки.

Мета статті полягає у аналізі нормативно-правового забезпечення державної екологічної політики в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми формування та реалізації державної екологічної політики вивчалися багатьма вченими, серед яких В. Бакуменко, О. Лебединська, С. Біла, М. Білинська, О. Дацій, В. Дрешпак, В. Воротін, А. Дегтяр, О. Дегтяр, О. Заржицький, В. Кравців, О. Кучеренко та ін.

Виклад основного матеріалу. Після ухвалення у 1990 році Декларації про державний суверенітет України в державі розпочало формуватися екологічне законодавство країни. Відповідно до розділу Декларації «Екологічна безпека» Україна має право встановлювати порядок організації охорони природи на території Республіки та порядок використання природних ресурсів [1].

Першим законом держави у сфері екологічного законодавства став Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 року. Так, відповідно до цього Закону завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною [2].

На підставі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» розпочалась розробка всього екологічного законодавства держави, а саме земельного, водного, лісового, про екологічну безпеку, про природні території і об'єкти особливої охорони, про охорону і використання атмосферного повітря, про охорону рослинного та тваринного світу, про надра.

В Конституції України закріплені основні норми екологічного законодавства держави. Так, майже 15 статей Конституції України закріплюють основні екологічні права та обов'язки громадян, повноваження держави щодо управління екологічною сферою [3].

Державна екологічна політика України закріплена у міжнародних конвенціях та угодах, Законах України, указах Президента, інших нормативно-правових актах, прийнятих компетентними органами.

Слід зазначити, що постановою Верховної Ради України 05.03.1998 року затверджено Основні напрями державної політики України в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, які розроблені відповідно до статті 16 Конституції України, де визначено, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави [4].

З прийняттям 24.06.2004 року Закону України «Про екологічний аудит» держава визнала екологічний аудит одним із напрямків державної політики в галузі охорони навколишнього середовища, використання старих та введення в дію нових стандартів. Цей Закон визначає основні правові та організаційні засади здійснення екологічного аудиту і спрямований на підвищення екологічної обґрунтованості та ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Методичне забезпечення організації та проведення аудиту покладено на Міністерство екології та природних ресурсів України [5].

Важливою складовою державної екологічної політики стало прийняття Верховною Радою України 21.12.2010 року Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [6]. На виконання цього Закону розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 року № 577-р затверджено головний механізм реалізації зазначеної стратегії – Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки, який є першим документом, створеним за європейськими стандартами [7].

У вказаному Національному плані визначені конкретні заходи щодо забезпечення безпечного середовища для життя та здоров'я населення; визначено строки та джерела фінансування природоохоронних заходів тощо. Аналогічний план на наступний період (з 2016 року) досі не прийнято.

28.02.2019 року Верховною Радою України прийнято черговий екологічний Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Відповідно до цього Закону метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем [8]. Слід зазначити, що цей Закон вводиться в дію 1 січня 2020 року.

Також, державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства здійснює й Президент України. Своїм указом від 13.04.2011 року № 454/2011 Президентом затверджено Положення про Державну екологічну інспекцію України [9].

Слід зазначити, що Кабінет Міністрів України своєю постановою від 19.04.2017 року № 275 також затвердив Положення про Державну екологічну інспекцію України. У цьому документі визначено основні завдання, функції та права Державної екологічної інспекції України [10].

Як бачимо, на теперішній час є дійсними два аналогічних Положення про Державну екологічну інспекцію України, що на нашу думку є недоліком в державному управлінні цією сферою. Крім того, на законодавчому рівні відсутній чіткий план дій з охорони навколишнього природного середовища.

З огляду на зазначене вище робимо висновок, що відносини у сфері охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів урегульовано цілою низкою нормативно-правових актів, які встановлюють певні обов'язкові правила для виконання усіма учасниками таких правовідносин. Відповідно до статті 68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» порушення законодавства України про охорону навколишнього середовища тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність [2].

Незважаючи на діючі санкції у цій сфері, посадові особи й досі порушують вимоги щодо охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів, не забезпечують у повній мірі виконання приписів екологічної безпеки. Вважаємо, що з метою посилення відповідальності за порушення правил екологічної безпеки необхідно внести відповідні зміни до кримінального та адміністративного кодексів, збільшивши відповідальність посадових осіб у декілька разів.

Але крім державного регулювання у цій сфері кожен громадянин країни повинен сам розуміти відповідальність перед суспільством за стан навколишнього середовища та природних ресурсів.

Ефективність державної екологічної політики залежить від якості правового забезпечення цієї сфери, тому потрібно постійно удосконалювати державну екологічну політику шляхом систематизації всіх нормативно-правових актів, прийнятих у цій сфері діяльності, та приводити їх до вимог сучасного екологічного законодавства Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація про державний суверенітет України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
3. Конституція України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/188/98-вр>
5. Закон України «Про екологічний аудит» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>
6. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 року № 577-р «Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011-2015 роки» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-p>
8. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

9. Указ Президента України від 13.04.2011 року № 454/2011 «Про Положення про Державну екологічну інспекцію України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/454/2011>

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 року № 275 «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п>

*Вовк Тетяна, викладач
Донецький державний університет управління*

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІМІДЖ ТА ОСНОВНІ СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Проблеми створення сприятливого інвестиційного клімату завжди знаходились в центрі уваги економічної думки. Це обумовлено тим, що інвестиції стосуються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання в цілому. У сучасних умовах вони виступають найважливішим засобом забезпечення умов виходу держави з економічної кризи, структурних зрушень у народному господарстві, технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макрорівнях. Активізація інвестиційного процесу є одним із надійніших механізмів соціально-економічних перетворень. Враховуючи стан економічного потенціалу й обмежені внутрішні інвестиційні можливості впродовж всього періоду трансформації економіки, наша держава намагається створити сприятливі умови для розвитку інвестиційної сфери.

Дослідженням питань інвестиційної сфери України присвячені наукові роботи багатьох видатних науковців, таких як В. Геєць, М. Герасимчук, Б. Губський, Б. Панасюк, І. Лукінов та багато інших.

Україна не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Згідно з оцінкою

Всесвітнього економічного форуму, що міститься в «Глобальному звіті про конкурентоспроможність 2017-2018» (The Global Competitiveness Report 2017-2018), рейтинг глобальної конкурентоспроможності в 2007 році знизився з 69-ї до 73-ї позиції. Індекс глобальної конкурентоспроможності оцінює 131 країну за дев'ятьма критеріями, що охоплюють понад 100 індикаторів продуктивності та ефективності економік. Ураховуються ступінь розвитку таких економічних параметрів, як інфраструктура, макроекономіка, охорона здоров'я, освіта, технологічне оснащення бізнесове середовище та інноваційна сфера [1].

Але разом із тим, експерти ООН у Світовому інвестиційному огляді World Investment Prospects Survey 2016-2018 відзначили наявність вигідних умов для припливу в Україну прямих іноземних інвестицій та віднесли її до двадцятки найпривабливіших для прямих іноземних інвестицій (ПІІ) країн, де Україна займає 18-ту позицію та випереджає Японію та Канаду. Протягом останніх років Україна залучила ПІІ в декілька разів менше, ніж інші країни Центральної та Східної Європи, а частка країни в світових потоках ПІІ залишається надзвичайно низькою: у 2017 р. – 0,8% і близько 0,5% у 2018р [1].

Розглянемо галузеву структуру здійснених інвестицій. Значний інтерес інвесторів привертають підприємства, що здійснюють фінансову діяльність, у них акумульовано 19,0% від загального обсягу інвестицій. Інвестиційно привабливими залишаються підприємства торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 9,9% до загального обсягу інвестування; організації, що здійснюють операції з нерухомим майном та надання послуг підприємцям – 9,9%, будівельні підприємства – 5,7%. Серед галузей переробної промисловості найбільші обсяги інвестицій зосереджені на підприємствах із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (4,8%), металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (4,6%), машинобудування (3,0%) [2].

Для України інтенсивний розвиток інвестиційної діяльності й підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника має особливе значення, адже

він сприяє прискоренню ринкової трансформації економіки, входженню до світових товарних ринків та створенню валютних резервів, необхідних для модернізації виробництва. Тому зростає інтерес до розробок інвестиційно-інноваційної стратегії економічного піднесення, рекомендацій щодо формування та застосування цієї стратегії в контексті подальшого розвитку економіки України.

Формування ефективної структурно-інвестиційної політики має базуватися на певних принципах. Селективну підтримку в умовах гострої обмеженості ресурсів необхідно здійснити на основі вибору не певних галузей, а визначених проектів інвестиційного призначення. Кожний пріоритетний напрям повинен реалізуватися в державних програмах, оскільки нарощування інвестиційного потенціалу економічного розвитку перебуває в площині централізації державних коштів у бюджеті.

Натомість в Україні дедалі більше дається взнаки нечіткість інвестиційної стратегії, а непрозорість процесу обговорення та формування інвестиційних та інноваційних пріоритетів розвитку національної економіки перешкоджає виробленню об'єктивних цілей та напрямів цієї політики, послаблює суспільну легітимність урядової політики у цій сфері. У суспільстві назріло розуміння того, що без докорінних змін практики впровадження та механізмів реалізації декларованих у національному законодавстві норм забезпечення інвестиційного клімату Україна буде позбавлена гідних перспектив у міжнародному поділі праці.

Визначимо основні причини невисокої інвестиційної привабливості України:

1. Відсутність в Україні чіткої сталої стратегії інвестиційного розвитку та відповідного плану дій, який би забезпечував усім суб'єктам економічних відносин рівні права та обов'язки у здійсненні фінансово-економічної діяльності. Також треба відмітити, що держава зосереджує політику переважно на розвиток великого бізнесу, що дисбалансиє та гальмує розвиток підприємницького середовища країни.

2. Переобтяженість норм та складність податкової системи. Зокрема в Україні нараховується 98 податкових платежів, на опрацювання та сплату яких компанії витрачають близько 2085 годин робочого часу щороку, при цьому підприємство має заповнити 92 сторінки податкових декларацій, тоді як середній у світі показник складає 35 сторінок. Фактично податкова система України є однією з найбільш ускладнених та громіздких серед країн Центрально-Східної Європи [4].

3. Пасивність держави у забезпеченні інституційного поля для поліпшення інвестиційного клімату через моніторинг та контроль за дотриманням прийнятих норм законодавства. Найбільш актуальними залишаються такі проблеми як: незалежність судів, довіра населення до судів, корупція, захист прав інтелектуальної власності, авторських прав тощо [1].

4. Нерозвинутість ринку цінних паперів, землі, нерухомості, інших ринкових інститутів і корпоративного сектору в цілому. Зокрема, найгострішими проблемами є непрозорість системи реєстрації та можливість викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу внаслідок додаткових емісій акцій тощо. Неврегульованим залишається питання прав міноритарних акціонерів, що знижує гарантії захисту прав власників та значно підвищує ризики інвестицій в економіку України [3].

5. Негативний міжнародний імідж України, який склався внаслідок відсутності масових успішних інвестиційних проектів, які б могли слугувати засобом реклами національного інвестиційного клімату; низький рівень підготовки суб'єктів національної економіки до формування інвестиційних пропозицій; застарілість інфраструктури тощо.

Всі вищеперераховані обставини безперечно негативно впливають на інвестиційний імідж України, тому треба негайно приймати міри подолання цих недоліків. Головну роль у процесі підвищення інвестиційної привабливості економіки має відігравати держава. Саме вона повинна в масштабах усієї країни визначити перспективні напрями та об'єкти інвестування та створювати умови для виконання відповідних державних програм незалежно від джерел

фінансування інвестицій. Перш за все потрібно підготувати необхідну правову та організаційну базу для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату й сформувані основи збереження та нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Невідкладного реформування потребує податкова система. А саме, необхідно знизити кількість податкових платежів, знизити ставку податку на прибуток (25%), що є вищою ніж у багатьох країнах Центрально-Східної Європи [4].

Щоб створити широке поле для чесної конкуренції необхідно забезпечити однакові умови діяльності місцевих та іноземних компаній. негайного вирішення потребують проблеми недовіри населення до судів, корупції, а також нерозвинутості ринків нерухомості, цінних паперів та корпоративного сектору. Все це є наслідком нерозуміння інститутами влади великої значущості цих питань та необхідності створення правової основи та механізмів регулювання цих аспектів.

Таким чином, розвиток інвестиційної діяльності має велике значення для України, яка й досі перебуває в стані ринкової трансформації економіки та має великий нереалізований потенціал. Але існує ряд обставин, що негативно впливають на інвестиційний імідж нашої держави та усунувши які Україна зможе стати на стабільний шлях розвитку та визнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О. Гаврилюк // Фінанси України. – 2008. - № 2. – С.68-81.
2. Детюк Т.Г. Інвестиційний клімат в Україні / Т. Детюк // Економіка та держава. – 2017. - № 1. – С.31-33.
3. Дрич А. Основні способи досягнення інвестиційної привабливості України / А. Дрич // Вісник НБУ. – 2016. - № 4. – С.40-41.
4. Попельнюхов Р.В. Інвестиційна привабливість економіки України / Р. Попельнюхов // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. - № 21. – С.24-28.

*Гуренко А. В., к. е. н., доцент
Донецький державний університет управління*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОРСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОРТІВ

Ефективне функціонування морських торговельних портів має ґрунтуватися на взаємовигідній співпраці між бізнесом, науковими організаціями, навчальними закладами та місцевою владою, яке буде сприяти досягненню синергічного ефекту. Однак, у сучасних умовах існує низка проблем, що впливають на розвиток послуг у морських торговельних портах України. До головних проблем розвитку морських торговельних портів належать:

1. Відсутність єдиної комплексної програми розвитку як морської галузі в цілому, так і окремих її складових. В дійсний час в Україні прийнято низка законів, що регулюють питання державно-приватного партнерства у сфері розвитку морегосподарського комплексу: Закони України "Про державно-приватне партнерство" та "Про морські порти". Але немає чіткого визначення нормативної бази щодо актуалізації нових форм організації господарювання, відсутні законодавчі інструменти регулювання. В стратегічних документах, що визначають розвиток морегосподарського комплексу «Транспортна стратегія України», «Стратегія розвитку морських портів до 2038 року» недостатньо приділяється уваги таким формам організаційної взаємодії як кластери.

2. Різна підпорядкованість підприємств і установ морської галузі відомствам, що призводить до неузгодженості управлінських рішень, відсутності координації державної політики щодо розвитку морегосподарського комплексу і оптимізації його інфраструктурного забезпечення.

3. Відсутність системної інформаційної та методичної підтримки суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з морегосподарським комплексом регіону, нестача підготовки фахівців високої кваліфікації за суміжними спеціальностями. До сих пір не впроваджено єдиної системи електронного

документообігу між усіма учасниками процесу транспортування вантажів і надання інших логістичних транспортно-транзитних послуг.

4. Низький рівень інвестування в інновації морегосподарського комплексу країни, недостатній рівень взаємодії підприємств морегосподарського комплексу з освітніми та науковими закладами, зношеність основних виробничих фондів, застарілі технології, які використовуються при транспортуванні і обробці вантажів, недосконала митно-тарифна політика і, як результат - тривалий час обробки вантажів в українських портах [1].

Зазначені проблеми вимагають пошуку нових вагомих конкурентних переваг функціонування морегосподарського комплексу України. Такими об'єднаннями підприємств і організацій, які функціонують на певній території, і мають великий потенціал щодо підвищення їх конкурентоспроможності, є кластери. [5]. Для розвитку морських портів потрібно, перш за все, вирішити перераховані вище проблеми, а також інвестувати в технічну модернізацію і розвиток інфраструктури.

Рішення перелічених проблем можливо за умов збільшення фінансування галузі, інвестування в будівництво "сухих" портів, що дозволить збільшити територію класичних морських портів за рахунок побудови віддалених сухопутних навантажувальних терміналів.

У кількісних показниках розвиток морських портів залежить від їх вантажообігу і залучення місцевих і транзитних вантажів. Перспективи у цих категорій різні. - збільшення вантажної бази можливо за рахунок залучення транзиту. Це досягається за умов підвищення транспортної привабливості та прозорості тарифів.

Розв'язання проблем розвитку морських торговельних портів дозволить отримати прозорість роботи морської структури, прискорення адміністративних процесів всередині компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мацініна С.С. Аналіз об'єктів управління контейнерними перевізниками в логістичних ланцюгах поставок продукції. РИЗИК: Ресурси, інформація, постачання, конкуренція. 2011. № 3. с. 82-85.

2. Управління транспортно-комунікаційної інфраструктури [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://fsoler.com/transportneta-skladske-zabezpechennya-logstiki/149-rol-transportu-v-logsticz.html>

*Гуренко А. В., к. е. н., доцент
Минаєва А. А., бакалавр
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія» м. Маріуполь*

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Сучасні транспортні підприємства націлені на ефективне функціонування та зайняття конкурентних позицій. Досягнення позитивних результатів можливо за умов зниження вартості перевезень, поліпшення їх якості, скорочення термінів доставки, гармонійного поєднання на ринку транспортних послуг у єдину систему [1].

У сучасних умовах пріоритетними напрямками розвитку морської галузі України є такі [2]. По-перше, відновлення національного судноплавства через створення міжнародного реєстра суден з метою залучення в Державний Прапор України суден (іноземних судів). Такі дії здатні посприяти входженню України на світовий ринок морської торгівлі, збільшенню надходжень до державного бюджетів від господарської діяльності судноплавних компаній, рішенню соціальних проблем (працевлаштування моряків).

По-друге, поліпшення управління морською галуззю шляхом посилення координації міністерств, які координують морську діяльність і місцевих органів виконавчої влади приморських регіонів.

По-третє, посилення міжрегіонального співробітництва між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування

приморських регіонів в сфері підтримки розвитку транспорту та стимулювання розвитку транспортної інфраструктури.

По-четверте, підвищення конкурентоспроможності українських портів через створення регіональних логістичних центрів в основних морських транспортних вузлах «Велика Одеса», Українське Придунав'я та ін. для оптимізації процесів проходження вантажів і створення регіональних портових кластерів, що об'єднують підприємства різних видів діяльності (перевалка, обробка вантажів, сервісні послуги).

По-п'яте, удосконалення митно-тарифної політики з метою залучення транзитних вантажів (зниження тарифів на перевезення залізничним транспортом, спрощення процедури митного оформлення тарифних вантажів).

По-шосте, модернізація транспортної інфраструктури приморських регіонів (приведення наявних транспортних шляхів країни у відповідність з міжнародними стандартами, будівництво нових автодоріг).

Разом із запропонованими заходами є необхідним розвиток сектора інтелектуальних бізнес-послуг (консалтинг, інжиніринг, проектний менеджмент) в галузі суднобудування і судноремонту; переорієнтація суднобудівної галузі на малотоннажний флот; підвищення безпеки судноплавства шляхом імплементації документів Міжнародної морської організації (ІМО) з безпеки судноплавства та охорони навколишнього (природного) середовища; використання потенціалу вітчизняної морської освіти для підготовки фахівців морської галузі із зарубіжних країн.

Вирішенню цих завдань можуть посприяти низка дій таких як створення морських логістичних кластерів, розширення логістичних ланцюгів поставок, створення транспортних хабів та ін. Це дозволить: збільшити вантажопотоки, що позитивно вплине на подальший розвиток експорту; значно підвищити продуктивність праці за рахунок діючої ефективної системи спеціалізації портів на обробці певних вантажів; впровадити використання сучасних ефективних транспортних логістичних концепцій що знизить вартість перевезень; створити умови для розвитку малого і середнього бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дороховській О. М. Проблеми та перспективи розвитку транспортно-логістичної системи України / О. М. Дороховській // Економіка та управління. - 2012. - № 5. - С. 60-65.
2. Устенко М. Про «Основні проблеми транспортної логістики» УкрДАЗТ// Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2010. - № 29. - С. 2.

*Гуренко А. В., к. е. н., доцент
Хабрат А., бакалавр
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія» м. Маріуполь*

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ МОРСЬКИХ КРУЇЗНИХ СУДЕН

У дійсний час у світі діє понад 150 морських круїзних компаній. Круїзні послуги надають грецькі, італійські, іспанські, американські, датські, норвезькі компанії. До найбільш відомих перевізникам в сфері морських круїзів відносяться «Carnival Cruise Lines», «Celebrate Cruises», «Royal Caribbean International», «Princess Cruises», «Costa Cruises», «Norwegian Cruise Lines» [1].

Збільшення числа круїзних компаній обумовлює перегляд критеріїв оцінювання якості послуг. Зростаючий інтерес туристів до круїзів простежується у динаміці послуг: у 1993 р налічувалося 4,5 млн. туристів морських круїзів, у 2003 р - 9 млн., у 2006 р - 12 млн. чоловік. Зростає кількість круїзних суден, в 1994 року нараховувалося близько 175, у 2003 р - 327, в 2006 р - 387. Відбувається кількісне і якісне зростання морських круїзних перевезень і судів. Круїзні судна оцінюються за цілою низкою критеріїв та присвоюється певна кількість зірок. У даний час застосовують низка показників оцінки круїзних суден: судно і його оснащення, стан кают, харчування, обслуговування, розважальні програми, асортимент додаткових послуг на борту.

Прийняті класифікаційні характеристики дозволяють формувати критерії оцінювання якості обслуговування туристів. Морські круїзні судна за якістю обслуговування та рівнем комфорту оцінюють як: стандарт (2 * 4 *); преміум (5 * 5 * +); люкс (6 *). Для морських круїзних суден також прийнята класифікація по тоннажу: великі (понад 60 тис. Грос тонн); середні (до 60 тис. грос тонн); малі (до 25 тис. грос тонн). За тривалістю круїзні маршрути оцінюють як: короткострокові (від декількох годин до декількох діб); середньострокові (від 5 до 13 діб); довгострокові (до 2 місяців).

Каюти на морських круїзних судах оцінюються за площею, інтер'єру, набору зручностей, що, природно, відбивається на ціні.

Найбільш поширена оцінка кают: економічні (каюти зі штучним освітленням); стандартні (з вікнами); преміум (з балконами). Більше детальна оцінка класифікує каюти в круїзних компаніях:

1) каюти класу люкс з видом на океан:

R - королівські апартаменти: окрема спальня з двоспальним ліжком, індивідуальна веранда, душ, звичайні зручності, вітальня з диваном, рояль, холодильник, міні бар, їдальня;

A - "оунерс сьют": ліжко великого розміру, індивідуальна веранда, окрема вітальня з диваном, холодильник, міні бар;

AA - "роял фемілі сьют": дві спальні з ліжками, вітальня з диваном, індивідуальна веранда, холодильник, дві ванні кімнати;

B - "гранд сьют": два ліжка, індивідуальна веранда, крісла, диван, холодильник.

Z - "суперіор сьют": два ліжка, індивідуальна веранда, крісла, диван, холодильник;

D - каюта "делюкс": два ліжка, індивідуальна веранда, крісла, диван, холодильник;

2) сімейні каюти з видом на океан:

FF - каюти великого розміру, розраховані на розміщення 6 осіб;

3) каюти з видом на океан:

F, H, I - комфортабельні каюти, обладнані двома ліжками, зі звичайними зручностями, туалетом, телевізором, телефоном;

4) внутрішні каюти:

K, L, M, N, O, P, Q - комфортабельні каюти, обладнані двома ліжками, зі звичайними зручностями, туалетом, телевізором, телефоном.

Важливою складовою при оцінці рівня якості круїзних турів є набір розваг на борту. На круїзних кораблях можуть діяти різні клуби, актори для виступів, шоу програми, гральні клуби і казино. Як правило, круїзний тур організований за системою "все включено", це поширюється на харчування, користування спортивними залами та інвентарем, розважальну програму. Одним з переваг круїзних турів є їх безвізового. Пасажири можуть перебувати в портах і здійснювати екскурсії протягом 48- 72 годин без візи. Найбільший недолік круїзів - їх досить висока ціна.

Характерною особливістю сучасного туризму стало поєднання цільової туристичної програми з відпочинком і розвагами, причому споживач-турист став більш вимогливий до різноманітності та якості розважальних заходів. Зміна поведінки і переваг споживачів, посилення конкуренції в круїзному бізнесі зумовлює появу нових критеріїв оцінок якості круїзних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Artur Asa Berger, Phd. Ocean Travel and Cruising: a cultural analysis.2007 The Haworth Hospitality Press, p.135.

2. Christine B.N. Chin. Cruising in the Global Economy: Profits, Pleasure and Work at Sea.2008 Ashgate, p.198.

*Косяк А.В., Косаренко В.В., , студенти
Науковий керівник: Белякова О.В., канд. екон. наук, доцент
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ КРУЇЗНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСТА ОДЕСИ

У 90-х роках ХХ ст. Україна була одним зі світових лідерів круїзного судноплавства, здійснювала експлуатацію флоту в основних круїзних регіонах світу. Нині у зв'язку з повною втратою пасажирського флоту потенціал українських портів Чорного моря використовується дуже слабо [1].

Нині в нормативно-правових документах України майже не визначено пріоритети, від яких залежать майбутнє та ефективність розвитку морського круїзного туризму, крім Морської доктрини України [2], а також регіональних програм розвитку туризму та курортів. Але всупереч цьому Україна має доволі багатий та потужний природно-ресурсний та соціально-економічний потенціал для цієї діяльності, враховуючи той факт, що країна є морською державою і має кордони по Чорному та Азовському морях, а також прямий вихід до Середземного моря.

Україна володіє найпотужнішим портовим потенціалом серед усіх країн Чорного моря. На узбережжі Чорного та Азовського морів знаходиться 18 морських торгових портів і 12 портопунктів.

До конкурентних переваг Чорноморського регіону з позиції круїзного судноплавства належать:

- можливість відвідати протягом одного круїзу декілька країн;
- рівновіддаленість портів, що дає змогу здійснювати комфортабельні нічні переходи;
- розташування пасажирських портів у безпосередній близькості від центра міста у більшості портів Чорного моря;
- наявність на території міст відвідання значної кількості пам'яток архітектури та містобудування;

- розгалужена транспортна система;
- розвинена індустрія розваг та дозвілля;
- наявність облаштованих місць для пляжного відпочинку та рекреації туристів круїзних маршрутів [1].

Стримуючими факторами розвитку в'їзного круїзного туризму в регіоні є такі:

- географічне розташування, зокрема «нетранзитність» Чорного моря, що ставить чорноморський круїзний туризм у залежність від круїзного туризму Середземного моря з його чітко визначеною сезонністю: «піками» активності навесні та восени та майже повною відсутністю потоку туристів у червні та серпні;

- короткий сезон круїзного туризму, який триває сім місяців (квітень-серпень) унаслідок несприятливих погодних умов в осінньо-зимовий період (штормів, ожеледі);

- наявні обмеження для проходження суден через пролив Босфор, що дає змогу проходити суднам довжиною не більше 300 м. [2].

До факторів, які могли б перетворити Чорноморський регіон в один із найбільш привабливих круїзних ареалів Європи, фахівці відносять будівництво нових причалів, здатних приймати лайнери довжиною до 300 м, і нових аеропортів.

У цій діяльності можуть бути задіяні такі центри мореплавства України, як Одеса, Миколаїв, Херсон, Ізмаїл, Чорноморськ, Маріуполь та ін. Розвиток туризму в Україні у цілому та в Одеському регіоні зокрема визначається низкою програмних документів, серед яких найголовнішими є «Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017–2020 роки», «Програма розвитку туризму в м. Одесі на 2016–2020 роки»; «Регіональна програма розвитку водного господарства Одеської області на період до 2021 року».

Пасажирський комплекс Одеського порту розташований у самому центрі Одеси, поруч з основними визначними пам'ятками міста: Потьомкінськими

сходами та пам'ятником герцогу Дюку де Ришельє, першому градоначальнику Одеси, Дерibasівською вулицею і Театром опери та балету. Нині пасажирський комплекс здатний одночасно приймати п'ять теплоходів на причалах загальною довжиною 1 370 м. Глибина порту поблизу причалів варіюється від 9,5 до 11,5 м. Фарватер і портові споруди дають змогу приймати теплоходи довжиною до 300 м

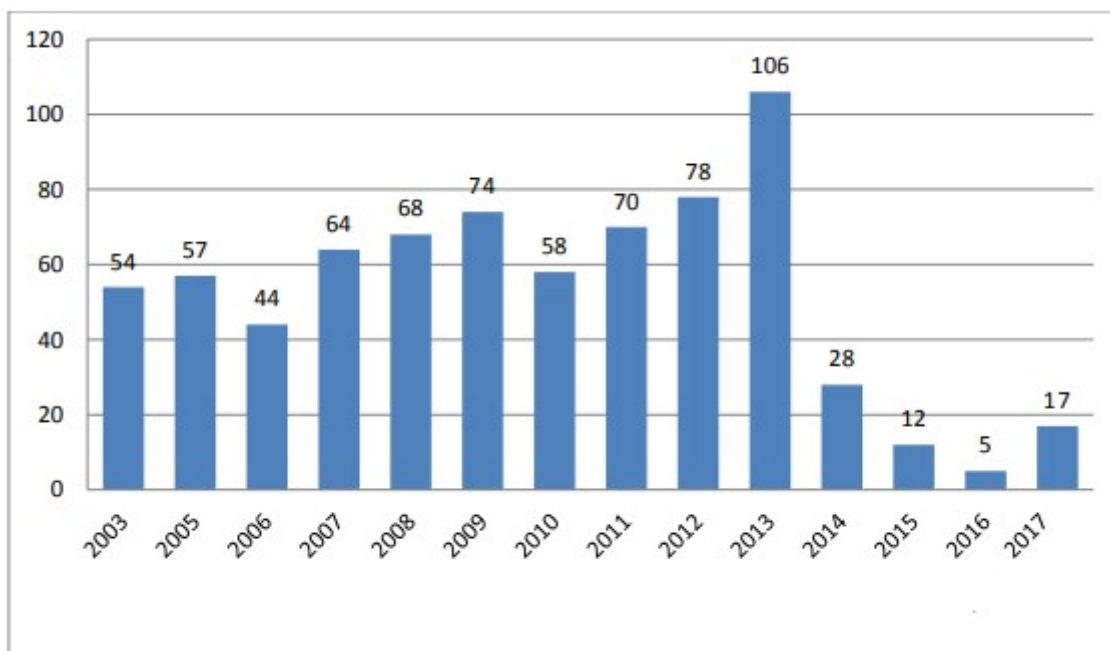

Рис. 1.1. Динаміка суднозаходів круїзних суден в Одеський порт за період 2003–2017 рр.

За офіційними даними Державної служби статистики України, в Одеський порт у середньому заходить 65–70 лайнерів на рік. Однак через політичну та економічну кризу в Україні в останні роки стрімко скоротилися суднозаходи в Одеський порт. Так, у 2016 р. до Одеського пасажирського терміналу було здійснено п'ять суднозаходів, що є історичним мінімумом і навіть нижче рівня кризового 1997 р. (рис. 1.1.).

Таким чином, показники розвитку круїзного туризму в Україні у цілому й у місті Одесі зокрема в останні роки значно знизилися. Незважаючи на значний рекреаційно-туристичний та географічний потенціал міста, привабливість для круїзних туристів, кількість суднозаходів у порт Одеса та кількість обслугованих

туристів не дають можливість заявляти про місто як про центр круїзного туризму в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Жихарева В.В. Сучасні тенденції розвитку ринку круїзного судноплавства / В.В. Жихарева // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. – 2012. – № 39(2). – С. 153–166.

2. Логунова Н.А. Роль морських портів України в розвитку отечественного круїзного бізнесу / Н.А. Логунова // Водний транспорт. – 2014. – Вип. 1. – С. 156–163.

*Мінаєва Анна, студентка
Науковий керівник: Белякова О.В., канд. екон. наук, доцент
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ КРУЇЗНОГО БІЗНЕСУ

Під круїзом слід розуміти подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд визначних пам'яток портів міст, а також різноманітні розваги на борту морських і річкових лайнерів.

Морський круїз - подорож зазвичай по замкнутому колу з радіальними поїздками з портів у внутрішні райони країн, є одним з найбільш елітних і своєрідних видів відпочинку.

Круїзний туризм належить до спеціальних видів туризму, так як є досить трудомістким, капіталомістким видом туризму, що поєднує в собі кілька видів туризму-рекреаційний, спортивний, лікувально-оздоровчий, пізнавальний.

Сьогодні круїзи - найбільш динамічно розвивається сегмент світової туристичної індустрії. Попит на послуги круїзних компаній зростає швидше, ніж на будь-які інші туристичні продукти. Ми живемо в цікавий час, коли всі на планеті тісно взаємопов'язано. Вже неможливо по-справжньому успішно займатися чимось у рідній країні, не розуміючи того, що відбувається в світі, і

не відчуваючи себе і свою компанію частиною цих процесів. Іншими словами, ми живемо в добу глобалізації.

Зростання рівня життя, особистого наявного доходу, рівня освіти підвищує інтерес людини до морського подорожі за межами своєї країни, а більш високу якість туристичного продукту робить його для багатьох привабливим.

Нові інформаційні технології та ефективні комунікації забезпечать стрімкий розвиток міжнародного круїзного ринку. Великі капіталовкладення в нові технології і ринок телекомунікацій приведуть до вертикальної, горизонтальної і діагональної інтеграції. Велике значення в придбають глобальні комп'ютерні мережі. Підвищиться ефективність маркетингу в круїзному туризмі.

Всього в даний час на світовому ринку діє більше 150 морських круїзних компаній - грецьких, італійських, іспанських, американських, датських, норвезьких, з них близько 50 великих круїзних компаній. У майбутньому, за прогнозами фахівців, їх кількість буде помітно скорочуватися.

У першій десятці мегакомпанії - Carnival, PCP Cruise Lines, Star Cruises, Norwegian Cruise Lines, Holland America Line, Festival, Crystal. Серед основних гравців ринку приблизно 85% компаній зі США (найчастіше вчиняють плавання під прапорами інших держав - панамським, ліберійським або ін.) Перша трійка лідерів - Carnival, Royal Caribbean, P & O Princess та афілійовані в них компанії "тримають" приблизно 81% світового круїзного ринку.

Інша тенденція ринку, - деяке зниження середньої вартості круїзів і поява нових круїзних компаній, орієнтованих на більш економічні тури (приклад - виділилася з Royal Caribbean компанія Islands).

У всьому світі круїзи сьогодні - це перш за все супер якісний масовий продукт, за досить доступними цінами (не маються на увазі круїзи класу ультра-люкс, які, незважаючи на всі світові кризи завжди будуть затребувані, а ті корпорації, чия частка домінує на круїзному ринку). А відбувається це завдяки як глобалізації круїзного ринку, що дозволяє круїзним гігантам

оптимізувати витрати, так і жорсткої конкуренції між круїзними корпораціями, спусками все нових лайнерів.

Круїзному ринку властива інформаційна закритість. Провідні гравці неохоче діляться інформацією, а круїзні компанії тримають інформацію по нових ринків в суворій секретності, тому реальні обсяги ринку назвати складно. Це стосується і рентабельності. В кінці 2011 року обсяг приблизно оцінювався 15 000 - 20 000 тисяч пасажирів.

Відзначається динамічний розвиток морського круїзного туризму. Європейська модель круїзного судноплавства ґрунтується на лібералізації візового і митного режимів у рамках «шенгенської угоди» і максимізації доходу в національну скарбницю від виїжджають за кордон туристів. Як правило, західноєвропейські туристи доставляються авіацією на середземноморські курорти, де відпочинок поєднується з тижневими морськими круїзами.

Круїзний бізнес дуже чутливий. Один серйозний терористичний акт або уповільнення розвитку американської економіки може швидко змінити картину. Навіть зараз окремі неприємні новини типу посадки на міліну, пошкодження корабля чи епідемії на борту круїзних лайнерів позначаються не тільки на постраждалій компанії, але і на всій круїзній галузі.

Останнім часом ростуть не тільки розміри, але і витрати кораблів-гігантів. Наприклад, оплата входу в гавань Стокгольма становить 1,48 шведських крон за тону водотоннажності судна.

Ціни на круїзи сильно коливаються залежно від сезону та класу. Люксові круїзи коштують у середньому 500 євро на добу. Круїзи на великих кораблях дешевшають і коштують близько 70-100 євро на день залежно від чартерів до місця відплиття. Але є й більш дешеві круїзи - у вересні 2006 року круїзи по Карибському морю продавалися за ціною 6 євро за добу (без урахування чартерів). На середземноморському ринку в сегменті недорогих круїзів зараз найбільш популярні тижневі подорожі британської фірми Thomson, які обходяться клієнтам у 40-70 євро на добу.

Європейський круїзний бізнес продовжує збільшувати свою частку на світовому круїзному ринку, незважаючи на безпрецедентний для світової економіки важкий період.

Цифри, представлені Європейським круїзним радою (ЕСС) на щорічній конференції в Брюсселі, показали, що в 2018 році пасажирів вчинили 23.8 млн. візитів до портів Європи, що на 9% вище в порівнянні з 2017 роком; 4.9 млн. європейців забронювали у минулому році круїзні поїздки, на 50% більше ніж в останні 5 років, склавши при цьому майже 30% від усіх пасажирів круїзних кораблів у світі.

Сьогодні європейський круїзний бізнес виробляє товарів і послуг на суму більше 34 млрд. євро, цифри демонструють зростаюче значення круїзного відпочинку для Європи у плані багатства і туризму, при цьому створюється близько 300 000 робочих місць. Більше 4.8 млн. пасажирів сіли на круїзні лайнери в Європі, витративши при цьому 1.3 млрд. євро на послуги, включаючи авіаквитки, розміщення, екскурсії, їжу і портові збори, що на 7.6% більше, ніж у 2017 році. Під час круїзних турів при відвідуванні портів пасажирів також витратили 1.45 млрд. євро, на 1.7% більше ніж у 2017 році.

Круїзний туризм у світі приносить великі доходи. Тому всі - і держави, й окремі міста, і порти, і туристичні компанії - мають бути зацікавлені в його розвитку. Адже кожен іноземний турист у базовому порту залишає 100 євро, а в інших портах заходу - 50 євро.

Зараз у світі зростає круїзний флот, удосконалюються конструкції пасажирських судів, підвищується їхня комфортабельність, розробляються нові морські й океанські маршрути.

За даними Всесвітньої ради з туризму частка туризму у світовому ВВП в 2018р, за попередньою оцінкою склала 3,0%, а з урахуванням супутніх галузей більше 10%.

В українському ВВП частка туризму склала 1,2%, з урахуванням супутніх галузей - 6,9%.

Частка туристичної сфери в світовому ВВП складе за підсумками 2019 року 9%, говориться в статистиці, яку наводить Міжнародна організація праці (МОП).

У сфері туризму за підсумками року будуть створені 235 млн робочих місць, тобто 8% від загального обсягу ринку зайнятості в світі.

Експерти МОП визнають, що сфера туризму постраждала від глобальної світової і соціальної кризи, однак пророкують їй впевнене зростання у найближче десятиліття. До 2021 року, вважають в спеціалізованій установі ООН, у сфері туризму будуть зайняті 296 млн чоловік.

Світовий ринок круїзів монополізований трьома компаніями Carnival, Royal Caribbean і Norwegian Cruise Line - їх частка становить 80%.

До цих пір основну частину клієнтів круїзних компаній становлять американці, але з кожним роком круїзи купують все більше число британців, німців, італійців, іспанців і скандинавів.

Частка українських туристів в даному сегменті - менше 1%, однак наш ринок є одним з найбільш швидкозростаючих: темпи зростання за деякими напрямками досягають 80-100%, середньорічний приріст ринку - 30-50%.

Така нерозвиненість українського ринку пов'язана з його молодістю: західні гравці пізно стали виходити на наш ринок, а вітчизняні компанії мають обмежені можливості для розвитку ринку морських круїзів.

Сьогодні обсяг українського ринку морських круїзів становить за різними оцінками від 15 до 35 млн. дол (понад 10 тис. турів на рік).

Частка морських круїзів в загальному обсязі продажів українського туристичного ринку поки займає 5-7%.

Найбільш популярними для українців напрямками є Середземномор'я і Балтика, Полінезія, Кариби. Зростання чисельності українських туристів тягне за собою ряд змін: з'явилися круїзи, на борту яких українська мова стала офіційною (це можливо, коли кількість українськомовних туристів перевищує 10% від загального числа), стали проводитися екскурсії в містах стоянок

українською мовою, українські оператори отримали можливість організовувати збірні групи, а значить - знижувати вартість турів.

Серед інших тенденцій українського круїзного ринку варто відзначити розширення цільової аудиторії за рахунок менш заможних туристів: якщо раніше з Україною бронювали тільки шикарні каюти, то тепер з кожним роком зростає число бронювання кают економ-класу (частка серед загального числа українських пасажирів - 30%).

Перед туристичною галуззю України стоїть досить складна проблема, яку необхідно терміново вирішувати. Адже функціонування туристичної галузі являє собою величезний потенціал, який може поповнювати Державний бюджет на суму близько 4 млрд. доларів на рік.

Проаналізувавши ситуацію в туристичній круїзній галузі на Україні, можна виділити головні проблеми та спробувати знайти альтернативний шлях виходу з кризового стану. Природно, що така робота далека від припущень справжніх фахівців та експертів в цій галузі. Але незалежно від рівня підготовки, на сьогоднішній день є декілька речей, очевидних кожному громадянину України. Найважливіше є те - щоб досягти успіху слід докласти максимум зусиль для вирішення поставленої проблеми. Це повинні бути не тільки відображені на аркуші паперу думки законодавців з приводу того, якою б вони хотіли бачити туристичну галузь в майбутньому, а також їх конкретні вчинки. А починати слід не тільки з економічних нюансів. Сьогодні вже можна говорити про якесь покращення ситуації. Туристична круїзна галузь, хоч і дуже повільними кроками, починає збільшувати свої показники. Але зупинятися на досягнутому не можна. Саме від того, яким шляхом піде розвиток галузі, в повній мірі залежить її майбутнє зокрема та майбутнє економіки, а отже і життя на Україну в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Котлубай, А. М. Развитие торгового судоходства: проблемы и перспективы развития : монография / А. М. Котлубай. – Одесса, 2008. – 380 с.

2. Голубкова, И. А. Макроэкономическая ценность кризисного судоходства / И. А. Голубкова // Вісник ДІТБ. – 2012. – №16.– С. 285–289.

*Орджи Леонард Чібужор, аспірант
Університет «КРОК»*

ОЦІНКА СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВИХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Формування ефективного конкурентного середовища в сільськогосподарському виробництві має свої особливості і визначається не тільки економічною стійкістю суб'єктів господарювання, а й рівнем вирішення соціальних і екологічних завдань.

В системі соціальних факторів, що впливають на конкурентоспроможність, істотна роль відводиться мотивації праці, основною частиною якої є рівень заробітної плати. Дослідження показують, що заробітна плата працівників сільськогосподарських організацій до теперішнього часу залишається однією з найнижчих по галузях економіки країни.

Низький рівень мотивації праці в сільськогосподарських організаціях в даний період є одним із значущих чинників, що роблять негативний вплив на формування конкурентного середовища та виробництво конкурентоспроможної продукції [4].

Конкурентоспроможність суб'єктів господарювання багато в чому визначається соціально-побутовими умовами працівників і, зокрема, благоустроєм житлового фонду, який на період дослідження в сільському господарстві значно поступається міському.

Виконані нами спостереження і проведені дослідження показують, що поліпшення соціально-побутових умов, розвиток інфраструктури в системі зі створенням високоефективного виробництва, гідної мотивацією праці

персоналу – це основоположні складові конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств і територій.

Нами встановлено, що поряд з виробничою і соціальною складовими, що формують виробництво конкурентоспроможної продукції і ефективне конкурентне середовище, виступає екологізація виробництва всіх видів продовольства і сільськогосподарського виробництва в технологічному ланцюжку «виробництво сільськогосподарської сировини – переробка – збут».

Для збереження позицій вітчизняних товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому продовольчих ринках у зв'язку зі зростаючими вимогами покупців до якості і безпеки продукції, що виробляється в сільському господарстві, потрібно рішення значущих еколого-економічних завдань, що включають:

екологізацію і біологізацію сільськогосподарського виробництва, встановлення раціонального балансу і взаємодії між сферою сільського господарства і природним середовищем;

пріоритетне застосування перевірених біологічних засобів і методів добрива та захисту сільськогосподарських рослин, використання інтегрованих методів профілактики хвороб і лікування сільськогосподарських тварин;

розробку і впровадження організаційних і економічних методів господарювання, що стимулюють отримання екологічно чистої і безпечної для здоров'я людини продукції, а також підтримка і зміцнення якості та імунітету природного середовища та ін. [1-3].

Для оцінки впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище Світовим фондом дикої природи введений показник «екологічний слід», що демонструє ступінь споживання людиною ресурсів біосфери, яка може бути виражена за допомогою параметра «площа біологічно продуктивної території або акваторії, яка необхідна для забезпечення людини ресурсами і утилізації вироблених відходів». А ще, «екологічним слідом» можна назвати усі відходи, які залишає кожен з нас протягом свого життя. Чи можна підрахувати, скільки їх? Можна, хоча й приблизно. Підраховано, що на кожного мешканця України

припадає близько 250 кілограмів побутового сміття щороку (тобто, стільки відходів «продукує» кожен з нас), в Європі цей показник сягає 400-500кг, а в США доходить і до тонни! І це лише побутове сміття, тобто те, яке ми виносимо з дому в сміттєвих відрах та мішках, викидаючи використану упаковку, очистки та зіпсовані харчі, старий одяг, зламані прилади та багато іншого [5]. Сьогодні потрібно переходити до екологічної економіки, тобто економіку «вписувати» в існуючу екологічне середовище, а не навпаки. Недотримання цього положення призведе до зниження родючості сільськогосподарських земель, а згодом їх виведенню з сільськогосподарського обігу.

Слід враховувати, що якість стосовно продовольства – особлива категорія. Це обумовлено його впливом на здоров'я людей, так як 70% шкідливих для людини речовин надходить в організм з їжею, а 30% – з водою і повітрям. Тому якість продовольства багато в чому залежить від стану ґрунту, води і повітря в районі виробництва. Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних екологів підтверджують, що стан навколишнього середовища продовжує погіршуватися.

Стан сільськогосподарських угідь, повітряного і водного басейнів, якість виробленого продовольства – категорії взаємозалежні. Виробництво сільськогосподарської продукції на основі екологічно безпечних технологій в поєднанні з одночасною реалізацією комплексу природоохоронних заходів (захист ґрунтів від ерозії, відновлення родючості, рекультивація земель, очищення стічних вод, зниження викидів в атмосферу) є основою формування виробництва конкурентоспроможної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Борель А. Н. Сущность конкурентоспособности сельского хозяйства и формирующие ее факторы [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.evolutio.info/content/view/2317/235>
2. Володін, С. А. Реалізація інноваційного потенціалу аграрної науки: проблеми і перспективи [Текст] / С.А. Володін // Економіка АПК. – 2011. –

№ 7. – С. 139-147]

3. Витвицька, О. Д. Формування стратегії інноваційного розвитку аграрних підприємств [Текст] / О.Д. Витвицька // Економіка АПК. – 2011. – № 10. – С. 132-138.

4. Сусіденко, Ю. В. Теоретичні аспекти сутності категорії конкурентоспроможності підприємств АПК [Текст] / Ю.В. Сусіденко // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 157-160.

5. Що таке «екологічний слід»? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecobereg.com.ua/slid.html>

*Очередько О. О., старший викладач
Косаренко В. В., бакалавр
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія» м. Маріуполь*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Необхідність удосконалення малого та середнього бізнесу у сучасних умовах все більше зростає, це пояснюється посиленням ринкової конкуренції на внутрішніх і міжнародних ринках. Поява нових форм господарювання ускладнює взаємодію в різних галузях економіки. Зростаючі проблеми розвитку підприємницького сектора негативно впливають на транспортну галузь, в тому числі на морську галузь України. Істотний вплив мінливого середовища на собі відчувають такі представники підприємницької діяльності як агентські, стивидорні, фрахтові фірми [1].

Більшість теоретиків і практиків вважають, що основними причинами, що перешкоджають розвитку підприємницької діяльності на морському транспорті є:

- неефективне державне регулювання економіки;

- ускладнення процедур реєстрації та ліцензування окремих видів послуг;
- істотне фіскальне навантаження;
- складна процедура залучення фінансових коштів;
- зростання недобросовісної конкуренції;
- втрата ринкових сегментів [2].

Перераховані проблеми стають причиною низького розвитку малого та середнього бізнесу в морській галузі.

Дестабілізація ситуації на ринку транспортних послуг породжує внутрішні управлінські складності, а саме: зниження попиту на посередницькі послуги в портах; погіршення інфраструктурного забезпечення, якості; невиконання послуг точно в термін; зниження інноваційного розвитку в системі обслуговування клієнтів.

Враховуючи прийняті на державному рівні напрямки розвитку морського транспорту України, слід зазначити, що ключовими діями у сфері підприємництва повинні стати: перегляд бюджетно-податкової політики на рівні держави; підтримка активізації взаємодії малого, середнього бізнесу з великими підприємствами морської галузі; вдосконалення, розширення та модернізація інфраструктури морського транспорту [1].

Рішення проблем розвитку підприємницького сектору на морському транспорті дозволить залучити нових інвесторів до співпраці з малим та середнім бізнесом; поліпшити якість надаваних послуг; активізувати процес публічно-приватного партнерства; покращити взаємодію між адміністрацією портів, портами, портовими операторами, експедиторами, агентами, судновими постачальниками, сюрвейерами та іншими підприємствами морської галузі.

Позитивними ефектами буде: вирішення проблем зайнятості; нарощування клієнтської бази; поява сумлінної конкуренції та формування місцевих і державних бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегічний план розвитку морського транспорту на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shag.com.ua/strategichnij-plan-rozvitku-morsekogo-transportu-na-period-do.html>.

2. Развитие малого и среднего бизнеса в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2012/2341.htm>

*Очередько О. О., старший викладач
Косяк А. В., бакалавр
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія» м. Маріуполь*

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Інвестиційна діяльність підприємства являє собою обґрунтування вкладень інвестицій і виконання практичних дій, спрямованих на отримання прибутку або розширення економічного потенціалу підприємства. Однією зі складових ефективної інвестиційної діяльності є продумана інвестиційна політика. Не залежно від розмірів правової форми та галузевої належності, інвестиційна політика підприємства містить головне значення для його діяльності.

Інвестиційна політика підприємства представляє собою складову загальної фінансової стратегії підприємства, метою якої є вибір найкращих шляхів, методів та способів вкладання інвестицій. Головна ціль інвестиційної політики будь-якого підприємства – його економічний розвиток та зростання.

На інвестиційну політику та діяльність підприємства здійснюють вплив багато чинників, як внутрішнього, так і зовнішнього характеру. Так, загальний інвестиційний клімат країни здійснює неабиякий вплив на інвестиційну політику окремих підприємств та визначає шляхи їхнього розвитку.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції виступають в різних формах (грошовій, матеріальній і нематеріальній). Сам же

процес інвестування представляє собою вкладання (інвестування) капіталу підприємства в різні предмети господарчої діяльності, з метою отримання прибутку або ж іншого корисного ефекту.

Термін «інвестиції» аналізувався багатьма авторами та науковцями. Так, В. Г. Федоренко в своєму підручнику дає наступне поняття: Інвестиції – це процес інвестування капіталу підприємства для його примноження. При цьому, таке примноження виступає як компенсація за можливість втрати через інфляційні процеси та неотримання відсотків по банківським вкладам. Отже, узагальнюючи наведені вище поняття різних авторів можна зробити висновок, що інвестиції – це найчастіше довгострокове (стратегічне) вкладання капіталу, яке має на меті його збільшення, і головна ціль якого забезпечення зростання підприємства та оновлення його виробництва, впровадження новітніх технологій та методів виробництва, підвищення конкурентоздатності компанії.

Досліджуючи різні тлумачення науковців терміну «інвестиції» можна зробити висновок, що всі погляди на цю економічну категорію поділяються на два підходи : фінансовий та економічний.

Згідно з фінансовим підходом, представниками якого є такі науковці як Петраков Н. Я., Бланк І. А., Єжова А. Н., інвестиції - це всі види активів (коштів), які можна інвестувати у виробничо-господарську діяльність для одержання прибутку. Зрозуміло, що цей підхід визначає інвестиції більш широким поняттям, та не ототожнює його з поняттям «фінанси». Однак, на мою думку, таке ототожнення інвестицій з грошима не є вірним, адже інвестування капіталу може здійснюватися не лише у грошовій, а й у інших формах (рухоме та нерухоме майно, різноманітні фінансові інструменти).

Тумусоф Ф. С., Мертенс А. являються представниками економічного підходу, відповідно до якого, інвестиції – витрати, які спрямовані на створення, збільшення, модернізацію й технічне переозброєння основного капіталу, а також не пов'язані з цим зміни, що відбуваються в оборотному капіталі, адже зміни в запасах товарів та матеріалів найчастіше підпорядковані руху затрат на основний капітал.

Реальні інвестиції представляють собою інвестування у виробничі фонди (основні й оборотні), матеріальні активи - споруди, устаткування, будівлі й інші товарно-матеріальні цінності, а також нематеріальні активи (патенти, ліцензії, ноу-хау, техніка, науково-практична, інструктивна, технологічна, проектно-кошторисна документація тощо). Головна мета реальних інвестицій – примножити основний капітал та збільшити обсяги виробництва. Реальні інвестиції, спрямовані на збільшення реального капіталу, сприяють розширенню матеріального виробництва. Інакше кажучи, реальними називаються інвестиції, що направляються на виготовлення чогось нового або на модернізацію старого.

Фінансові інвестиції – це вкладання коштів в придбання цінних паперів (акцій, облігацій, векселів), корпоративних прав та інших фінансових інструментів. Зазвичай такий спосіб інвестування має на меті отримання прибутку в майбутньому, використання прибутку для купівлі цінних паперів.

Інвестиційна політика – це складова загальної політики підприємства, представляє собою портфель рішень та заходів, які визначають напрямки та об'єми інвестицій, та об'єкти в які вони будуть направлятися. Процес інвестування напряму залежить від того, наскільки ефективною та дієвою є розроблена інвестиційна політика.

Таким чином, головним завданням інвестиційної політики підприємства забезпечення реалізації найефективніші методи та шляхів збільшення активів підприємства, маючи на меті його розвиток і укріплення своїх позицій на ринку. Тобто, інвестиційна політика має розглянути, сформувані та відібрати найбільш ефективні інвестиційні проекти, втілення в життя яких сприятиме розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18.09.1991 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

2. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecolib.com.ua/book.php?book=6>.

*Очередько О.О., старший викладач
Ратушна А.В., студентка
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

КОНЦЕСІЯ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Концесія як форма партнерства держави та приватного капіталу є одним з найважливіших способів підвищення ефективності інфраструктури та розвитку морських портів, який дозволяє швидко залучати значні інвестиції в економіку та окремі суб'єкти її господарювання. Держава поступово відмовляється від неефективних методів господарювання, передаючи функції управління державною власністю приватному сектору, який, користуючись державними гарантіями, надає свій досвід, знання (ноу-хау), здійснює капіталовкладення і мінімізує ризики.

З 1990 р. у морських портах ЄС реалізується 381 проект державно-приватного партнерства, з них 180 – концесії терміналів (47%), 155 – концесії Greenfield BOT (41%), 25 – реалізація активів (7%), 21 – контракти на управління (6%). Загальний обсяг приватних інвестицій у порти – 60 млрд дол. США, що становить 20% приватних інвестицій у транспортний сектор за даний період.

За допомогою державно-приватного партнерства відбувається модернізації галузі; залучення значних приватних інвестицій в портову інфраструктуру, зростання продуктивності. У цілому слід зазначити, що практика передачі об'єктів морських портів у користування приватним інвесторам є досить новою для країн ЄС і донедавна не була впорядкована на законодавчому рівні. Також на сьогодні ще до кінця не сформовані єдині

методичні підходи до взаємодії держави як власника землі, об'єктів порту та портової інфраструктури, з одного боку, та приватних інвесторів, з іншого. Кожен порт розробляє власний механізм державно-приватного партнерства.

Аналіз концесійних відносин показав, що головними цілями концесії в морських портах ЄС є:

- збереження контролю над портами. Надання концесії має кілька переваг для уряду. Хоча приватні оператори й отримують у користування термінал, уряд може, як і раніше, зберігати певний контроль над організацією та структурою постачання, портовими послугами та ринком портових послуг.
- Підвищення операційної ефективності. При використанні концесій уряд чи порт можуть підвищити операційну ефективність, поліпшити розподіл ресурсів всередині та між різними секторами порту, забезпечити соціальну справедливість та охорону навколишнього середовища. Концесія дає можливість залучення іноземного менеджменту і технічного досвіду в країну.
- забезпечення конкуренції. Концесії в даний час, в основному, надаються відповідно до процедури торгів для того, щоб оцінити кандидатів рівною мірою та обмежити привілеї у присудженні концесії. Загроза конкуренції в майбутньому, після завершення концесії, гарантує, що певний тиск на приватну організацію зберігатиметься протягом строку концесійної угоди та приведе до кращої продуктивності.

Тому концесії стали одним з найважливіших інструментів впливу портової влади на портове співтовариство. Досвід, поведінка та ефективність ведення бізнесу приватними організаціями теоретично мають визначати вибір концесіонера.

Отже, для успішного функціонування ВЕЗ в Україні необхідним є:

- внесення до Верховної Ради проектів Законів України про зміни до законів України “Про загальні засади створення та функціонування спеціальних економічних зон” та прийняття законів України “Про індустриальні парки”,

“Про депресивні території”, “Про державно-приватне партнерство”, “Про концесії”;

– зменшення податкового й інфраструктурного навантаження на підприємства, що реалізують інвестиційні проекти, спрямовані на модернізацію, технологічне переоснащення, зростання обсягів виробництва, податкових надходжень, збереження та примноження робочих місць;

–внесення зміни до порядку оподаткування обладнання, устаткування, яке не виробляється в Україні та ввозиться на територію України для реалізації інвестиційних проектів;

– встановлення нульової ставки оподаткування на ту частину прибутку, котра ре-інвестується у власне виробництво;

– спрощення процедури оформлення земельних відносин і погоджень на будівництво, переглянути цінову політику в цьому напрямку;

– розробка системи державних дотацій і субсидій щодо створення нових робочих місць, навчання і підвищення кваліфікації персоналу.

– активізувати роботу з пошуку та залучення інвесторів у пріоритетні види економічної діяльності ВЕЗ;

– посилити рекламно-інформаційне забезпечення діяльності ВЕЗ;

– завершити в найкоротші строки облаштування територій (у першу чергу – митне та інфраструктурне).

Реалізація цих кроків дозволить створити в українських морських портах вільні економічні зони, що будуть ефективно функціонувати, залучаючи значні обсяги іноземних інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Карпенко О. О. Аналіз європейського досвіду впровадження концесійної форми державно-приватного партнерства у морських портах / О. О. Карпенко, В. П. Власова // Бізнес Інформ. - 2015. - № 6. - С. 43-47.

*Очередько О.О., старший викладач
Чорна М.В., студентка
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ МОРСЬКИХ ПОРТІВ

Сталий розвиток морської галузі залежить від низки умов, що створюються на макро-, мезо- та мікрорівнях. Державне управління забезпечує розробку, впровадження та регулювання нормативних і законодавчих документів, програм і стратегій конкурентоспроможного розвитку морського транспорту.

В Україні діяльність морських портів здійснюється на підставі Законів «Про транспорт», «Про морські порти», «Про перевезення небезпечних вантажів»; «Кодексу торгового мореплавства України», «Водного кодексу», різноманітних Міжнародних кодексів, резолюцій, конвенцій та правил. Регіональний транспортний менеджмент враховує загальнодержавні напрями розвитку й на цих засадах сприяє функціонуванню інфраструктурного комплексу портів у межах окремих територій та регіонів.

В даний час на світовому транспортному ринку зростає потреба в удосконаленні інформаційного обслуговування всіх учасників транспортно-логістичних ланцюжків. Зростають вимоги до інформаційно-логістичних систем з точки зору оперативності та якості інформації, а також використання нових інструментів комунікації на сучасній програмної і апаратної основі. У зв'язку з цим посилюються тенденції використання WEB-додатків, які забезпечують швидку і ефективну інформаційну платформу для інформаційного обслуговування ринку транспортних послуг і його учасників, а зокрема і морських портів.

Нагальним вимогою часу є надання кожному учаснику процесу перевезень доступу до точної інформації про стан вантажу в будь-який момент.

Це означає оперативні, в режимі реального часу, відповіді на питання: де знаходиться вантаж, в якому він стані, коли і де буде доступний?

Аналіз принципів побудови і вимог до портових інформаційним і комунікаційних систем. Посилення інтеграції різних видів транспорту, концепція єдиного оператора змішаних перевезень і стратегії аутсорсингу типу 4PL і 5PL вимагають гарантувати надійність і оперативність обміну інформацією в сучасних портових логістичних системах.

Електронний обмін даними ЕОД (EDI- Electronic Data Interchange System) є однією з найбільш ранніх форм ІТ технології, які використовуються в логістиці морських портів. Вона являє собою набір стандартів для структурування інформації, передачі її та зберігання в електронному вигляді між країнами, перевізниками, замовниками та операторами, всередині всіх портових компаній. ЕОД може бути організований за допомогою Інтернет протоколів, а також локальних мереж. Такі інформаційні системи вже працюють в провідних українських портах, і приносять свій позитивний вплив на роботу портів.

На найнижчому рівні логістична інформаційна система безпосередньо обслуговує основні логістичні операції. На другому рівні здійснюється логістична координація, а третій призначений для оцінки досягнутих результатів. Четвертий і п'ятий рівні мають довгостроковий і стратегічний характер, оскільки прийняті з їх допомогою рішення мають серйозні і тривалі наслідки, а тому використовується і обробляється інформація повинна бути достовірною, повною та актуальною, всебічною та багатофункціональною. Отже, впровадження новітніх технологій інформаційної інфраструктури дозволить скоротити час обслуговування клієнтів та забезпечить прозорість роботи порту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про транспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80>
2. Закон України «Про морські порти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4709-17>

3. Закон України «Про перевезення небезпечних вантажів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0556-17>

4. Кодекс торгового мореплавства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/176/95-%D0%B2%D1%80>

5. Водний кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>

*Солоха Д.В., д-р екон. наук., професор,
Донецький державний університет
управління*

ПОЗИЦІОНУВАННЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Митна політика - це система принципів і напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів і безпеки за допомогою митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Регулювання митної справи здійснюють найвищі органи державної влади та управління України. Основні напрямки митної політики України, структура системи органів державного регулювання митної справи, розмір мит та умов митного обкладення, спеціальні митні зони і митні режими на території України, перелік товарів, експорт, імпорт та транзит яких через територію України заборонено, визначається Верховною Радою України.

Забезпечення здійснення митної політики України відповідно до законів України; встановлення розмірів митних зборів і плати за митні процедури; координація діяльності міністерств, державних комітетів та відомств України з питань митної справи; проведення переговорів та укладання міжнародних договорів України з митних питань у випадках, передбачених законами України; подання на розгляд Верховної Ради України пропозицій щодо системи митних органів України здійснюються Кабінетом Міністрів України.

Забороняється регулювання митної справи не передбаченими у законодавстві України актами і діями державних і недержавних органів.

Державна митна служба України є центральним органом державної виконавчої влади, підвідомчим Кабінетові Міністрів України. Служба організовує здійснення митної політики, забезпечує ефективне функціонування митної системи. ДМСУ у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, постановами Верховної Ради України, указами та розпорядженнями Президента України, актами Кабінету Міністрів України.

У межах своїх повноважень ДМСУ організовує та контролює виконання актів законодавства України про митну справу. ДМСУ узагальнює практику застосування законодавства з питань, що входять до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення цього законодавства і вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України.

До складу Державної митної служби України входять: Центральний апарат ДМСУ, спеціалізовані установи та митниці.

Згідно зі ст. 9 Митного кодексу України митні органи України при проведенні в життя митної політики вирішують такі головні завдання:

- захист економічних інтересів України;
- контроль за дотриманням законодавства України про митну справу;
- забезпечення виконання зобов'язань, що впливають з міжнародних договорів України щодо митної справи;
- використання засобів митно-тарифного та позатарифного регулювання при переміщенні через митний кордон України товарів та інших предметів;
- удосконалення митного контролю і оформлення товарів та інших предметів, що переміщуються через митний кордон України;
- комплексний контроль спільно з Національним банком України за валютними операціями;
- здійснення заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку за участю Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків

України;

- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон країни;
- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;
- співробітництво з митними та іншими органами зарубіжних країн, а також з міжнародними організаціями з питань митної справи;
- ведення митної статистики.

Митні органи України у процесі здійснення митної справи взаємодіють з іншими державними органами, підприємствами та громадянами (ст. 16 ТК).

Державні та інші органи, не здійснюють загального керівництва митною справою, не мають права приймати рішення, які входять у компетенцію митних органів України, чи іншим чином втручатися у діяльність цих органів.

Митні органи у своїй діяльності взаємодіють з правоохоронними органами (прокуратурою, СБУ, МВС України, Держкомкордону, ДПА).

У разі виявлення під час здійснення митного контролю ознак злочинів, що не належать до контрабанди, начальник митного органу або особа, що його заміщує, повідомляє наявні дані органам попереднього слідства.

У свою чергу інші правоохоронні органи повідомляють митним органам наявні факти правопорушень, пов'язаних з порушенням митних правил або контрабандою (ст. 17 ТК).

Основні принципи та форми взаємодії митних органів з правоохоронними та контролюючими органами визначені загальною «Інструкцією про взаємодію та розмежування функцій щодо здійснення контролю на державному кордоні», затвердженої десятьма відомствами і зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 23 травня 1994 року.

Взаємодія здійснюється в таких напрямках розробки та здійснення узгоджених спільних заходів щодо запобігання, виявлення та припинення порушень чинного митного законодавства, протидії контрабандному та незаконному переміщенню через митний кордон товарів та інших предметів; розслідування та відкриття злочинів та інших право-порушень у

зовнішньоекономічній діяльності; обміну інформацією; аналізу результатів і розробки нових форм взаємодії.

Митне оформлення може бути завершено тільки після закінчення зазначених видів контролю (ст. 18 ТК).

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та громадяни мають право на своєчасне і повне ознайомлення з офіційними текстами законів та інших нормативних актів, а також із змінами в них, що регулюють відносини, які прямо чи побічно стосуються митної справи (ст. 19 ТК).

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності та громадяни мають право на безпосереднє одержання інформації від митних органів.

Крім того, під час здійснення своїх функцій митні органи можуть співпрацювати з митними та іншими органами іноземних держав і міжнародними організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

*Черниш О. І., д.держ.управл, проф.
Гуренко С. А., магістр
Донецький державний університет управління*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ ЧЕТВЕРТОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Впровадження систем штучного інтелекту відкриває для металургійної промисловості нові перспективи зростання. Металургійна промисловість належить до однієї з перспективних у «розумному» виробництві. Для цієї галузі «промисловість 4.0» означає практично автономний металургійний завод - усі співробітники, продукти і виробничі потужності на ньому взаємопов'язані завдяки інтернету речей (IoT). Інноваційний підхід до використання цифрових

ресурсів дозволяє перетворити виробничі процеси, технологію, бізнес-процеси. В результаті впровадження цифрових технологій підвищується продуктивність, задоволеність замовників, підвищується репутація підприємства, забезпечується розвиток підприємства у довгостроковому періоді [1].

У перспективі впровадження систем штучного інтелекту в металургійній промисловості досягається низка переваг:

1. Оптимізація виробництва і забезпечення високої синергії на підприємстві за рахунок впровадження програмних платформ і сенсорів. Збираються, обробляються великі обсяги даних за допомогою штучного інтелекту (AI).

2. Підвищення ефективності та продуктивності за рахунок повного документування всіх етапів виробництва на основі інструментів «Промисловості 4.0.». Безліч електронних систем виміру і моніторингу автоматично реєструють, об'єднують в єдину мережу і використовують широкий спектр параметрів процесу і продукту. Це полегшує планування простоїв, підвищує продуктивність і гарантує високу якість продукту. Оскільки основою традиційного металургійного заводу є доменна піч, то «розумний» завод повинен постійно завантажуватися шарами, що чергуються коксу і агломерату. Наявність таких шарів забезпечує рівномірність потоку газу. До недавнього часу виявляти температурні порушення було непросто, але завдяки технології 3D-радару стала можливою розробка комплексної моделі процесу завантаження, яка дозволяє вимірювати параметри стану доменної печі в режимі реального часу. Це дозволяє збільшити загальний вихід продукту і зменшити відсоток відходів.

3. Підвищення безпеки за рахунок поєднання досвіду і нових технологій. Завдяки використанню інженерами «розумних» касок, що оснащені камерами, датчиками небезпечних газів і акселерометром стає можливим прогнозування небезпечних ситуацій які можуть статися. Якщо працівник входить в небезпечну зону, каска подає відповідний сигнал, якщо працівник впав, каска негайно відправить попередження системі.

4. Збільшення кількості актуальних даних - «революція даних», які досягаються за рахунок постійного моніторингу інформації в головній диспетчерській. Технології четвертої промислової революції відкривають нові можливості - виробники можуть збирати більше інформації за допомогою безлічі «розумних» датчиків і систем, які обмінюються даними по локальній мережі. Наприклад, коли заготовка потрапляє в піч повторного нагріву, датчики перевіряють повітрязабірник. Результати передаються AI, який визначає правильну температуру. Потім заміряються температури верхньої і нижньої частин заготовки. Контролювати різницю цих температур дуже важливо, оскільки при невідповідності технологічних вимог заготовка повторно направляється на прокатку. Це може нанести шкоди виробничому процесу і стати причиною нещасних випадків.

У перспективі «розумні» заводи можуть користуватися новими можливостями при обслуговуванні обладнання, взаємодії з постачальниками і клієнтами на основі онлайн-платформ, додатків та інших систем, що дозволяють відслідковувати замовлення та інші послуги. Таким чином, формуються принципово нові бізнес-моделі [2].

На основі цифровізації металургійні підприємства можуть використовувати досягнення нової промислової революції не тільки для підвищення продуктивності. Вони також встановлюють «розумні» лічильники та інші датчики, які дозволяють скоротити викиди CO₂ і знизити втрати енергії. Багато заводів можуть виробляти власну електрику, використовуючи газ з печей і процеси прокатки. Різні сорти сталі вимагають різної кількості енергії. Сучасні сенсори можуть точно визначити, які сорти сталі найбільш енергоємні. Виробники можуть аналізувати ціни на енергоносії, щоб певні сорти проводилися при найменших витратах енергії.

Виходячи з вищенаведеного, слід сказати, що головним завданням впровадження «розумного» заводу є збір точних даних. Від цього залежать усі інші процеси. Особливо актуальним в таких умовах стає формування ефективної команди співробітників, які перерозподіляються функціонально з

урахуванням роботизації. В умовах цифровізації менша кількість співробітників працює у виробництві, але більш займається аналізом даних та розробкою інноваційних рішень. Спеціаліст за даними повинен володіти необхідними знаннями в конкретній галузі. Автоматизовані процеси і техніка потребують фахівців, які розуміють, як функціонують роботи, як ними управляти. Тому підприємствам необхідно організовувати для співробітників спеціальні курси, співпрацювати з навчальними закладами, формувати «розумну» культуру, сприяти трансформації мислення на рівні групи, забезпечити успішну командну роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Офіційний сайт платформи "Індустрія 4.0" [Електронний ресурс] // Федеральне міністерство з економічних питань та енергетики. Федеральне міністерство освіти та наукових досліджень, Німеччина. — Режим доступу: <http://www.plattform/i40.de/>

2. Как нам начать четвертую промышленную революцию [Електронний ресурс] // Власть денег. — 2015. — № 9/434. — Режим доступу: <http://www.ds/news.ua/future/kak/nam/nachat/chetvertuyu/promyshlennuyu/revolyutsiyu/05092015101200>

*Чернишов О. Ю., к. е. н., доцент
Гуренко Я. С., магістр
Донецький державний університет управління*

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ СУЧАСНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Сучасні підприємства прагнуть діяти у конкурентному середовищі, знаходити й розширювати свої можливості на ринку товарів та послуг, постійно підтверджувати свою конкурентоспроможність, при цьому постійно отримувати прибуток та підвищувати ефективність праці своїх працівників.

Для досягнення встановлених цілей підприємства необхідно шукати ефективні засоби управління трудовими ресурсами.

Висока ефективність праці досягається у разі належної професійної підготовки, навичок, досвіду. Однак наявність вище перелічених характеристик не завжди гарантують високу ефективність праці. На активну трудову діяльність впливає мотивація. Мотивація — це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації.

В літературі поняття «мотивація персоналу» трактується неоднаково, хоча більшість його визначень багато в чому схожі. На думку одних авторів, мотивація — це свідоме прагнення до певного типу задоволення потреб, до успіху. Інші автори під мотивацією розуміють усе те, що активізує діяльність людини. На думку третіх, мотивація — це надія на успіх і боязнь невдачі. Автори інших видань визначають мотивацію як процес спонукання себе й інших до діяльності для досягнення особистих цілей і цілей організації. Досить поширеним є визначення мотивації як рушійної сили поведінки, як прагнення людини до активної дії для задоволення своїх потреб. Мотивацію визначають і як стан особи, що характеризує ступень активності та спрямованості дії людини в конкретній ситуації [1; 2].

Різноманітність визначень засвідчує, що мотивація персоналу — це складне й багатопланове явище, яке потребує всебічного вивчення. З'ясовуючи сутність і природу мотивації, маємо усвідомлювати, що мова йде про процес, який відбувається в самій людині та спрямовує її поведінку в конкретне русло, спонукає її вести себе в конкретній ситуації певним чином.

До чинників, які змушують людину діяти та активізувати свої дії відносять потреби, інтереси, мотиви та стимули, тісно взаєпов'язані між собою. Тісний зв'язок мотивів, потреб і інтересів пояснюється передусім схожістю сутностей. Потреби людини — це нестача чогось, інтереси — це усвідомлені потреби, джерело діяльності, об'єктивна необхідність виконання певних

функцій для задоволення потреб; мотиви — це усвідомлені причини діяльності, спонукання людини до чогось [1].

Мотиви з'являються майже одночасно з виникненням потреб і інтересів та проходять певні стадії, аналогічні стадіям формування потреб та інтересів людини. Поряд з категоріями «мотив» і «інтерес» у теорії та практиці мотивації трудової діяльності широко використовується термін «стимул» [2].

Правомірним є твердження, що в структуру мотиву входять: потреба, яку людина хоче задовольнити; благо, що може задовольнити цю потребу; трудові дії, що необхідні для отримання блага; ціна — витрати фізіологічного, матеріального й морального характеру, які пов'язані з трудовою дією. Для формування трудової мотивації найбільшу значимість має характер засвоєних індивідумом трудових норм і цінностей, що додають змісту усій подальшій трудовій діяльності, яка визначає спосіб життя [2].

Відповідно до вище переліченого слід визначити, що мотивація це сукупність усіх мотивів, які впливають на поведінку людини (матеріальні, духовні, соціальні). Кожна людина має свої індивідуальні потреби і для їх визначення існують різні методи мотивації. По-перше, це традиційні класичні матеріальні методи мотивації персоналу. До них відносять систему заробітної плати, винагороди за певні досягнення, премії, різні виплати, участь у прибутку компанії, подарунки тобто система матеріальної компенсації. По-друге, це нематеріальні методи мотивації персоналу. До цих методів однозначно відносять подяки, нагороди відзнаки, підвищення статусу працівника. В дійсний час для мотивації співробітників у світі стає популярною тенденція визначати винагороду працівника за результатами роботи цілого підрозділу або організації.

Мотивація є необхідною складовою у системі управління підприємством. За допомогою мотивації в менеджменті досягаються організаційні цілі, тим самим, задовольняються особисті бажання і потреби співробітників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базалійська Н.П. Стан системи мотивації персоналу на вітчизняних підприємствах / Н.П. Базалійська, М.П. Казановська // Науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. - № 5(43) - С. 103-105.

2. Зеленько Г.І. Мотивація як чинник підвищення ефективності праці персоналу підприємства / Г.І. Зеленько, Л.Ю. Ганжурова // Наукові записки НаУКМА. - 2012. - Т. 133: Економічні науки. - С. 65-70.

*Чорна М.В., Протасова О.В., студенти
Науковий керівник: Белякова О.В., канд. екон. наук, доцент
Азовський морський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

СОЦІОКУЛЬТУРНА АНІМАЦІЯ СУЧАСНОМУ КРУЇЗНОМУ ТУРИЗМІ

Круїзний туризм один з найбільш популярних видів туризму, який розвивається надзвичайно швидкими темпами та є одним з перспективних і прибуткових секторів економіки. Соціокультурна анімація є однією з відносно молодих галузей, проте різноманітні аспекти соціокультурної анімації досліджували науковці різних країн, починаючи з 60-х років ХХ ст.

За прогнозами іноземних компаній, у 2017 році у світі налічувалось понад 24 мілн. круїзних туристів, нині щороку подорожують морем майже 15 млн. осіб. На підставі вищенаведеного особливої важливості набуває вивчення особливості культури сервісу в круїзному туризмі, що зумовлює актуальність дослідження.

Н. Гаранін, І. Булигіна визначають анімацію як різновид діяльності під час подорожі в межах туристичного підприємства, транспортного засобу або у місті перебування туристів, яка залучає їх до різноманітних заходів через участь у спеціально розроблених програмах дозвілля. Анімаційні програми включають спортивні ігри та змагання, танцювальні вечори, карнавали, ігри, хобі, заняття, що входять у сферу духовних інтересів.

Деякі вчені, такі як С. Байлик і О. Кравець ведуть мову проте, що анімаційні послуги в туризмі – це додаткові туристичні послуги. «Анімаційними послугами називають додаткові послуги, що надаються туристу та дозволяють, поряд з добре організованими проживанням, харчуванням, створити найбільш комфортні умови для відпочинку. Правильно організована анімація не залишає гостя без належної уваги, він постійно зайнятий тим, що доставляє йому задоволення, викликає позитивні емоції, формує прекрасний настрій і збуджує бажання повертатися до таких емоцій знову і знову».

Особливість круїзного туризму полягає в тому, що питома вага анімаційної складової є дуже значною. На період від кількох днів до кількох тижнів туристи знаходяться на лайнері посеред одноманітної водної стихії. Розважальна складова круїзного маршруту переважно зосереджена на самому судні: численні розваги, атракціони, театри і казино, компактно розміщені на палубах лайнера, для певної частини туристів є самодостатньою атракцією.

Якість сервісу, і насамперед анімаційного, часто виступає тим чинником, який спонукає людину до повторення круїзної подорожі. І навпаки, його низька якість здатна стати причиною або відмови від повторення таких подорожей, або зміни круїзної компанії. Тому нині конкурентна боротьба між круїзними компаніями пролягає і в розробці нових туристських маршрутів, в підвищенні рівня сервісу на лайнерах у цілому, і в урізноманітненні анімаційних послуг зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Байлик С. І. Організація анімаційних послуг в туризмі / С. І. Байлик, О. М. Кравець. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 197 с.
2. Булыгина И. И. Об анимационной деятельности в туристских и спортивно-оздоровительных учреждениях / И. И. Булыгина, Н. И. Гаранин // Теория и практика физической культуры. – 2000. – № 11. – С. 26–29.
3. Гагарин Н. И. Менеджмент туристической и гостиничной анимации / Н. И. Гаранин, И. И. Булыгина. – М. : Советский спорт, 2003. – 128 с.

*Шелухін М. Л., д. ю. н., професор
Донецький державний університет управління*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ»

Досліджуючи моделі управління соціо-еколого-економічною безпекою необхідно спочатку визначитися з поняттям правового механізму управління даним видом безпеки.

Проаналізувавши сучасні наукові дослідження в області теорії управління та екологічного менеджменту, а так само дослідження, виконані на поле зіткнення наук про право і екології був зроблений висновок про відсутність доктринальних визначень поняття «правового механізму управління соціо-еколого-економічною безпекою». У зв'язку з чим, спробуємо сформулювати поняття правового механізму управління комплексним видом безпеки з точки зору права.

Автори, що визначали поняття «правовий механізм» в своїх роботах, застосовували для цього різні методологічні підходи. Так, наприклад, М. В. Пономарьов пише про розуміння правового механізму не як просто набору юридичних засобів, а як усталеної, чітко визначеної і закритою системою [1, с. 107]. А. Д. Селюков розуміє правовий механізм як «врегульований нормами права комплекс управлінських відносин по застосуванню методів, інструментів, правил» [2, с.2]. І. А. Солодов звертає увагу на те, що держава залучає до правового механізму різні органи державної влади [3]. О. Андрєєва відмежовує правові механізми від засобів реалізації функцій держави [4, с. 14]. На необхідність відмежування механізму правового регулювання від засобів правового регулювання вказують у своїй роботі М. В. Лушнікова і А. М. Лушніков [5, с. 341].

Можливість визначення досліджуваного поняття закладена в загальнонауковій категорії «механізм», широко застосовується в юридичній науці.

Дійсно, в загальноживаному і загальнонауковому розумінні термін «механізм» визначається, зокрема, як внутрішній устрій, система; сукупність процесів, на яких ґрунтується будь-яке явище [6, с. 251]. Ця категорія дозволяє розглянути будь-яке явище або процес як систему, що має складну структурну будову, якій притаманні особливості і взаємозв'язки її внутрішніх елементів, здатність до динаміки, самоврядуванню і зовнішнього управління. Дані характеристики мають важливе значення і для забезпечення екологічної сфери правовими засобами.

Таким чином, визначення поняття «правовий механізм» має дозволяти в кожному конкретному випадку показувати, яким чином здійснюється або має здійснюватися правове регулювання суспільних відносин, що виникають з певного приводу, дозволяти намітити шляхи розвитку законодавства і правозастосовчої діяльності в будь-якій досліджуваній області [7, с. 10].

Досліджуване поняття «правовий механізм» може розглядатися, як тотожне поняттю «механізм правового регулювання». Правове регулювання представляє собою особливу форму впливу права на суспільні відносини за допомогою системи спеціальних юридичних засобів. Дане визначення є усталеним і найбільш поширеним в правовій літературі.

Таким чином, правовий механізм слід визначити як сукупність правових норм, правовідносин і юридичних актів, що беруть участь в правовому впливі, і що існують у вигляді динамічної, внутрішньо єдиної системи, елементи якої набувають нових властивостей саме в результаті своєї взаємодії.

З огляду на, що управління безпекою, в основному визначається як система збору та обробки вхідної інформації про загрози для безпеки, прогнозуванням загроз і своєчасного прийняття рішень щодо реалізації контрзаходів. Дана система складається з: оцінки ризиків на певний момент часу при прогнозованих загрози; критеріїв прийняття рішення; керуючих рішень, що впливають на безпеку.

Тому розмірковуючи про «правовий механізм управління соціо-еколого-економічною безпекою» ми його визначаємо як сукупність правових норм,

правовідносин і юридичних актів, що беруть участь в правовому впливі, і що існують у вигляді динамічної, внутрішньо єдиної системи, спрямованої на збір і обробку вхідної інформації про погрози для соціо-еколого-економічної безпеки, прогнозуванням загроз і своєчасного прийняття рішень щодо реалізації контрзаходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пономарев М. В. Правовой механизм экологического аудита // Журнал российского права. – 2010. – № 8. – С. 106–110.
2. Селюков А. Д. Финансово-правовые механизмы государственного управления // Финансовое право. – 2010. – № 7. – С. 2–5.
3. Солодов И. А. Административно-правовой механизм противодействия групповым нарушениям общественного порядка при проведении публичных мероприятий // Административное и муниципальное право. – 2010. – № 5. – С. 38–40.
4. Андреева О. А. Политико-правовые механизмы и средства обеспечения местного самоуправления в современной России // Государственная власть и местное самоуправление. – 2010. – № 4. – С. 13–15.
5. Лушникова М. В., Лушников А. М. Курс права социального обеспечения / 2-е изд. – М.: Юстицинформ, 2009. – 656 с.
6. Лопатин В. В., Лопатина Л. Е. Малый толковый словарь русского языка. – М.: Слово, 1990. – 900 с.
7. Кузнецова С. А. К вопросу об определении понятия «правовой механизм» // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2013, № 1 (57). - С. 9-13.

*Шелухін О. М., к. ю. н., доцент
Азовського морського інституту
Національного університету «Одеська морська академія»*

ВПЛИВ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕННЯ

Навіть при побіжному ознайомленні зі змістом матеріалів, опублікованих в засобах масової інформації, офіційних документів про стан навколишнього природного середовища в Україні напрошується єдино правильний висновок про те, що екологічна безпека населення в багатьох регіонах України в даний час не забезпечується [1].

Будь-яке екологічне правопорушення - це наслідок недотримання певної норми закону чи іншого правового акта якимось конкретними фізичними, посадовими або юридичними особами. У зв'язку з цим, необхідно домагатися, щоб екологічне законодавство неухильно дотримувалася усіма і завжди. Цьому повинні сприяти, в першу чергу, органи державного екологічного контролю, органи представницької і виконавчої влади всіх рівнів.

Державним органом, що здійснює в Україні нагляд за виконанням законів, включаючи і екологічні закони, є прокуратура. При цьому вона здійснює нагляд, якій носить надвідомчий характер, тобто поширюється і на органи, наділені функціями екологічного контролю, спонукаючи тим самим їх до вдосконалення своєї діяльності. А це особливо важливо, враховуючи той факт, що оздоровлення навколишнього природного середовища можна досягти лише спільними зусиллями багатьох органів, включаючи і прокуратуру [2].

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про прокуратуру» в систему прокуратури України, в числі спеціалізованих прокуратур, діялі і природоохоронні прокуратури, а в складі Головного управління нагляду за додержанням законів щодо прав і свобод, а так само захисту інтересів держави Генеральної прокуратури України функціонував відділ нагляду за дотриманням природоохоронного законодавства [3].

Природоохоронні прокуратури малі статус міжрайонних, і підпорядковувались прокуратурам обласного рівня. Створювали їх у 1984–1987 роках, особливо після аварії на Чорнобильській АЕС – період назрівання екологічної кризи. Наприкінці 1990-х років в Україні було утворено 30 міжрайонних природоохоронних прокуратур [4]. Зокрема, у Дніпропетровській області створено 4 такі прокуратури (Дніпродзержинська, Дніпропетровська, Криворізька, Нікопольська), у Донецькій – 3 (Донецька, Краматорська, Маріупольська), в Автономній Республіці Крим, Запорізькій, Луганській областях – по 2.

Однією з правових засад їх утворення було положення ч. 2 ст. 37 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» від 25 червня 1991 року, згідно з якими за необхідності у складі органів прокуратури України можуть створюватися спеціалізовані екологічні підрозділи [5].

З метою забезпечення законності при використанні вод, прибережних територій та експлуатації об'єктів і споруд, які становлять єдину екологічну систему Дніпровського басейну, наказом Генерального прокурора України від 4 жовтня 2011 року №173ш створено окремі спеціалізовані прокуратури – Дніпровську екологічну прокуратуру (на правах обласної) та 6 підпорядкованих їй міжрайонних екологічних прокуратур (Дніпропетровську, Запорізьку, Київську, Кременчуцьку, Очаківську, Херсонську). Таким чином, створена вертикальна підсистема органів прокуратури, що забезпечує комплексний нагляд за додержанням законності у сфері використання і охорони вод та відтворення ресурсів головної водної артерії України – річки Дніпро – в межах її водосховищ, Дніпровсько-Бузького лиману, їх водоохоронних зон, прибережних захисних смуг [6].

Паралельно в системі прокуратури України деякі час також діяли й екологічні прокуратури. Вони були створені відповідно до наказу Генерального прокурора України від 4 жовтня 2011 року № 173 ш для здійснення правозахисної, представницької діяльності, протидії корупції та злочинності у

сфері охорони та збереження водних ресурсів річки Дніпро, її водосховищ і водоохоронних зон та підтримання державного обвинувачення з даних питань (п. п. 2-6 цього наказу). І це при наявності в системі природоохоронних прокуратур. Наказом Генерального прокурора України від 18 серпня 2014 року № 72 ш екологічні прокуратури ліквідовані. Цим же наказом збільшено штат відповідних підрозділів обласних та природоохоронних прокуратур [8].

З 1995 року в Україні почалася реформа прокуратури з метою перетворення її з карального органу на інституцію, яка відповідає європейським стандартам. Але лише 14 жовтня 2014 року був ухвалений новий Закон України «Про прокуратуру», прийняття якого було значно заполітизовано і у якому не було виписано національну специфіку, в тому числі і питання прокурорського нагляду за забезпеченням екологічної безпеки населення. Європейські експерти, які визнали, що закон заклав «міцну основу у відповідності до європейських стандартів і потреб сучасної системи кримінальної юстиції», розглядали новели закону з точки зору європейського мислення, а не українського менталітету. У новому законі було ліквідовано інститут природоохоронних прокуратур і це біло піднесено як звільнення від «радянського шлейфу».

На папері українська прокуратура виглядає як орган повністю європейського зразка. Водночас, чотирьох років недостатньо для докорінної зміни системи, яка будувалася десятиліттями.

Разом с тим, у край неблагонадійна екологічна ситуація в країні, затвердження у 2010 року «Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року», розробка відповідних екологічних програм переконливо свідчать про потребу відновлення природоохоронної діяльності органів прокуратури [9, 10]. Одним із важливих завдань у цій сфері є підвищення її ефективності за рахунок зміцнення організаційної бази, на основі якої можливе створення високого рівня спеціалізації у галузі охорони довкілля. Вирішення цього завдання безпосередньо пов'язане з подальшим

відновленням мережі природоохоронних прокуратур. Особливо слід наголосити, що спеціалізовані прокуратури за своїм призначенням і характером діяльності є найбільш динамічним елементом прокурорської системи.

В умовах сьогодення діяльність у сфері навколишнього природного середовища набуває дедалі чіткіше вираженого спеціалізованого характеру. Триває інтенсивний процес удосконалення законодавства про охорону довкілля, реформування органів екологічного контролю, і саме тому необхідно також реформування прокурорського нагляду, спрямований на більш тісну прив'язку до окремих природних об'єктів.

Висновок. В перехідний період зростає роль і значення прокурорського нагляду за виконанням екологічного законодавства, як одного з найважливіших правових засобів захисту екологічних прав громадян, забезпечення екологічної безпеки населення і територій, раціонального використання і збереження природних багатств України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Агеев А. А. Природоохранная деятельность органов прокуратуры Российской Федерации. Дисс. канд. юр. наук. спец. 12.00.11, М.; 1998, 169 с.
2. Винокуров А. Ю. Проблемы совершенствования природоохранной деятельности прокуратуры Российской Федерации. Дисс. докт. юр. наук. спец. 12.00.11, М.; 2006, 484 с.
3. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>. - (не діє)
4. Руденко М. Спеціалізація як принцип побудови прокурорської системи України: науково-практичний прогноз // Вісник національної академії прокуратури України. 2012. № 3. С.27-31
5. Про охорону навколишнього середовища. Закон України від 25 червня 1991 року №1264-ХІІ // Відомості Верховної Ради України, 1991, № 41, ст. 546
6. Виступ Генерального прокурора України В. Пшонки на розширеному засіданні колегії Генеральної прокуратури України про стан законності та

правозахисної діяльності у сфері водних відносин // Вісник прокуратури. – 2011. – №10. – С. 3–7.

7. Задоренко І. Проблеми розмежування компетенції між екологічними, транспортними та територіальними прокуратурами / Задоренко І., Подкопаєв С. // Вісник Нац. акад. прокуратури України. – 2012. – № 1. – С. 13–16.

8. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року. Закон України від 21 грудня 2010 року № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України, 2011, № 26, ст. 218

9. Валевська О. А. Право екологічної безпеки: навч.-метод. посібник / О.А. Валевська / За заг. ред. док. юрид. наук, доцента М.Л. Шелухіна.– Донецьк: ДЮІ, ПП «ВД «Кальміус», 2012. – 240 с.

10. Проблемы устойчивого развития социально-экономических систем / А. И. Татаркин, В. В. Криворотов, И. С. Белик; и др [под ред. А. И. Татаркина]. Изд-во: Экономика, 2012. 555 с.

*Погребняк Л. О., к. т. н., доцент
Донецкий державний університет управління*

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО МІНІМІЗАЦІЇ ЧИ УСУНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТЕРИТОРІЇ БОЙОВИХ ДІЙ ДОНБАСУ

Актуальність проведеного наукового дослідження визначається наступними сучасними проблемами Донбасу і України у цілому: наявністю з 2014 року фактичного воєнного протистояння із Російською федерацією і сепаратистськими угрупованнями Донецької і Луганської областей, які вона утримує і спонсорує матеріальними, фінансовими і людськими ресурсами; відсутністю відповідних структур і органів державного і регіонального управління на окупованих територіях; відсутністю можливостей офіційного доступу для збору інформації стосовно реального екологічного стану на окупованих територіях; наявністю певних екологічних проблем на територіях, де проходили

бойові дії з 2014 року і які були повернуті під юрисдикцію України; реальною загрозою погіршення екологічного стану територій, які розташовані на прилеглих до зони бойових дій, лінії розмежування, а також усього регіону Донбасу і України у цілому завдяки прямому, опосередкованому та трансграничному переносу різного виду забруднень і впливів [2, 7].

Метою наукового дослідження є проведення аналізу фактичного екологічного стану окупованих і прилеглих територій та надання пропозицій щодо шляхів і засобів запобігання або мінімізації отриманої і майбутньої екологічної шкоди.

Для досягнення поставленої мети було проведено аналіз екологічного стану окупованих і прилеглих територій і виконані наступні завдання: надати загальну характеристику кількості постраждалих потенційно небезпечних об'єктів (ПНО); проаналізувати стан забруднення поверхневих та підземних вод донбаського регіону; проаналізувати стан пошкодження водогонів та очисних споруд; проаналізувати стан порушення режиму експлуатації і затоплення шахт; проаналізувати наявну та потенційну небезпеку просідання ґрунтів і утворення карстових пустот; проаналізувати рівні і види хімічного забруднення території бойових дій; проаналізувати рівні радіаційного забруднення території бойових дій; проаналізувати стан пошкодження природно-заповідного фонду та знищення лісових угідь; проаналізувати рівні і види забруднення атмосферного повітря [7, 8].

Під час проведення наукового дослідження було використано наукові методики ретроспективного, порівняльного, кореляційного, системного аналізу із використанням даних відкритих джерел (супутникового моніторингу територій, нормативних документів, даних моніторингу пунктів спостереження за рівнем забруднення ґрунту, поверхневих і підземних вод, повітря, даних місії ОБСЄ [4, 6, 8].

У 2014 році Україна зіткнулася із досі, здавалось би, неймовірною небезпекою – воєнною агресією із боку Російської федерації. Ще до початку цього конфлікту екологічний стан Донбасу, як найбільш техногенно навантаженого

регіону України та Європи, викликав серйозне занепокоєння і був на межі критичності. В умовах же військових дій екологічна ситуація, що склалася на сході, може стати катастрофічною [2].

Особливо критичною на сьогодні залишається проблема забруднення поверхневих та підземних вод. Через непоодинокі порушення роботи систем водопостачання і водовідведення відбуваються аварійні скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти. Чи не найбільшу загрозу в цьому контексті становить неконтрольований процес підтоплення шахт, що використовувалися як сховища відходів. Унаслідок впливу, що його чинять військова техніка, вибухи та згорання боєприпасів, значного забруднення зазнають ґрунти, які потребують рекультивациі та відновлення. Лісові пожежі та незаконні рубки у регіоні спричиняють втрату лісових ресурсів та лісозахисних насаджень, завдається загроза об'єктам природно-заповідного фонду, порушується баланс екосистем. Військові дії посилюють проблему поводження з відходами, особливо в населених пунктах уздовж лінії зіткнення.

Військова агресія, економічна криза та ігнорування екологічних ризиків «владною» окупованих територій найближчим часом може привести до катастрофічних наслідків. Українська сторона понад чотири роки не має відповідних органів на окупованих територіях і, як наслідок, фактичного доступу для проведення моніторингу стану довкілля, що не дозволяє повністю оцінити розмір існуючих загроз і нанесеної шкоди, завданої навколишньому середовищу та вжити відповідних заходів реагування.

Агресія Російської федерації призвела не тільки до фактичної окупації окремої території Донбасу, що супроводжується проведенням бойових дій, але і до певних економічних, соціальних і екологічних негативних наслідків як для Донецької і Луганської областей, так і для усєї країни. Значно зросли екологічні ризики виникнення аварійних ситуацій на промислових, сільськогосподарських та інфраструктурних об'єктах окупованої та прилеглої території, а також на лінії розмежування. З початку озброєного протистояння у 2014 році було зафіксовано неодноразове пошкодження таких ПНО, а також

створення аварійного стану, що призвело до значного мультизабруднення гідросфери, ґрунтів, атмосферного повітря, пошкодження лісового та природно-заповідного фонду, знищення окремих видів біоресурсів, зміни популяційної кількості, погіршенню санітарно епідемічного стану окремих районів Донбасу.

Результати проведеного наукового дослідження екологічного стану окупованих територій дозволяють надати наступні пропозиції щодо мінімізації чи усунення негативних екологічних наслідків:

- забезпечення безперешкодного доступу до об'єктів екологічного моніторингу довкілля;
- максимальне наповнення інформаційної бази даних щодо фактичного стану ґрунтів, гідросфери, біоресурсів, атмосферного повітря;
- диференціювання за ступенем ризику таких об'єктів із метою диференціації та диверсифікації зусиль;
- розширення бази пунктів екологічного моніторингу, особливо на лінії розмежування для урахування наслідків трансграничного переносу забруднень, та автоматизація, впровадження, відновлення та розширення системи поводження із промисловими, комунальними та побутовими відходами;
- модернізація охорони поверхневих вод на основі басейнового підходу із інтенсифікацією контролю за системами водопостачання та водовідведення;
- відновлення пошкоджених у результаті бойових дій об'єктів природних та соціально-економічних систем;
- посилення екологічного контролю за наслідками впливу на довкілля підрозділів ЗСУ, дислокованих на прилеглий до окупованої території зоні та по усій території України;
- інтенсифікувати інформаційно-просвітницьку діяльність в галузі охорони довкілля в зоні конфлікту серед населення та військових;
- максимально широко розповсюджувати інформацію щодо негативних екологічних наслідків, до яких призвели агресивні дії Російської федерації та

угруповання сепаратистів, яких вона фінансово, матеріально та інформаційно утримує;

- вживання політичних, економічних, інформаційних заходів і важелів для максимального прискорення закінчення збройного конфлікту і відновлення територіальної цілісності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"- Київ, 12 січня 2015 року, N 5/2015.

2. Аналітична доповідь до щорічного послання президента України до Верховної ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році» , Національний інститут стратегічних досліджень, Київ - 2018. – 1290 с.

3. Стратегія національної безпеки. Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287.

4. Оцінка структурної динаміки економіки промислових регіонів Сходу України. Науково-аналітична доповідь. НАН України, Ін-т економіки пром-сті.: Київ – 2017. – 138с.

5. Оцінка виконання Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року та Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2015. – 198с.

6. Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики. Науково-аналітична доповідь. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2015. – 156с.

7. Карабута А. О., Тарасенко О. В. Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. Матеріали_II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції "Соціально-економічні проблеми сучасності"., м. Маріуполь, Донецький державний університет управління. - 2018, с. 356-359.

8. Оцінка екологічної шкоди та пріоритети відновлення довкілля на сході України. – К: ВАІТЕ, 2017. – 88с.

*Суздальєва О. С., к. держ. упр., ст. викладач
Донецький державний університет управління*

СТАН ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД КОНФЛІКТУ ТЕРИТОРІЙ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

Військовий конфлікт на сході України призвів до цілого ряду небезпечних впливів на ґрунти та ландшафти, поверхневі і підземні води, рослинність і тваринний світ, бойові дії значно збільшили ризики виникнення аварійних ситуацій на промислових підприємствах та інфраструктурних об'єктах.

Основна небезпека в умовах конфлікту пов'язана з можливістю забруднення навколишнього середовища через аварії, та серйозні порушення роботи на промислових та інших підприємствах регіону. До початку конфлікту в Донецькій і Луганській областях розташовувалося близько 4,500 потенційно небезпечних промислових об'єктів. З 2014 по 2017 на підприємствах регіону зафіксовано понад 500 випадків порушень штатної діяльності та аварійних ситуацій, частина яких пов'язана з потенційною небезпекою для населення і навколишнього середовища [2].

Особливу загрозу становить підтоплення шахт, які використовувались як сховища відходів, наприклад, шахт «Олександр-Захід» та «Вуглегірська». Радіаційне забруднення підземних вод може спричинити підтоплення шахти «Юний комунар», де в 1979 р. було здійснено підземний ядерний вибух. Неминучим наслідком масштабного затоплення шахт стане підтоплення навколишніх територій і просідання поверхні, яке виведе з експлуатації будівлі, споруди і комунікації, включаючи підземні газопроводи, каналізаційні та водопровідні системи. Підтоплення шахт призводить до забруднення підземних

та поверхневих вод залізом, хлоридами, сульфатами, іншими мінеральними солями і важкими металами [2].

Конфлікт ускладнив поводження з твердими побутовими відходами, особливо в населених пунктах уздовж лінії зіткнення. До традиційного побутового сміття додаються залишки військової техніки, будівель, споруд та елементів інфраструктури, утилізація яких вимагає додаткових потужностей і неможлива без попереднього розмінування території і очищення її від боєприпасів.

Як результат проведення бойових маневрів або військових навчань, будівництва фортифікаційних споруд, вибухів та згорання боєприпасів, відбувається порушення поверхневого шару ґрунтів. Використання земель, пошкоджених унаслідок бойових дій, буде ускладнено необхідністю їх рекультивації, розмінування територій та знешкодження боєприпасів [2].

Внаслідок лісових пожеж, механічних ушкоджень та незаконних вирубок, пов'язаних з триваючим на сході України конфліктом, втрачена велика частина лісових та лісозахисних насаджень. Це призведе до критичного зниження лісистості в Донецькій та Луганській областях та зниження полезахисних, ґрунтозахисних, водоохоронних та рекреаційних функцій лісів [2].

Через конфлікт постраждало біля 60 об'єктів природно-заповідного фонду Донецької і Луганської областей. Сьогодні їх охорона і відновлення ускладнюються відсутністю персоналу, припиненням фінансування та охорони територій. В регіоні відзначаються зміни в біорізноманітті, включаючи зникнення одних видів і неконтрольоване поширення та збільшення чисельності інших, в тому числі тих, що становлять загрозу санітарно-епідемічному стану територій та сільському господарству [2].

Початок збройного конфлікту практично паралізував багато аспектів природоохоронної діяльності на сході України. Наслідки початкового руйнування системи охорони навколишнього середовища в зоні конфлікту відчуються донині: частина втраченої архівної інформації не відновлена, на частині територій не проводиться екологічний моніторинг, є проблеми з

матеріально-технічним забезпеченням і браком фахівців. Відзначається відсутність повноцінної взаємодії між природоохоронними і військовими органами [2].

Необхідно відмітити, що ресурси, на основі яких будувалася могутність Донбасу минулого століття, втратили свої домінуючі позиції щодо конкурентоспроможності на глобальних ринках. Тим більше, що доступність традиційних ресурсів змінилася внаслідок поділу регіону лінією зіткнення. Роздрібно людський капітал, формуються нові центри економічної активності. Конфлікт уже набув затяжного характеру, а отже, цілісні конкурентоспроможні регіональні економічні системи мають будуватися в межах нині підконтрольних Україні територій. Зауважимо, що якнайшвидша реідентифікація Донбасу як цілого на початковій стадії без непідконтрольних територій створить базис наступної реінтеграції останніх, оскільки дасть можливість сформувати рушії розвитку регіону на основі сучасних конкурентних переваг [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Булатчик В., Аверин Д. На грани катастрофы: часть территорий Донбасса может стать непригодной для жизни в течении 5-10 лет [Текст] / В.Булатчик, Д. Аверин – Остров, 26.05.2017.
2. Оцінка екологічної шкоди та пріоритети відновлення довкілля на сході України [Текст] / К.: ВАІТЕ, 2017. – 90 с.
3. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України [Текст] / Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, В.С. Міщенко та ін. – Київ, РПВС України, 1999. – 716 с.

СЕКЦІЯ 3

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

*Амельницька Олена, к. е. н., доц.,
Донецький державний університет управління*

ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національного господарства будь-якої країни підвищення енергоефективності промисловості може відбуватися як за окремими технологіями (технологічна модернізація), пооб'єктно (об'єктна модернізація), так і системи в цілому (системна модернізація). Наявний в Україні потенціал підвищення енергоефективності (до 40% сумарного споживання енергоресурсів) доцільно розглядати як перспективний ринок збуту енергозберігаючої, енергоефективної техніки та технологій, що повинно дати імпульс розвитку вітчизняним технологіям у сфері енергозбереження та енергоефективності. Наявність істотного потенціалу енергозбереження в національній економіці – шанс для модернізаційного та інноваційного розвитку нашої країни. Сьогодні, в умовах прискореного наукового розвитку і швидкого впровадження в дію інтелектуальних смарт-систем в будь-яких сферах діяльності людини виникає необхідність розробки методів підвищення ефективності енерговикористання на основі смарт-технологій, що підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чільне місце в дослідженнях з питань енергоефективності займають праці В. В. Микитенко, С. П. Денисюка, В. І. Дешка, О. В. Кириленка, Г. Г. Півняка, А. В. Праховника, В. П. Розена, Б. С. Стогнія. Про в працях названих провідних фахівців не розглянуто докладно питання впровадження смарт-технологій в еколого-економічних системах безпосередньо з метою підвищення

енергоефективності їх функціонування. Отже, означені питання достанько не визначені і потребують проведення докладних досліджень.

Мета статті полягає в аналізі теоретичних розробок щодо впровадження smart-технологій в методику оцінки рівня енерговикористання обладнання і підвищення його енергоефективності.

Основні результати дослідження.

Критерій SMART часто асоціюють з концепцією П. Друкера управління за цілями. Вперше термін згадується в листопаді 1981 р. в публікації Джорджа Дорана (англ. George T. Doran) в журналі Management Review [1].

Використання smart технологій на сьогоднішній день вже не є унікальним, оскільки останні стають невід'ємною частиною життя суспільства. Проте в нашій країні цей процес здійснюється зі значним відставанням від інших. В сучасних умовах на світовому і вітчизняному ринку велику популярність набула продукція компанії SMART - провідної компанії виробника smart-техніки і програмного забезпечення, що пояснюється недостатнім фінансуванням розробок і досліджень в галузі інтелектуальних систем на Україні.

Проблема впровадження smart-технологій в Україні пов'язана з недостатнім розумінням урядом і суспільством в цілому перспектив і значних можливостей продукції smart-технологій. Для вирішення даної проблеми уряду доцільно сформулювати стратегії розвитку smart-технологій, спрямовані на співробітництво з провідними компаніями даної галузі та виробництво вітчизняних аналогів відповідно світових стандартів.

На підставі проведеного огляду доцільно зробити висновок, що перш за все Smart Grid трактується сьогодні в усьому світі як концепція інноваційного оновлення електроенергетики, що дозволяє за рахунок використання новітніх технологій, інструментів і методів значно підвищити ефективність роботи енергетичних систем.

Технології Smart Grid сьогодні розглядаються державними структурами більшості розвинених зарубіжних країн як основа національних програм

розвитку електроенергетики, компаніями-виробниками обладнання на основі нових технологій та енергетичними компаніями - як базу для забезпечення стійкої інноваційної модернізації та розвитку енергетичної інфраструктури [2].

За статистичними оцінками, приріст парку електрообладнання з наднормативним терміном служби щорічно значно перевищує приріст знов введеного обладнання [3].

Сучасні впроваджені технології інтелектуальних мереж Smart Grid охоплюють різні аспекти розвитку системи електропостачання, у тому числі управління і моніторинг стану електротехнічного обладнання промислового виробництва, зокрема електроприводи, і які можна описати такими ознаками [4]:

- підвищення надійності електропостачання промислових підприємств і безвідмовності роботи системи електропостачання;

- підвищення ефективності витрат енергоресурсів зі збереженням необхідних параметрів якості електричної енергії;

- управління і моніторинг стану електротехнічного устаткування промислових підприємств;

- перехід на технічне обслуговування і ремонт електротехнічного обладнання по фактичному технічному стану;

- велика кількість датчиків, які вимірюють поточні режимні параметри для оцінювання стану електрообладнання в різних режимах роботи електропостачання;

- система збору і обробки даних (високоінтегровані комплекси оперативного управління в режимі реального часу з врахуванням експертних розрахункових систем ухвалення рішень);

- наявність приладів і механізмів, які дозволяють в режимі реального часу змінювати топологічні параметри системи електропостачання;

- засоби автоматичної оцінки поточної ситуації і побудови прогнозів роботи електроприводів;

- висока швидкодія автоматизованої системи управління електропостачання, інформаційного обміну;

- створення високонадійних магістральних каналів зв'язку управління і дубльованих цифрових каналів обміну інформацією між енергообладнанням і диспетчерським управлінням.

Впровадження концепції інтелектуальної системи технічного обслуговування і ремонту, а також моніторингу та діагностування електрообладнання, в тому числі електроприводів, дозволить [5]:

- підвищити основні техніко-економічні показники системи технічного обслуговування і ремонту;

- забезпечити прозорість та обґрунтованість технічного обслуговування і ремонту;

- зменшити технологічні порушення та забезпечити запобігання аварій;

- забезпечити всю вертикаль управління достовірною інформацією про технічний стан електрообладнання в масштабі реального часу;

- отримувати і обробляти масиви діагностичної інформації про стан електрообладнання, необхідної і достатньої для організації ремонтно-експлуатаційного обслуговування устаткування за фактичним технічним станом та якісного використання ресурсу електрообладнання, в тому числі електроприводу;

- знизити витрати на експлуатацію;

- підвищити надійність електропостачання та знизити аварійність електрообладнання;

- отримати економічний ефект, основні складові якого - скорочення витрат на необґрунтоване оновлення устаткування і його комплексне обстеження; скорочення чисельності персоналу в результаті впровадження автоматизованих методів діагностики; зниження витрат на проведення технічного обслуговування і ремонту; скорочення випадків відключення подачі електроенергії з причини відмови устаткування; скорочення випадків штрафних санкцій з боку споживачів за заподіяний збиток при виході з ладу

електроустаткування тощо. Всі запропоновані наслідки впровадження смарт-системи дозволять підвищити енергоефективність окремого виробництва та економічної системи на будь-якому рівні.

Висновки та пропозиції. Актуальність, необхідність і перспективність дослідження впровадження смарт-технологій для підвищення енергоефективності економічних систем вимагає подальших досліджень в цьому напрямі. Перспективами досліджень в цьому напрямі є подальший розвиток та удосконалення запропонованих заходів щодо впровадження смарт-систем у виробництво промислових підприємств різних галузей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bogue, Robert. Use S.M.A.R.T. goals to launch management by objectives plan. TechRepublic. November 2013.

2. «Проекти Smart Grid у Європі: отримані уроки та стан розвитку», – Smart Grid projects in Europe: lessons learned and current developments, – Об'єднаний дослідницький центр Єврокомісії Joint Research Centre (JRC).

3. Микитенко В.В. Енергоефективність промислового виробництва [Текст] / В.В. Микитенко – К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2004. – 282 с.

4. Кобец, Б. Б. Smart Grid: Концептуальные положения [Електронний ресурс] / Б. Б. Кобец, И. О. Волкова // Профессион. журн. 2010. №03. С. 66–72. Режим доступу: <https://www.google.com.ua/past.tpu.ru/files/est/tom-2.pdf>

5. Матусевич О. О. Сучасні підходи з технічного обслуговування та ремонту обладнання тягових підстанцій електрифікованих залізниць на основі smart-технологій. Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту. 2014. № 1 (49). С. 75-85.

*Буніна О. О., аспірант
Донецький державний університет управління*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У сучасній науковій літературі багато досліджень присвячено проблемі взаємозв'язку діяльності людини з природним середовищем [3].

Тлумачення науковцями категорії «соціально-еколого-економічна система» представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Тлумачення науковцями категорії «соціально-еколого-економічна система»

Термін	Визначення	Автор	Посилання на джерело
1	2	3	4
Соціально-еколого-економічна система	Сукупність стійких зв'язків між природними, виробничими та соціальними структурами, що обумовлені збалансованими матеріально-енергетичними й інформаційними потоками, та функціонують у часі та просторі за певних природно-кліматичних умов	В. Бакуменко, О. Балацький, І. Бистрякова	[3].
Соціально-еколого-економічна система	Територія, на якій у необхідному поєднанні функціонують екологічні, економічні й соціальні системи на основі спільного використання природних і виробничих ресурсів	Б.Буркинський	[1]

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Соціально-еколого-економічна система	Комплекс процесів (зокрема, екологічних, економічних, соціальних, природно-ресурсних і технічних), що обумовлені взаємодією та взаємозалежністю економічного розвитку суспільства та стану навколишнього природного середовища	М. Згуровскі, В. Макдонован	[6; 7]
Соціально-еколого-економічна система	цілісне (інтераційне) утворення, що поєднує економічну, соціальну, інституційну й екологічну підсистеми, які взаємодіють через обмінні процеси між людською діяльністю та довкіллям	С.Домбровська, В.Коврегін, А.Помаза-Пономаренкл, О.Коленов	

При вивченні соціально-еколого-економічної системи варто зазначити, що поняття «біогеоценоз», яке використовується у вітчизняній та європейській літературі є співвідносним із американським терміном «екосистема» і являє собою сукупність на відомому просторі земної поверхні однорідних суспільних і природних явищ [5].

Екосистеми поділяються на глобальні, регіональні та локальні. Глобальна екосистема включає регіональні екосистеми, які, у свою чергу, екосистеми локального рівня.

Є. Карташов екопідсистему регіону характеризує як функціональну єдність живих організмів і навколишнього середовища у межах певного територіального простору [4, с. 10].

Екологічна підсистема у складі соціально-еколого-економічної системи являє собою складну відкриту підсистему з живими організмами, їх середовищем проживання, взаємозв'язок між якими обумовлений кругообігом речовини й енергії [2].

Фінансовою та господарсько-організаційною основою соціально-еколого-економічної системи є її економічна підсистема, функціонування якої забезпечується секторами, галузями та сферами економіки регіону, які стосуються виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ та послуг.

Метою функціонування економічної підсистеми є забезпечення економічного зростання, збільшення валового регіонального продукту та реальних доходів на душу населення.

Інституційна підсистема визначає розвиток соціально-еколого-економічної системи, її організаційно-функціональну спрямованість [2].

Соціальна підсистема – сукупність суспільних елементів, які перебувають у певних відносинах, формують набір цінностей і правил, легітимізують їх та утворюють суспільну цілісність [2].

Елементи соціальної підсистеми є: індивіди, соціальні групи й спільноти, поведінка яких обумовлюється соціальними позиціями, настановами та діями. Підсистемні взаємодії соціально-еколого-економічної системи можна описати як паралельний розвиток тих чи тих процесів у межах її функціонування, обумовлені наявністю прямих і зворотних зв'язків між елементами системи [2].

Отже, екологічна, економічна, соціальна й інституціональна підсистеми можуть бути представлені сукупністю взаємодіючих елементів. Така взаємодія призводить до зміни стану системи загалом й окремих її складових (підсистем). Розвиток соціально-еколого-економічної системи виявляється через сукупність змін, що відбуваються в її елементах і підсистемах, а динаміка і спрямованість такого розвитку визначається характером взаємодій. Стабільний розвиток соціально-еколого-економічної системи стає можливим за умови, що всі зміни її компонентів і взаємодії будуть носити соціобіосферосумісний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буркинський Б.В. Екологізація політики регіонального розвитку. – Одеса: Інститут проблем ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, 2002. – 328 с.
2. Домбровська С. М., Коврегін В. В., Помаза-Пономаренко А. Л., Колєнов О. М. Державне управління у сфері безпеки соціально-еколого-економічних систем : монографія / С. М. Домбровська, В. В. Коврегін, А. Л. Помаза-Пономаренко, О. М. Колєнов. – [Електронне видання] – Х. : НУЦЗУ, 2017. – 244 с. – Режим доступу: http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/2201/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%A1%D0%95%D0%95.pdf
3. Енциклопедичний словник з державного управління / [уклад.: 223 Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, І.В. Розпутенко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна]. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
4. Карташов Є. Г. Державне управління стійкістю регіональних еколого-економічних систем: теорія, методологія, практика : монографія / Є. Г. Карташов. – К. : ТОВ «ДКС Центр», 2015. – 378 с.
5. Майстро С.В. Проблеми та протиріччя державної екологічної політики на регіональному рівні / С.В. Майстро, О.М. Колєнов // Державне будівництво. – [Електронне видання]. – 2014. – № 1. – Режим доступу до журн. : <http://www.kbuara.kharkov.ua>.
6. Regional, national and local level governance for sustainable development // Rio 2012 Issue Brief Produced by the UNCSD Secretariat, December 2011, No. 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.uncsd2012.org/content/documents/229draft 15Dec7pm formatted730 am.pdf](http://www.uncsd2012.org/content/documents/229draft%2015Dec7pm%20formatted730%20am.pdf).
7. Zgurovsky M. Sustainable development analysis – global and regional contexts. P.1. Global analysis of quality and security of life. – Kyiv : NTUU «KPI», 2010. – 184 p.

*Бурко Анастасія, аспірант,
Донецький державний університет управління*

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Обґрунтовано критерії підвищення ефективності процесу інформаційного забезпечення еколого-економічного розвитку.

Мета полягає у вивченні та розвитку теоретичних і прикладних аспектів інформаційного забезпечення як одного з найважливіших компонентів процесу еколого-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розробка інформаційного забезпечення еколого-економічного розвитку зумовлена зниженням імовірності підприємницького ризику. Інформація має виняткову здатність впливати на вартісну оцінку управлінських рішень, які приймаються стосовно впровадження ресурсозберігаючих технологій та технологій екологічно чистого виробництва. Важливим аспектом інформаційного забезпечення еколого-економічного розвитку є інформованість споживачів про екологізацію. У напруженій конкурентній боротьбі здобувають перемогу ті, які швидше за інші реагують на зміни в еколого-економічній ситуації [1].

Можливості застосування ринкових механізмів для вирішення природоохоронних завдань досліджуються ще з кінця 80-х років ХХ століття [2].

Досягти значних конкурентних переваг завдяки збалансуванню економічних та екологічних інтересів, які знаходяться у логічному взаємозв'язку [3].

Проте, як зазначає М. Орлов, «усвідомлення екологічних інтересів, їх відповідності об'єктивним умовам життя відбувається в міру пізнання людиною законів розвитку природи і виявлення ролі та місця суспільства і людини у навколишньому природному середовищі. Якщо суспільство і людина орієнтуються на соціальні й економічні чинники без урахування екологічних, в

суспільстві формуються інтереси, спрямовані не на взаємодію з довкіллям, а лише на споживання його благ (природних ресурсів, лікувально-оздоровчих властивостей, естетичної насолоди від ландшафтів тощо)» [6].

Як свідчить аналіз динаміки абсолютних та інтегрованих показників соціально-економічного розвитку України, сучасний період характеризується не тільки певними проблемами в економічній сфері, а й глобальною кризою в екології [4].

На сьогодні, як зазначає Д. М. Колотило, «необхідна еколого-економічна термодинамічна концепція синергетичного «симбіозу» природничих і технологічних систем економічної діяльності, а отже, «симбіозу» економістів, технологів і екологів, передусім у взаємно зорієнтованій освіті і, як наслідок, у плідній спільній праці над розв'язанням комплексних економічних і техніко-екологічних проблем сучасності» [9].

Досягнення стійкого соціально-економічного зростання можливе лише за умови узгодження економічних та екологічних інтересів, за всебічної екологізації виробництва та впровадженні екологоорієнтованих нововведень на виробничих підприємствах [10].

Успішна реалізація екополітики значною мірою залежить від інформаційного забезпечення еколого-економічного розвитку, яке доцільно розглядати як сукупність потоків інформації різного характеру, що призначена для прийняття рішень у сфері еколого-економічної діяльності. Інформаційне забезпечення еколого-економічного розвитку має перебувати у нерозривному зв'язку із системою екологічного управління тими напрямками діяльності, де можна отримати явну вигоду, зосередження зусиль на безпосередній економії коштів чи на дотриманні відповідності регуляторним вимогам, пов'язаним, переважно, з її суттєвими екологічними аспектами [5].

Важливим елементом інформаційного забезпечення еколого-економічного розвитку є також індикатори еколого-економічних процесів. Стандарт ISO 14031:1999 «Екологічне керування. Настанови щодо оцінювання екологічної характеристики» пропонує виділяти такі групи індикаторів

еколого-економічних процесів: індикатори системи менеджменту, індикатори операційних процесів та індикатори екологічних умов діяльності підприємства [11].

Як зазначає О.А. Сизоненко, такі індикатори «одночасно у змозі давати їх якісні і кількісні характеристики, можуть бути виражені як в абсолютних, так і у відносних одиницях, що залежить від призначення і характеру їх застосування» [8].

Варто також враховувати низку критеріїв, дотримання яких підвищить ефективність процесу інформаційного забезпечення еколого-економічного розвитку:

1. Загальна система еколого-економічного розвитку має містити їх обмежену кількість, що дозволить організувати процес спостереження за їхнім дотриманням і вжити заходів щодо їх захисту. До системи розвитку повинні входити найбільш значимі для нього інтереси, відібрані за принципом пріоритетності. Водночас система розвитку повинна бути достатньо різнобічною за орієнтацією і враховувати етап життєвого циклу цілої галузі.

2. Еколого-економічні розвитку мають бути пов'язані з суб'єктами зовнішнього середовища, тобто мати адресне призначення. Це дозволить забезпечити дієвий характер даної системи.

3. Еколого-економічні розвитку мають подаватись у вигляді економічних показників, що дозволить забезпечити їх кількісне представлення.

4. Наявна внутрішня суперечливість еколого-економічного розвитку має компенсуватися загальними позитивними результатами діяльності [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 №880-р // zakon.rada.gov.ua.

2. Довкілля України у 2010 році // ukrstat.org.

3. Довкілля України у 2012 році // ukrstat.org.

4. Дробноход М. Стійкий екологічно безпечний розвиток: український контекст // dt.ua.

5. Омеляненко В.А. Екологічний імідж підприємства як фактор його конкурентоздатності //intkonf.org.

6. Орлов М. Правове забезпечення реалізації екологічних інтересів - основа належної охорони довкілля і розвитку економіки України // Право України.- 2001.- №1. - С. 21 - 24.

7. Прокопенко О.В. Соціально-економічна мотивація екологізації інноваційної діяльності: Монографія. - Суми: СумДУ, 2010. - 395 с.

8. Сизоненко О.А. Управління еколого-економічними процесами промислових підприємств // www.experts.in.ua.

9. Системи технологій в економічній діяльності та екології: Навч. посібник / Д.М. Колотило, А.Т. Соколовський, В.В. Афтанділянц, О.М. Коваленко; За наук. ред. Д.М. Колотила. - К.: КНЕУ, 2010. - 327 с.

*Погребняк Л. О., к. т. н., доцент
Гашутіна О. Е., магістр
Донецький державний університет управління*

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ

Актуальність дослідження із теоретико-методологічним обґрунтуванням проблеми. На сьогоднішній день зайнятість є одним з найважливіших аспектів соціально-економічного життя населення України. Оптимальний рівень зайнятості населення в суспільному господарстві забезпечує економічну зацікавленість підприємств і організацій у створенні додаткових робочих місць. Регулювання ринку праці України в сучасних умовах створює умови для поліпшення професійної орієнтації працівників та ефективності використання трудових ресурсів. Отже, сприяння збалансованості

потреб держави та роботодавців у працездатних громадян визначає необхідність виявлення перспектив підвищення зайнятості населення України.

Метою дослідження є аналіз розвитку сучасного ринку праці України для виявлення перспектив підвищення зайнятості населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблему підвищення зайнятості населення України в сучасних умовах розвитку ринку праці вивчали такі вчені та дослідники, як: О. Губарь [1], Ю. Маршавін [2].

О. Губарь [1] визначала проблеми та перспективи розвитку сучасного ринку праці України.

Ю. Маршавін [2] акцентував увагу на основних заходах державного регулювання зайнятості населення України в умовах реформування економіки.

Однак, проблема залишається недостатньо вирішеною і потребує дослідження перспектив підвищення зайнятості населення України. Це зумовлює актуальність даної теми і необхідність розробки практичних рекомендацій з розвитку сучасного ринку праці України.

Методика та організація практичного дослідження. Раціональну організацію практичного дослідження забезпечило використання методів дослідження, серед яких:

- аналіз і синтез (дослідження та узагальнення сутності поняття «ринок праці»);
- порівняльний аналіз (аналіз зайнятості населення України в сучасних умовах розвитку ринку праці);
- системний аналіз (виявлення перспектив підвищення зайнятості населення України).

Результати дослідження. В сучасних умовах ринок праці як механізм забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями і найманими працівниками. Суспільні відносини, пов'язані з купівлею та продажем трудових послуг працівників, визначають ставки заробітної плати на конкретні види праці та рівень зайнятості населення.

У сучасній вітчизняній науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття «ринок праці».

Наприклад, Губарь О.В. визначає ринок праці як особливу економічну категорію, яка охоплює оплачувану зайнятість, до якої належать претенденти на робоче місце і всі зайняті, крім тих, що навчаються, і домашніх працівників, які ведуть натуральне господарство [1; с. 37].

Маршавін Ю.М. розглядає ринок праці як систему конкурентних зв'язків між учасниками ринку (підприємцями, працівниками та державою) з приводу найму, використання працівника в суспільному виробництві [2; с. 18].

Виходячи з цього, ринок праці – це сфера формування попиту і пропозиції на робочу силу, яка сприяє дотриманню оптимального балансу інтересів між працівниками, підприємствами і державою. Одним з основних державних органів, що здійснює інформування населення про стан ринку праці, є Державна служба зайнятості України. Державна служба зайнятості включає уніфіковану оперативну базу вакансій для пошуку роботи та проходження професійного навчання.

Основним законодавчим актом, який регулює діяльність Державної служби зайнятості, виступає Закон України «Про зайнятість населення», що визначає гарантії держави щодо реалізації права на працю і захисту громадян від безробіття [3].

Особливості зайнятості населення України в сучасних умовах розвитку ринку праці представлені на рис. 1 [4].

На сьогоднішній день особливості зайнятості населення України на сучасному ринку праці можна спостерігати в результатах діяльності Державної служби зайнятості України, а саме аналітичної та статистичної інформації, яка розміщується та оновлюється на офіційному сайті кожні 3 місяці.

Відповідно до цього, проаналізуємо динаміку чисельності економічно активного, зайнятого та безробітного населення, які зареєстровані в Державній службі зайнятості України, за період січень-березень 2017-2019 років (табл. 1) [4].

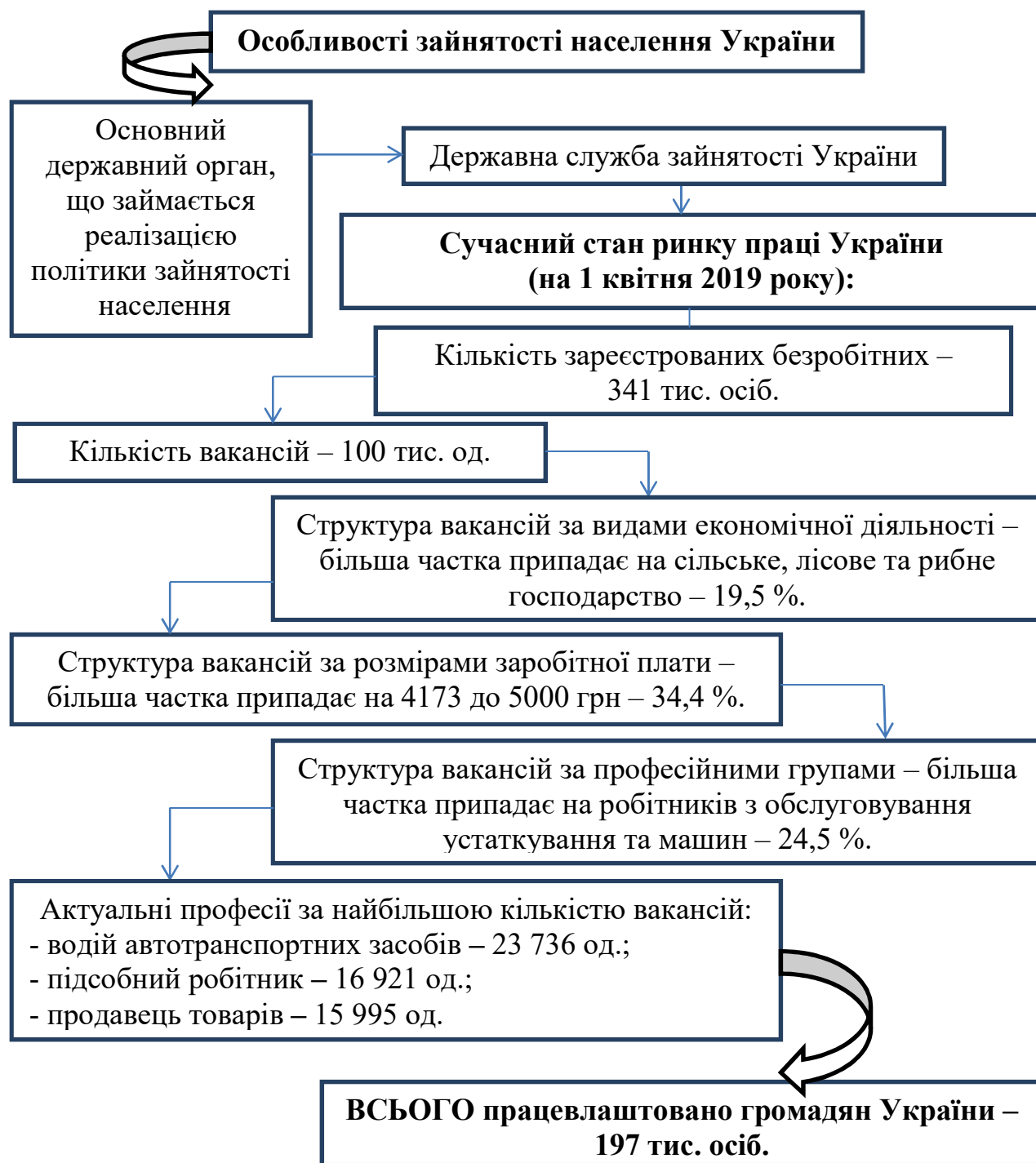

Рис. 1. Особливості зайнятості населення України в сучасних умовах розвитку ринку праці

З приведеної табл. 1 видно, що період січень-березень 2019 року характеризується зростанням чисельності економічно активного населення на 85,1 тис. осіб, порівняно з періодом січень-березень 2018 року, що свідчить про підвищення ефективності використання трудового потенціалу населення України.

Таблиця 1

Результати діяльності Державної служби зайнятості України
(за період січень-березень 2017-2019 рр.)

Показники	Одиниця виміру	Період, рік			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення, %	
		Січень-березень 2017 р.	Січень-березень 2018 р.	Січень-березень 2019 р.	Січень-березень 2018 р.	Січень-березень 2019 р.	Січень-березень 2018 р.	Січень-березень 2019 р.
		Економічно активне населення	Тис. осіб	17955,1	17854,4	17939,5	- 100,7	85,1
Зайняте населення	Тис. осіб	16276,9	16156,4	16360,9	- 120,5	204,5	- 0,74	1,27
Безробітне населення	Тис. осіб	1678,2	1698,0	1578,6	19,8	- 119,4	1,18	- 7,03

Крім того, період січень-березень 2019 року також має тенденцію до збільшення чисельності зайнятого населення на 1,27 %, порівняно з аналогічним періодом січень-березень 2018 року, що визначає цілеспрямовану державну політику із забезпечення трудової діяльності громадян щодо задоволення особистих та суспільних потреб. І, в кінцевому підсумку, відзначимо те, що період січень-березень 2019 року характеризується зменшенням чисельності безробітного населення на 119,8 тис. осіб, що дозволяє зробити висновок про те, що в Україні спостерігається позитивна тенденція до підвищення зайнятості населення в сучасних умовах розвитку ринку праці за рахунок сприяння держави в забезпеченні працездатних громадян робочими місцями на підприємствах усіх форм власності.

Висновки, що містять опис можливостей практичного використання отриманих результатів. Таким чином, державне регулювання зайнятості

населення на основі аналізу результатів діяльності Державної служби зайнятості України за період січень-березень 2017-2019 років, свідчить про ефективне використання робочої сили в суспільному господарстві та забезпечення соціального захисту громадян від безробіття. Для вдосконалення програми зайнятості населення України на 2019-2020 роки можна запропонувати наступні перспективні напрями підвищення трудової діяльності громадян в умовах розвитку ринку праці, серед яких: стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць та працевлаштування безробітних, які зареєстровані в Державній службі зайнятості України, підвищення конкурентоспроможності безробітного населення за рахунок професійно-технічного навчання у навчальних закладах, розробка активних програм сприяння працездатності громадян в різних галузях господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Губарь О.В. Ринок праці України: реалії, проблеми і перспективи розвитку / О.В. Губарь // *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. – 2018. – Т. 1. – № 5 (17). – С. 36-39.
2. Маршавін Ю.М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу: монографія / Ю.М. Маршавін. – К.: Альтерпрес, 2011. – 396 с.
3. Закон України «Про зайнятість населення» № 2462-VIII від 19.06.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
4. Попит та пропозиція на ринку праці у розрізі професій та видів діяльності. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/admin/Downloads/3._popyt_ta_propozyciya_na_rynku_praci_kviten_2018%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/3._popyt_ta_propozyciya_na_rynku_praci_kviten_2018%20(1).pdf)

*Головіна О. І., к. е. н., доцент
Одеський державний екологічний університет*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО І ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ

Збалансованість системи природокористування має суттєвий вплив на безпеку і збалансованість розвитку економіко-екологічних систем та сприяє зниженню витрати невідновлюваних природних ресурсів.

Забезпечення безпечного і збалансованого розвитку економіко-екологічних систем ґрунтується на результатах вирішення наступних завдань:

- вивчення і аналіз наявних запасів природних ресурсів і визначення можливості їх видобутку для використання у виробничій і господарській діяльності;

- дослідження можливості заміни дефіцитних ресурсів на ресурси не є дефіцитними;

- розробка енергозберігаючих технологій і прийомів роботи;
- розробка нових джерел енергії (сонячна, вітрова енергія морських припливів і т.д.);

- розробка ресурсозберігаючих і маловідходних технологій і прийомів роботи;

- на основі досягнень науки і техніки розробка та впровадження в виробничу і господарську діяльність технологічних прийомів роботи забезпечують зниження викидів і скидів шкідливих речовин в природні сфери;

- розробка методів відновлювання якісних показників природних ресурсів;

- розробка технологій і прийомів роботи забезпечують вторинне використання відходів виробничої та господарської діяльності;

- підвищення ефективності використання у виробничій і господарській діяльності фінансових, матеріальних і трудових ресурсів;

- підвищення зацікавленості внутрішніх і зарубіжних інвесторів в інвестуванні розвитку всіх підсистем економіко-екологічної системи;
- створення сприятливих умов для розвитку підприємств малого і середнього бізнесу [1, С. 78].

Рис.1. Фактори впливу на безпечний і збалансований розвиток економіко-екологічних систем

Ресурсомісткість виробничої і господарської діяльності має велике значення при здійсненні безпечного і збалансованого розвитку економіко-екологічних систем тому обсяги природних ресурсів в значній мірі обмежені і як правило непоновлювані. Тому для забезпечення позитивного впливу на безпеку і збалансованість розвитку зазначених вище систем даного чинника

необхідно здійснювати заходи спрямовані на розвиток ресурсозберігаючих технологій і прийомів виробничої і господарської діяльності; на підвищення коефіцієнта використання вихідної сировини; на розробку і впровадження технологій, що забезпечують вторинне використання, які виникають відходів (газоподібних, рідких, твердих) [2, С. 38].

Збалансованість системи природокористування матиме позитивний вплив на безпеку розвитку економіко-екологічних систем в разі якщо будуть проводитися заходи з відновлення кількості і якості використаних у виробничому і господарській діяльності природних ресурсів, буде розроблена і отримає практичне застосування система нормативів, що забезпечує збалансованість використання природних ресурсів та їх охорони від негативного впливу з боку виробничих і господарських об'єктів (рис.1).

Одним з найважливіших факторів, який впливає на безпеку і збалансованість розвитку економіко-екологічної системи є ефективність природоохоронної діяльності в країні.

Природоохоронна діяльність повинна розвиватися на основі реалізації комплексних природоохоронних програм, що передбачають охорону від негативного впливу з боку виробничих і господарських об'єктів всіх природних сфер. [3, С. 33].

Як показують результати досліджень, найбільш ефективним буде включення безпосередньо в технологічні процеси відповідних природоохоронних агрегатів і систем, а також систем повторного використання сировинних ресурсів і виникають при здійсненні виробничої і господарської діяльності різного виду відходів.

При здійсненні природоохоронної діяльності необхідно передбачити підтримку відповідних систем і агрегатів в працездатному стані і обслуговування їх висококваліфікованим персоналом.

Наявність і розвиток екологічно небезпечних виробництв в значній мірі погіршує безпеку і збалансованість розвитку економіко-екологічних систем.

Для України це має істотне значення, тому що в структурі промислового виробництва України велику питому вагу займають екологічно небезпечні виробництва: хімічні підприємства, нафтопереробні виробництва, атомні електростанції.

На частку екологічно небезпечних виробництв припадає понад 42% вартості основних фондів промисловості, понад 33% обсягів виробництва і 21% працюючого в промисловості населення. Негативний вплив на безпеку функціонування екологічно небезпечних підприємств в даний час посилюється через зношування їх основних виробничих фондів, так в хімічній і нафтохімічній промисловості він становить 55%, в енергетиці понад 40%. Все вищесказане призводить до зростання аварійних ситуацій. Негативний вплив на безпеку і збалансованість розвитку економіко-екологічних систем поряд з екологічно небезпечними виробництвами надають тверді і рідкі відходи, що містять велику кількість шкідливих речовин [4, С. 28].

Для підвищення безпеки і поліпшення збалансованості розвитку економіко-екологічних систем необхідна екологізація промислового виробництва і господарської діяльності на основі прискореного і розширеного використання в практичній діяльності досягнень науки і техніки (перш за все маловідходних технологій і прийомів роботи, ефективно використовують сировинні та енергетичні ресурси).

Дослідження показали, що для того, щоб застосування досягнень науки і техніки принесли максимальний позитивний ефект при посиленні безпеки і поліпшення збалансованості в розвитку економіко-екологічних систем необхідно:

- забезпечити відновлення поновлюваних природних ресурсів;
- знизити ресурсоємності виробничих і господарських процесів;
- замінити невідновлювані природні ресурси, що використовуються як сировина у виробничій та господарській діяльності на нелімітовані види ресурсів;

- забезпечити пріоритетний розвиток маловідходних процесів і прийомів роботи;
- розвивати технологічні процеси і прийоми роботи, що забезпечують повторне використання утворюються відходів;
- забезпечити досягнення максимального зниження викидів шкідливих речовин в атмосферу і скидів неочищених або недостатньо очищених стічних вод у водойми;
- виключити зі складу викидів або скидів сильно діючі і радіоактивні речовини [5, С. 14].

Інновації мають не тільки підвищувати безпеку і збалансованість при розвитку економіко-екологічних систем, а й сприяти поліпшенню економічних показників розвитку цих систем, забезпечуючи при цьому екологічну чистоту готової продукції, її конкурентну здатність на ринку, що особливо важливо при розвитку ринкової економіки.

Дослідження показали, що інновації, як правило, носять комплексний характер, тобто зачіпають відразу кілька сфер діяльності підприємства (технологічну, економічну, екологічну, природоохоронну, соціальну та ін.). Перспективним при поліпшенні умов безпеки і збалансованості в розвитку економіко-екологічних систем є використання прогресивних методів управління природоохоронною діяльністю та розвитком інноваційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головіна О.І. Теоретичні та прикладні аспекти економіко-екологічного аналізу в управлінні природоперетворюючій діяльності: колективна монографія / [Громова О.М., Головіна О.І. та ін.; під наук. ред. Р.О. Крижанівського]; НАН України, Ін-т пробл. ринку і екон.-еколог. досліджень. - Одеса: ІПРЕЕД, 2014. - 190 с. ISBN 978-966-02-7268-2.

2. Головіна О.І. Інформатизація контролінгу для побудови управлінської системи / О.І.Головіна // Шоста міжнародна науково-практична конференція «Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання», м.Київ квітня, 2012 - С. 38-40.

3. Ковальова Н.Г., Хумарова Н.І., Ковальов В.Г. Методологічні та методичні засади формування механізму економіко-екологічного регулювання морського природокористування. Одеса: ППРЕЕД НАН України, 1995. 66с.

4. Ковальова Н.Г. Концептуальні і методологічні основи розвитку теорії управління // Наукові основи комплексного підходу до багатоаспектності в розвитку теорії управління.- Одеса: ОДЕКУ, 2009.- С. 8-35.

5. Гопченко Є.Д., Сербов М.Г., Степаненко С.М. Водний режим та гідроекологічні характеристики Куяльницького лиману: колективна монографія / [Гопченко Є.Д., Сербов М.Г., Степаненко С.М. та ін.; під наук. ред. Гопченко Є.Д., Лобода Н.С.]; ОДЕКУ - 2016. - 332 с. ISBN 978-617-7337-24-8.

*Луковенко І. Г., к. і. н., ст. викл.
Донецький державний університет управління*

ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА В РЕЛІГІЙНОМУ ДИСКУРСІ

На всіх етапах свого розвитку людина була тісно пов'язана з навколишнім світом. Людина – частина живої природи, вона не може існувати поза природою і тому повинна підкорятися її законам. Однак з появою індустріального суспільства небезпечний вплив людини на природу посилюється. Інтенсифікація антропогенного впливу на природу в наш час досягла таких масштабів, що стала приводити до глобальних порушень екологічної рівноваги, що серйозно погіршує стан навколишнього середовища, ставлячи під загрозу існування самого життя на планеті.

Релігійна складова світогляду людини та людства завжди включала природу, в цілому навколишнє середовище, в орбіту своєї уваги, завжди торкалася проблеми взаємин людини і навколишнього світу. В релігійних традиціях сформувалися різні ідеали зв'язку людини і природи.

Так, наприклад, традиційна система цінностей та світогляду язичницьких вірувань включала навколишній світ, природу у коло своєї системи координат в якості необхідного та ключового елемента: вважалося, що кожне дерево, кожен

струмок і інші явища природи мають свого духа-захисника. Перш ніж зрубати дерево або перекрити річку, важливо було розташувати на свою користь того духа, який володів певною територією, і подбати про те, щоб і надалі не втратити його милості. Різноманітні гори, гаї, криниці, інші водні джерела, дерева, валуни, а також деякі види тварин або рослин, яким приписувалися надприродні риси, наділялися священною цінністю та були об'єктами шанування.

Підсвідоме розуміння власної залежності від сил природи спонукало людину до обережливого та поважного ставлення до оточуючого середовища.

Ставлення людини до цих нематеріальних сил накладало на неї особливі правила поведінки в природі, в основі яких лежить шанування духів, обережність в діях, повага до навколишнього середовища. Такий уклад життя мав виняткове значення в збереженні первозданності природи.

Таке ставлення до природи не було концептуально оформлене, було природним та логічним для людини, саме життя якої залежало від навколишнього середовища.

В тій чи іншій ступені поважливе ставлення до природи притаманно всім релігіям. Із часом, в процесі ускладнення релігійних вірувань, ускладнювалася, конкретизувалася та концептуалізувалася вся система релігійної картини світу і місце в ній відносин людини та природи.

Проблема взаємовідносин у площині "природа – людина" напряму залежить від багатьох чинників. Традиційна язичницька картина світу принципово не відмежовувала природу та людину взагалі, більше того, сама сакралізація світу природи напряму пов'язана із тим, що не існувало принципової різниці між світом богів та світом людей. До певної міри це зберігається у більшості етнічних релігій.

Але, на відміну від них, монотеїстичні авраамічні релігії вносять принципову відмінність у цю систему речей.

Для авраамічних релігій, починаючи від іудаїзму, на перший план виходить не природа, а людина, її внутрішній світ в взаємовідносинах із Богом,

а все решта стає похідним. В цьому є важливий аспект: з одного боку, увесь світ стає Божим створінням, але принципово відмінним від Творця. З іншого боку, саме як Боже створіння, світ природи також несе в собі частку божественної іскри та потребує належного ставлення. Так, у іудейсько-християнських традиціях природа розглядається як "тварний" початок. Християнство постулює не просто виділеність людини з природи, а й перевагу її над нею. Сама біблійна оповідь фіксує факт панування людини над природою. Для християнської свідомості увесь тяжкий стан природи, навколишнього середовища, мають своєю глибинною причиною спотворення моральної основи людини, на яку Богом було покладено завдання панування над природою. Але людина мала бути достойним володарем над створеним Богом світом. Але гріхопадіння та спотворення власної природи, наклало відбиток і на оточуючий людину світ. Одночасно з гріхопадінням перших людей відбувається зміна всього створеного світу: вивільняються стихії, що несуть руйнівні сили; сильний починає пожирати слабкого; людина вбиває людину. Чим далі розвивається людство, тим сильніше множиться гріх, тим більше порушується гармонія створеного світу.

Відтак, ставлення людини щодо природи напряду пов'язується не так із природнім станом речей, як це мало місце в традиційній картині світу, а принциповою відповідальністю людини за тварний світ, необхідністю усвідомлення нею відповідальності за оточуюче середовище. Отже, постулюється, що подолання екологічної кризи в умовах кризи духовної немислиме. Перше пов'язано із другим та напряду від неї залежить.

Отже, релігійні цінності підтримують турботу про навколишнє середовище і змушують задуматися про збереження природи. А в тих випадках, коли авторитетні релігійні джерела нагадують віруючим про відповідальність людства перед світом, турбота про екологію значно зростає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гайденок П. П. Природа в религиозном мировосприятии // Вопросы философии. 1995. — № 3. — С. 43-52.

2. Беляков О.О. Вплив релігії на формування екологічної свідомості / О.О. Беляков // Образ. – К., 2004. – Вип. 5. – С. 5-10.

3. Левків С.П. Педагогічний вплив релігійних вірувань на формування екологічної культури українського народу // Вісник Черкаського університету. – 2016. – N 1. – С. 49-53.

4. Шеремета В. Екологічне покликання християн у контексті глобалізації кризи довкілля – Режим доступу: <http://xic.com.ua/z-zhyttja/21-problema/80-ekologichne-poklykannja-hrystyjan-u-konteksti-globalizaciji-kryzy-dovkillja> (дата звернення 29.03.2019 р.)

*Морева В., к. х. н., доцент
Свірухін В., Остапенко Р., магістранти
Донецький державний університет управління*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯМ

Екологізація економіки та свідомості суспільства не є абсолютно новою проблемою. Практичне відображення екологічності тісно пов'язано в першу чергу з державним регулюванням процесів природокористування. Нове в даній проблемі є еквівалентність обміну між державою, природою та людиною, яка базується на законодавчих, організаційно-технічних рішеннях. Ця проблема на сучасному етапі є дуже гострою. Вона була сформована протягом двох століть і нині набула свого критичного значення. Тому існує об'єктивна необхідність втручання держави в природно-екологічну сферу з метою досягнення збалансованого стану регіонів, держава також повинна закласти основи глобального еколого-економічного партнерства між суб'єктами підприємництва, між іноземними партнерами, на рівні планетарного співробітництва заради виживання і подальшого розвитку України, а також всієї цивілізації.

Україна повинна намагатися відповідним чином реагувати на суспільні проблеми і підтримувати прогресивні світові ініціативи та рішення: вступати у різні міжнародні союзи, товариства, підписувати угоди. Сьогодні Україна намагається стати державою, надійним партнером щодо вирішення глобальних і регіональних проблем у європейському і світовому співтоваристві. Багатий природно-ресурсний потенціал, високоосвічене населення, розвинуті індустрія та інфраструктура створюють всі необхідні передумови для впровадження в Україні вимог даної Конвенції.

Як свідчить досвід, проводити ефективну політику невиснажливого розвитку в державі досить важко навіть за умов процвітаючої економіки. Тим складнішою виглядає ця проблема в регіонах України, відновленій державі, яка переживає успадковану глибоку системну кризу і змушена одночасно вирішувати безліч проблем: економічних, соціальних, політичних, екологічних.

Сучасне екологічне становище не може розглядатися без минулого нашої країни, без історії природокористування, без обліку важливої для всіх нас моделі людина-виробництво-природа, а тому ми повинні дуже уважно розглянути, проаналізувати деякі принципи, механізми, чинники, які насамперед визначили цей кризовий стан.

Успіх стійкого еколого-економічного розвитку регіону залежить і від досконалості економіко-правових методів управління природокористуванням. Впровадження економічного механізму регулювання повинне здійснюватися шляхом не адміністративного натиску, а створенням таких умов для виробничої діяльності в регіоні, при яких господарюючим суб'єктам стало б вигідне досягнення екологічних результатів. При цьому не слід повністю відмовлятися від адміністративно-правових методів господарювання.

Перехід до стійкого розвитку регіональних систем вимагає скоординованих дій у всіх сферах життя, адекватній переорієнтації соціальних, економічних і екологічних інститутів держави, регулююча роль якої в регіональних перетвореннях є основоположною.

Оскільки глобальна міжнародна безпека, так само як і міжнародна екологічна безпека, єдині і не подільні, оскільки не можна побудувати силами одного окремо взятого держави лінію захисту від екологічних загроз, оскільки забезпечення міжнародної екологічної безпеки являє собою глобальне завдання і відповідальність всього людства, то можна з упевненістю стверджувати, що в рамках європейського простору присутні ті ж екологічні загрози, що і на глобальному рівні. Відсутність необхідних економічних стимулів, що могли б спонукати підприємства до екологічного вдосконалення виробництва, призводить до того, що природоохоронна робота в регіоні здійснюється стихійно, в основному під тиском директивних вказівок, що є не найкращим засобом досягнення природоохоронних цілей. Навіть підприємства з однаковою технічною оснащеністю по-різному реалізують можливості екологічного вдосконалення виробництва. Реально ситуація складається так, що екологічне вдосконалення виробництва вимагає збільшення витрат на переробку сировини, а отже, неминуче призведе до зниження прибутку і рівня фондоддачі. Тому переозброєння на основі прогресивної екологічно чистої технології в умовах розширення економічних методів господарювання може бути здійснено лише в тому випадку, коли процес екологічного вдосконалення виробництва буде пов'язаний з відповідною системою економічного стимулювання безвідходної переробки. Для цього доцільно використати такі економічні важелі, як ціноутворення на природно-сировинні ресурси, ввести в практику економічної діяльності економічні нормативи тривалого користування, що встановлюють взаємозв'язок між збитками від забруднення, завданими навколишньому середовищу, доходом підприємств і фондами матеріального стимулювання.

Так, постає питання про необхідність тлумачення концептуальних понять, на основі яких створюються документи на довго-, середньо- та короткостроковий періоди розвитку світу, держави, регіону, населеного пункту: концепції, стратегії, програми та плани дій.

З метою концентрування зусиль на діях, які відповідають загальному спрямуванню сталого розвитку планети і суспільства, що не буде гальмувати

процес еволюції біосфери, у всіх регіонах планети необхідно розробляти зазначені документи із обов'язковим врахуванням місцевих особливостей.

Формування економічного механізму управління охороною навколишнього середовища в регіоні має орієнтуватися на створення системи платності природокористування забезпечення правового захисту економічних обмежень та економічної доцільності навантажень на природний потенціал, а також економічної відповідальності за порушення. Система платежів за природокористування повинна стимулювати ефективність експлуатації природних ресурсів і забезпечити розширене відтворення природно-ресурсного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Управління природоохоронною діяльністю [електронний ресурс]/ Засідання круглого столу на тему: "Впровадження Закону України "Про ратифікацію Протоколу про реєстри викидів та перенесення забруднювачів" (№ 980-VIII від 03.02.2016 р.) та про використання екологічного податку" // eco.com.ua

2. О. Балацький, В. Лук'янихін, О. Лук'янихіна. Екологічний менеджмент: проблеми і перспективи становлення та розвитку // Економіка України – 2000 р. № 5 ст. 67.

3. А. Бобко. Динаміка лісів Карпатського регіону та еколого-економічні аспекти управління лісовим господарством. // Економіка України – 1999 р. № 7 ст. 43.

4. З. Герасимчук. Наукові засади дослідження екологічної безпеки як фактора сталого розвитку // Економіка України – 2000 р. № 10 ст. 63, 65-66.

5. А. С. Гальчинський, П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. Основи економічної теорії. Підручник. Київ: "Вища школа", 1995 ст. 47.

*Морева В. В., к. х. н., доцент
Тулаїнова Я. П., магістр – менеджер
Донецький державний університет управління*

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сільське господарство є такою галуззю економіки, у якій виробництво найбільш тісно пов'язане з природою, проте науково-технічний розвиток сільського господарства і процеси переходу цієї сфери людської діяльності на промислову основу призвели до багатьох несприятливих змін у навколишньому середовищі. Ніяка інша галузь суспільного виробництва не пов'язана так з використанням природних ресурсів, як сільське господарство. Сільське господарство необхідно розглядати як величезний, постійно діючий механізм споживання, культивування живих природних багатств, і підходити до нього треба ще під одним кутом зору - охорони навколишнього середовища. В умовах аграрного виробництва використання природних ресурсів і, перш за все, землі, водних ресурсів повинно поєднуватися з заходами щодо охорони навколишнього середовища.

Україна має великий сільськогосподарський потенціал з широкими перспективами для розвитку АПК. За рівнем негативного впливу на природу АПК України порівнюють з екологонебезпечними промисловими галузями. Найбільш значними серед цих наслідків є виснаження ґрунтів, забруднення стічних вод, зникнення лісів, зростання собівартості виробництва, погіршення соціально-економічних умов життя населення в сільській місцевості. Деградація та забруднення довкілля – це наслідки надмірного залучення земельних ресурсів до використання в аграрній сфері (рівень розораності земель сягає 58%), зростання антропогенного забруднення до критичного рівня, порушення екологічно допустимих співвідношень між первісною природою і сільськогосподарськими угіддями, між окремими видами угідь (орними

землями, кормовими угіддями й багаторічними насадженнями), між лісовими та сільськогосподарськими угіддями.

Агропромисловий комплекс це вагомий чинник впливу на навколишнє середовище. Це пов'язано насамперед із територіальною поширеністю його ланок, особливо сільськогосподарського виробництва. Крім того, процес відтворення в сільському господарстві тісно пов'язаний з природними процесами. У ХХ ст. вплив АПК на довкілля посилюється з інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва, а саме: механізацією багатьох процесів, надмірною розораністю території та глибокою оранкою, хімізацією та водною меліорацією, високою концентрацією виробництва тощо [3].

Одним з найбільш негативних наслідків діяльності людини, що спричинює погіршення якості земельних ресурсів, є антропогенне забруднення ґрунтів. Забруднення ґрунтів є наслідком техногенної міграції різних хімічних елементів, а основними забруднювачами - метали та їх сполуки, радіоактивні елементи, добрива та пестициди. Оскільки самоочищення ґрунтів практично не відбувається або швидкість його дуже мала, токсичні речовини накопичуються, що призводить до поступової зміни хімічного складу ґрунтів. Потім токсичні речовини потрапляють в організми тварин і людей. Забруднення ґрунтів - це процес привнесення та виникнення у ґрунті нових, зазвичай нехарактерних для нього, фізичних, хімічних чи біологічних агентів або перевищення за певний час середнього багаторічного природного рівня (у межах його найбільших коливань) концентрації названих агентів. Забруднення ґрунтів відбувається тоді, коли у ґрунт потрапляють різні хімічні речовини, відходи сільськогосподарського і промислового виробництва, комунально-побутових підприємств у обсягах, які перевищують їх звичайну кількість, необхідну для участі в біологічному кругообігу ґрунтових екологічних систем [8].

У результаті діяльності людини утворюються відходи і викиди - продукти різних технологічних процесів: метали, металоїди, хімічні речовини (кислоти, солі, основи), мул станцій з очищення відходів, мінеральний пил, зола, хімічний шлам, шлаки, скло, кераміка і т. д. До них також належать відходи і

викиди внаслідок будівництва, благоустрою населених пунктів тощо. Виявлено, що у випадку забруднення ґрунтів промисловими викидами відбувається виділення вуглекислоти протягом усього вегетаційного періоду, а отже, й послаблення інтенсивності біологічних процесів. Про це свідчать зміни чисельності мікроорганізмів у разі забруднення ґрунтів та ослаблення їх ферментативної активності [8].

Рис . 1. Фактори, що негативно впливають на ґрунт.

На сьогодні можна визначити два основні підходи до вирішення екологічних проблем в АПК. В основі першого підходу лежить ідея вирішення екологічних проблем на основі впровадження у виробництво екологічних інновацій. Другий підхід визначає неможливість подолання екологічної кризи суто технічними засобами та акцентує увагу на вирішенні екологічних проблем шляхом перебудови свідомості суспільства.

В інноваційній діяльності сільського господарства центральне місце повинна займати нова технологія, яка поєднує нові знання, засоби і предмети праці, робочу силу і пов'язана із соціально-організаційними змінами, підвищенням кваліфікації кадрів, розвитком їх екологічної свідомості як найбільш цінного і незамінного елемента продуктивних сил. Через відсутність сучасних технологій, систем машин для рослинництва, тваринництва тощо,

аграрний сектор економіки переживає період технологічної відсталості. В даний час існують лише окремі фрагменти технологій і види техніки, які за своїми техніко-економічними параметрами (надійності, продуктивності) істотно поступаються зарубіжним аналогам. Низький рівень інноваційної активності сільськогосподарських підприємств зумовлений, насамперед, специфікою галузі та особливостями виробничих процесів, які, у свою чергу, визначають відмінності інноваційних процесів в АПК від інших сфер діяльності господарюючих суб'єктів.

Основними особливостями інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві є:

- спрямованість не тільки на економічну вигоду, але і на забезпечення здоров'я споживачів та відтворення природно-ресурсного потенціалу, що пов'язано із кінцевим продуктом сільськогосподарського виробництва – продовольством та його впливом на довкілля, що вимагає врахування не тільки економічних законів, а й законів природи в управлінні інноваціями;

- залежність вибору технологій виробництва сільськогосподарської продукції від природно-кліматичних умов, що підвищує ризикованість інновацій;

- сезонність виробництва та тривалий виробничий цикл для деяких видів сільськогосподарської продукції, що збільшує строки окупності інновацій;

- різноманітність видів сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, вагома різниця в технологіях їх обробки і виробництва, що підвищує вимоги до різноплановості інноваційних продуктів та більш широкої сфери їх застосування;

- високий рівень територіальної роз'єднаності сільськогосподарського виробництва і суттєва диференціація окремих регіонів за агротехнологічними умовами виробництва, що ускладнює і перешкоджає можливості спільного використання інновацій;

- організаційна відокремленість сільськогосподарських товаровиробників на всіх рівнях: від науково-дослідних організацій, які виробляють

науковотехнічну продукцію, до підприємств, які займаються їх реалізацією, що знижує рівень впровадження інновацій у сільське господарство;

- різний соціальний рівень сільськогосподарських кадрів, який вимагає великої уваги до їх підготовки і підвищення кваліфікації, організації післядипломної освіти, що вимагає додаткового фінансування.

Одним із пріоритетів розвитку АПК на інноваційній основі є підвищення екологічної чистоти та безпечності виробництва. В цьому напрямку важливого значення набуває розробка і впровадження екологічних інновацій, які являють собою все, що позитивно впливає на екологію. Це можуть бути продукти (наприклад, екологічно чиста їжа, біобезпечні матеріали, всілякі фільтри, «зелені» будинки) і технології (нові методи боротьби з забрудненнями навколишнього середовища, утилізації відходів), і нові способи організації виробництва, що забезпечують охорону навколишнього середовища. Мова йде про комплексне впровадження екологічного менеджменту, екологічного маркетингу, екологічного аудиту, екологічній сертифікації, екологічного страхування тощо, що дозволяють забезпечити системну взаємодію між економічним розвитком і захистом навколишнього середовища на рівні сільськогосподарських підприємств. Інноваційним процесам в АПК належить винятково важлива роль у забезпеченні оптимальної відповідності розвитку виробництва і стану природного середовища.

До екологічно важливих напрямків розвитку технологій відносять екологічні біотехнології, технології з переробки відходів, малозабруднюючі технології. У ході активізації інноваційної діяльності в АПК виникає необхідність у створенні технічних передумов забезпечення нового характеру ставлення до природи, узгодження виробничих і природних процесів в єдину систему, регульовану людиною. Це вимагає перебудови науки і техніки в їх відношенні до природи, тим самим забезпечуючи екологізацію розвитку агропромислового виробництва [1].

Останніми роками у світі значно зріс інтерес до органічного землеробства. Під органічним агровиробництвом розуміється будь-яка екологічно безпечна система сільгоспвиробництва, зокрема та, яка:

- не використовує синтетичних хімікатів (добрив, пестицидів, антибіотиків тощо);
- здійснює мінімальну обробку ґрунту;
- не застосовує генетично модифікованих організмів (ГМО) та охоплює різні сфери: рослинництво, овочівництво, садівництво, тваринництво, птахівництво тощо.[2,3]

В Україні був прийнятий закон про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції. З одного боку, органічне землеробство в країні зазнало підйому. Частка площ під органічним агровиробництвом збільшилася з 0,4% до 1%. Органічні агрогосподарства успішно розвиваються в Полтавській, Дніпропетровській, Запорізькій, Сумській, Вінницькій, Чернігівській та інших областях.[5]

Органічне сільське господарство - не тільки один з методів виробництва продуктів харчування. Це альтернатива сьогodнішньому інтенсивному землеробству, яке в найближчій перспективі просто не зможе існувати. Глобальна екосистема не може витримувати зростаюче навантаження. Органічне сільське господарство відповідає природним циклам, воно створює штучні екосистеми, максимально схожі на природні.

Говорячи про вигоди, треба відзначити, що екологічне сільське господарство дає фермерам ряд переваг, що впливають не лише у вищій (на 20%) ціни збуту. Як вільні економічні зони та промислові парки, які являють собою інструменти залучення інвестицій в економіку, так і екологічне сільське господарство є нішею для інвестицій і інновацій в аграрному секторі. Міжнародні, місцеві капітали можуть брати участь у цьому процесі. Екологічне сільське господарство може зробити внесок у забезпечення стійкості аграрного сектора в цілому.

Згідно з міжнародними дослідженнями, залежно від вирощуваної культури, екологічне сільське господарство може призвести до зниження більш ніж на 6-60% викидів вуглекислого газу. Ґрунти, використовувані в екологічному сільському господарстві, поглинають більше вугілля, ніж 2 тони CO₂ з гектара на рік. До того ж, виробництво біопалива фермерами може призвести до диверсифікації джерел зеленої і відновлюваної енергії, до зниження залежності від рідкого палива, тобто рівноваги національного енергетичного балансу.

Таким чином, якість ґрунтів може бути покращено приблизно на 20% при дотриманні умов сівозміни, що є неодмінною умовою екологічного сільського господарства. Це позитивно впливає на ринкову вартість землі.

Органічне виробництво є методом сільського господарства, заснованим на ефективному використанні всього комплексу місцевих умов і ресурсів. В Україні така форма господарювання може бути надзвичайно сприятлива для сталого соціально-економічного та екологічного розвитку, оскільки відрізняється низьким рівнем собівартості і високою економічною ефективністю. Ринок продукції органічного сільського господарства є дуже перспективним і недостатньо розвиненим, тому відкриває перед національними виробниками та експортерами широкі горизонти.[5]

Рис. 2. Етапи переходу до органічного землеробства

Як висновок можна зазначити, що під час розробки бізнес-плану та обґрунтування економічної ефективності переходу господарств на органічний спосіб землекористування слід враховувати витрати на проведення аудиту земельної ділянки та лабораторних досліджень визначення якісних показників ґрунтів, на стабілізаційний період, сертифікацію земельної ділянки, витрати на сертифіковані насіння, добрива, засоби захисту та інші необхідні складові для вирощування органічних культур, вартість органічної культури чи продукції з неї, на ринку країни чи регіону, де планується реалізація та витрати на щорічну сертифікацію. Крім того, при прийнятті рішення про впровадження органічного способу землекористування слід керуватись не лише економічним ефектом, а враховувати ще соціальний та екологічний ефект, який буде мати місце.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рибіна Л.О. Екологічні проблеми в АПК та їх вирішення на основі інновацій [Електронний Ресурс].- Режим доступу: <http://repo.sau.sumy.ua/bitstream/123456789/4136/1/Рибіна%20Л.%20О.%20Екологічні%20проблеми%20в%20АПК.pdf>
2. Шмандій В.М., Управління природоохоронною діяльністю / Шмандій В.М., І.О. Солошич : Навчальний посібник. - Київ: Центр навчальної літератури, 2004. - 296 с.
3. Грабак Н.Х. Екологічні інновації в АПК України [Електронний ресурс] / Н.Х. Грабак // Наукові праці. Екологія.-2012.-с.15-18.- Режим доступу до сайту: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/ecology/2012/179-167-3.pdf>
4. Екологія/ [С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик та ін.] [Електронний ресурс] — К.: КНЕУ, 2005. — 371 с.- Режим доступу до сайту: <http://buklib.net/books/23475/>
5. Сільськогосподарське виробництво [Електронний ресурс]. - Режим доступу до сайту: http://childflora.org.ua/?page_id=30

*Погребняк Л. О., к. т. н., доцент
Могілевіч О. О., студентка 4 курсу
Донецький державний університет управління*

ДЕЯКІ ШЛЯХИ ТА ЗАСОБИ УНИКНЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ НЕБЕЗПЕК В УКРАЇНІ

Проблеми екологічного стану окремих регіонів планети сьогодні стають не просто головними в здійсненні сталого розвитку суспільства, а й вельми гострими для самого виживання людини. Антропогенний вплив на навколишнє середовище досяг загрозового рівня. Глобальність і складність екологічних проблем зумовили міждисциплінарний характер наукових досліджень, відображених, наприклад, у працях Е. В. Гірусова, Т. С. Хачатурова і багатьох інших. Галузеві питання в дослідженні і рішенні проблем урбоекології отримали розвиток у працях С. М. Бобильова, В. А. Маляренко, Ф. В. Стольберга [7], Є. І. Шаврак [12]. Значний внесок у розробку методологічних підходів еколого-безпечного розвитку міст внесли Л. В. Плотникова, Е. В. Сазонов і багато інших.

Однією з найбільш поширених екологічних проблем є зростання кількості міст-гігантів, що стали найнебезпечнішими забруднювачами довкілля й згубниками природи, її "раковими пухлинами". У міських агломераціях внаслідок тривалого антропогенного впливу промислових об'єктів і автотранспорту утворено специфічне довкілля, що не завжди відповідає умовам існування і життєдіяльності людини, а в окремих випадках є прямою загрозою для її існування.

Спеціалісти ООН, учені-екологи відомих міжнародних і національних природоохоронних організацій на підставі наукового аналізу матеріалів про особистості й тенденції демографічного, соціально-економічного розвитку суспільства й наслідків науково-технічної революції, даних про стан і перспективи використання природних ресурсів, а також про стан і динаміку

забруднень геосфер і стан біосфери здобули дуже невтішні висновки щодо екологічного стану в Україні.

Важливою екологічною проблемою є і забруднення атмосфери різними хімічними викидами промислового характеру, а також забруднення водойм. Однією з найгостріших екологічних проблем людства в найближчі десятиліття залишається необхідність демонтажу сотень блоків АЕС, які відпрацювали свій ресурс, транспортування й безпечно поховання твердих і рідких радіоактивних відходів. Вчені стверджують, що протягом найближчих 20-30 років через техногенні зміни в навколишньому середовищі світ може втратити більш як 1 млн. видів рослин і тварин. Це далеко неповний перелік екологічних небезпек, з якими існує зараз і Україна. Міжнародне співробітництво допомагає Україні здійснювати державний, регіональний і локальний екологічний моніторинг, дані якого обробляються і корелюються із показниками глобального моніторингу в спеціальних міжнародних центрах і передаються для вивчення та ухвалення рішень у спеціальні екологічні міжнародні організації при ООН. Контролюються екологічні умови як навколо окремих об'єктів – забруднювачів, так і в межах районів, регіонів, континентів, усієї планети.

Щорічно в атмосферу України потрапляє понад 6 млн. тонн шкідливих речовин і вуглекислого газу. Традиційно головними забруднювачами залишаються промислові підприємства. Однак збільшення кількості автомобілів на дорогах спричинило і збільшення шкідливих викидів в атмосферу. За останні кілька років кількість відпрацьованих газів, що надходять у повітря з території великих міст, зросла на 50-70%. Зазначимо, що Україна належить до малолісистих країн (ліс покриває лише шосту частину її території), але при цьому експорт деревини з України в 2,5 рази перевищує імпорт. Споживче ведення лісового господарства призводить до того, що ліси не відновлюються і втрачають біологічну стійкість (площа лісів, уражених шкідниками і хворобами, постійно збільшується). Тобто, відновлювальна, очищувальна для атмосферного повітря функція рослинних насаджень поступово втрачається.

Істотна частина валового внутрішнього продукту країни пов'язана з видобутком і переробкою мінерально-сировинних ресурсів (41-43%), сконцентрованих у гірничовидобувних регіонах Донбасу, Кривбасу, Карпатського регіону. Між тим, екологічний стан цих регіонів погіршується не стільки від інтенсивного видобутку, скільки від неправильного закриття нерентабельних і вироблених шахт і кар'єрів. У той же час однією з найбільш серйозних екологічних проблем України сьогодні можна вважати проблему утилізації і переробки різних відходів, тобто вторинних ресурсів. За інформацією Міністерства екології та природних ресурсів, загальна площа всіх полігонів з відходами вже займає до 7% площі України.

Вважаємо за доцільне запропонувати деякі шляхи і методи уникнення або мінімізації існуючих екологічних небезпек, чи прогнозуємих на майбутнє:

1. Проведення комплексної оцінки вже існуючих екологічних проблем та можливостей із їх уникнення або мінімізації на регіональному, державному, міжнародному рівнях.

2. Розширення державної системи екомоніторингу для виявлення найактуальніших проблем окремих регіонів із подальшою кореляцією на державному та міжнародному рівнях.

3. Створення загальної електронної системи з використанням інформаційних технологій для розроблення конкретних методів та дій, спрямованих на загальне та стабільне покращання ситуації, а не на ліквідацію окремих наслідків.

4. Створення та використання сучасних очисних споруд, впровадження технологій повторної переробки сировини, безвідхідного виробництва на підприємствах.

5. Використання енергоощадних технологій для економії ресурсів та зменшення навантаження на енергетичний комплекс.

6. Запровадження на державному рівні та поступовий перехід економіки і житлово-комунального господарства на альтернативні джерела енергії.

7. Збереження та відновлення природних ресурсів, максимальне використання вторинних ресурсів.

8. Доступність використання сучасного медичного обладнання, винахід нових ефективних методів боротьби з найзагрозливішими хворобами та впровадження їх у практичне використання.

9. Дотримання міжнародних норм і правил згідно ратифікованих договорів про обмеження викидів забруднюючих речовин у довкілля.

10. Підвищення ефективності економічної та екологічної діяльності країни шляхом провадження виваженої екологічної політики.

11. Інформаційне забезпечення діяльності органів державної та місцевої влади шляхом розповсюдження відомостей про екологічний стан в Україні та її регіонах серед якомога широких верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Оцінка виконання Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року та Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2015. – 198 с.

2. Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики. Науково-аналітична доповідь. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2015. – 156 с.

*Погребняк Л. О., к. т. н., доцент
Тулаїнова Я. П., магістр
Донецький державний університет управління*

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Початок третього тисячоліття для людства ознаменувався новим витком розвитку науково-технічного прогресу, і, насамперед, цей розвиток стосується технологічного та інформаційного

простору. Але, як і усьому еволюційному шляху нашої цивілізації, будь які досягнення супроводжуються впливом та тиском на природне середовище. Зрозуміло, що чим інтенсивнішим та суттєвим буде таке втручання у біосферу, тим з більшою кількістю екологічних, соціальних та економічних проблем буде стикатися людство. Причому, подальше накопичення навантаження на природу вже нагадує ланцюгову реакцію, коли одні проблеми синергетично викликають велику кількість інших, не менш згубних для природних екосистем і самої людини. Подальший цивілізаційний шлях не можливий без урахування накопичувального ефекту впливу на біосферу і корінного перегляду наслідків свого впливу на планетарному, регіональному та локальному рівнях. Потрібне переосмислення принципів існування усього суспільства, його механізмів та інструментів для прийняття управлінських рішень щодо використання і розподілу природних ресурсів планети.

Найбільш важливі закони та правила такого співіснування закріплюються на міжнародному рівні та кожною окремою державою і стають загальнообов'язковими нормами права для виконання і дотримання. На сьогодні система організації, планування, фінансування управління природокористуванням, охорони навколишнього середовища, обліку та контролю за цими процесами виявилася не здатною здійснювати екологічне регулювання економічного розвитку, вирішувати складні еколого-економічні, та пов'язані з ними соціальні проблеми. Тому, розробка нормативно-правових актів щодо екологічної політики в Україні повинна базуватися на сучасних загальних принципах, розроблених міжнародною спільнотою та сприяти створенню надійного механізму природоохоронних заходів, спрямованих на захист громади й суспільства в цілому. Це дасть змогу своєчасно попереджати та долати наслідки екологічного впливу та достовірно прогнозувати збитки від навантаження на навколишнє природне середовище.

Аналіз останніх публікацій. Питання правого забезпечення охорони навколишнього природного середовища досліджувалося завжди на протязі існування нашої країни. Але, після підписання Угоди про асоціацію між

Україною та країнами ЄС, воно набуло ще більшої важливості та актуальності. В аналітичному документі «Межі імплементації *acquis communautaire* в Україні у сфері охорони довкілля» експерти РАЦ «Суспільство і довкілля» пропонують аналіз окремих викликів та труднощів, що виникають у процесі імплементації екологічного законодавства ЄС та шляхів їх подолання [6].

Т. К. Гречко, С. А. Лісовський, С. А. Романюк, Л. Г. Руденко досліджували генезис формування засад сталого (збалансованого) розвитку. У їх роботах було проаналізовано системи показників та «індикаторів, що застосовуються для відображення різноманітних аспектів сталого (збалансованого) розвитку та відповідної політики, методи та вимоги до прийняття управлінських рішень при формуванні та реалізації політики сталого (збалансованого) розвитку» [1].

Мацієвичем Т. О. [2] проведено аналіз сучасного нормативно-правового забезпечення екологічної політики України, визначені питання вдосконалення прогресивного розвитку природоохоронного законодавства, а також розглянуто проблеми у формуванні та реалізації природоохоронного законодавства.

Метою статті є визначення найбільш ефективних правових механізмів та інструментів у сфері правового регулювання взаємовідносин природи та суспільства в Україні та надання рекомендацій з їх впровадження.

Виклад основного матеріалу. Треба зазначити, що перші кроки у формуванні національного природоохоронного законодавства Україна зробила ще з часів Київської Русі. У «Зводі законів княжої держави «Руській правді» містилося чимало регламентацій, які стосувалися часів та термінів полювання на тих чи інших хутрових звірів, була відзначена заборона виловлювати деякі породи риб під час нересту, містилося чимало засторог щодо збереження та використання природоадекватних засобів землеробства, бортництва, броварства, деяких інших промислів та ремесел. Тоді ж було передбачено також і деякі кари, переважно грошові, за порушення вимог «Руської правди». Наприклад, за знищення журавля і вбивство людини нерідко накладали однакову кару. У князівські часи фактично було закладено і початки

формування заповідних територій – «мисливських угідь», на яких лише вряди-годи відбувалося полювання та лови» [1].

У козацько-гетьманські часи українське природоохоронне законодавство базувалося на:

- звичаєвим праві та повсякденних традиціях;
- вже існуючим законодавстві княжої та литовсько-руської доби;
- магдебурзьким праві;
- законотворчій діяльності самої держави, у тому числі, наприклад, як гетьманські універсали.

Вимушене співіснування тогочасної України із сусідніми державами, взаємовідносини із якими завжди були не безхмарними, національне природоохоронне законодавство відчувало значний вплив з боку вимог Польщі, Росії, Австрії та ін.

Досить вичерпну характеристику природоохоронних засад дає синтетичне «Зібрання українських прав» 1807 р. [1]. «У розділах «Про ціну речам», «Про недозволені діяння», наприклад, докладно простежено численні ситуації, в яких людина вступає у стосунки з природою – рибальство, пошкодження соколиних гнізд, виловлювання бобрів, знищення рою бджіл чи дерева, полювання на зайців та ін. У них регламентовано вартість та покарання відповідних вчинків, окреслено майнові та територіальні засади природокористування. До проблем, пов'язаних зі звіриним ловецтвом та рибальством, звертаються і в заключних розділах книги. Вельми прикметні підсумкові слова «Зібрання»: в Україні «чужий ліс рубати взагалі забороняють». Отже, тогочасне право різуче відрізнялося від радянського, за якого «чуже» (тобто спільне) знищував кожен, хто тільки не лінувався.»[1]

Наближаючись до сучасності, треба відзначити, що ще до першої світової війни на теренах України, яка, звісно, тоді була частиною російської імперії, почали виникати різноманітні організації та товариства і прийматися деякі саме українські правові документи, які регламентували використання тих чи інших ресурсів; тоді ж започатковуються перші українські заповідні

території, зокрема всесвітньовідома «Асканія-Нова». Перша світова війна, прокотилася по Малоросії, завдала чимало збитків як людським так і природним ресурсам та спровокувала соціальні потрясіння в усій імперії. Звісно, це істотно загальмувало законотворчу діяльність в Україні з охорони НПС. Окрім того, прихід до влади більшовиків та початок громадянської війни призвели до руйнування вже існуючих заповідних територій, наприклад, наприкінці 1917 р. більшовиками було знищено зоопарк Пілявин.

Ще за часів гетьмана Павла Скоропадського було утворено Міністерство Земельних Справ, а при ньому – окремий відділ з охорони пам'яток природи, а також Комісію із вчених та діячів у цій справі. У Києві в 1918 р. існував також приватний «Краєвий Природоохоронний Комітет» (голова – проф. П.А. Тутківський), в Харкові функціонувало Товариство Любителів Природи (голова – проф. В.І. Талієв); в Одесі – Спілка наукових товариств природоохоронного спрямування (голова – проф. Г.І. Танфільєв). У Полтаві засновується Комітет Охорони Природи та Старовини[3].

Особливу роль після виникнення УРСР зіграла «Постанова Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УРСР про затвердження «Положення про пам'ятки культури і природи». Але неузгодженість та політичний розбрат між різними гілками влади та її органами часто призводив до різнопідпорядкованості пам'яток природи, що не могло не сказатися на засобах їх управління.

«Уже в роки «перебудови» була здійснена ще одна спроба державного управління в галузі охорони природи і використання природних ресурсів. Тому різко розширювалася компетенція Ради міністрів СРСР стосовно визначення стратегії природокористування. Інакше кажучи, справу охорони природи передали її головному «губителю», власне результату тогочасна система сподівалася досягти не за рахунок правових механізмів, тобто шляхом законодавчої регламентації, а в межах директивного бюрократичного механізму. Зрозуміло, така концепція не могла надати позитивного результату. Регулювання природокористування в Україні, у тому числі законодавче, було

повністю адекватне (симетричне) відповідним союзним потребам, що визначалося реальним статусом України в тогочасній державі. Варто лише згадати деякі акти й постанови, за якими визначалися охорона природи та використання природних ресурсів в УРСР і які (за традицією) приймалися спільним рішенням ЦК Компартії України та Ради міністрів УРСР» [4].

Лише після набуття Україною державної незалежності у 1991 році склалися більш сприятливі умови для формування нового, осучаснення старого національного природоохоронного законодавства та приведення його до міжнародних вимог. Але до сих пір разом із новими законами та іншими правовими документами продовжують діяти й успадковані від СРСР. Навіть прийняті чи осучаснені законодавчі документи, нажаль, носять більш декларативний характер, не пропонуючи дієвих механізмів та інструментів для вирішення навіть самих актуальних проблем країни. Зрозуміло, що сталий розвиток України, як демократичної, правової держави, її суб'єктність у системі міжнародних взаємовідносини значно залежить від того, наскільки ефективною та досконалою буде саме законотворча діяльність і якість правового поля країни щодо забезпечення ефективної охорони навколишнього середовища й природних ресурсів в інтересах сучасного та наступних поколінь.

Можна константувати, що на сьогодні екологічне законодавство України пройшло загальний та основний шлях формування, але їй не вистачає дієздатності для досягнення головної цілі будь якого природоохоронного законодавства - забезпечення екологізації національного шляху розвитку, що є надзвичайно гострою та актуальною проблемою, які базуються на законодавчому закріпленні загального принципу «забруднювач платить», а також гармонізації національного екологічного законодавства з європейським [4].

Визначимо головні, на наш погляд автора, проблеми України на сьогодні у формуванні та реалізації природоохоронного законодавства:

– відсутність або не ефективність реформ у галузі охорони довкілля та природокористування, які конче потрібні;

– майже повна відсутність у системі існуючих економічних та управлінських механізмів природокористування інструментів мотивування та стимулювання раціонального використання природних ресурсів, забезпечення їх збереження та відтворення;

– повна неефективність виконання державних природоохоронних програм, і, взагалі, державної екологічної політики;

– відповідність національного природоохоронного законодавства із законодавством Європейського Союзу є непослідовною та недостатньою;

– відсутній належний та об'єктивний контроль за додержанням вимог, норм та нормативів;

– існуюча на сьогодні система екологічної статистичної звітності не є об'єктивною, повною, своєчасною та достовірною;

– система екологічного моніторингу довкілля не збалансована, не достатня за кількістю елементів, які повинні здійснювати моніторинг, функціонування існуючих елементів погано узгоджені між собою;

– повна відсутність попереджувальних дій стосовно можливих екологічних загроз;

– неможливість об'єктивного та ефективного прогнозування подальшого екологічного стану на будь якому рівні – від державного до об'єктового та точкового;

– реформи, що вже здійснюються, проходять без урахування екологічних вимог, унаслідок чого зростають площі деградованих земель, посилюються процеси засолення, підтоплення, забруднення ґрунтів, зменшується їх родючість; погіршується екологічний стан водних ресурсів та зменшується кількість якісної питної води, придатної до використання; у містах із розвиненим промисловим потенціалом екологічний стан атмосферного повітря перейшов із кризового до катастрофічного;

– не зважаючи на досить малі запаси лісів у порівнянні із середньосвітовими та середньоєвропейськими (майже у два рази менше), лісогосподарська діяльність здійснюється з порушенням природоохоронного законодавства, що призводить до деградації лісових територій, а часом – до їх знищення, руйнуються системи захисних лісових смуг;

– досі відсутні дієві та справедливі методики розрахування вартості корисних копалин, тим більш, що форма власності ними знаходиться здебільшого не у державі, видобування корисних копалин у багатьох випадках здійснюється з порушенням природоохоронного законодавства;

– нормативно встановлений розмір плати за навантаження атмосфери, гідросфери та літосфери, викиди, скиди не стимулює підприємства до впровадження новітніх екологічно чистих технологій, тому забруднення екологічних та еколого-економічних систем в більшості міст за окремими показниками перевищує визначені нормативи [5].

Деякі заходи з вдосконалення державного управління і забезпечення розвитку заповідної справи в Україні були розроблені та прийняті Кабінетом Міністрів України. Це, зокрема, затвердження основних напрямів науково-дослідних робіт, спрямованих на забезпечення розвитку заповідної справи в Україні й орієнтовані обсяги їх фінансування; створення національного природного парку «Святі Гори»; затвердження Концепції збереження біологічного різноманіття України, метою якої є збереження та відновлення природних і порушених екосистем, перехід до збалансованого використання природних ресурсів, підвищення рівня інформованості населення та активізація участі громадян у діяльності щодо збереження біологічного різноманіття й посилення відповідальності користувачів природних ресурсів [2].

Нині діють близько 30 нормативно-правових документів, які містять норми економічної, адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення екологічного законодавства, контроль за дотриманням яких покладено на 9 міністерств і центральних органів виконавчої влади. Так,

правом різноманітних санкцій до порушників наділені Мінприроди, МОЗ, МВС, прокуратура, прикордонні війська, центральні органи виконавчої влади, до сфери відповідальності яких входить експлуатація й охорона окремих природних ресурсів (атмосфери, вод, ґрунтів, надр, лісів та ін.) [2].

Україна підписала документи Конференції ООН з довкілля та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) та Всесвітнього саміту зі сталого (збалансованого) розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.), документи Конференції ООН зі збалансованого розвитку (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.). Україна схвалила Програму дій з подальшого впровадження Порядку денного на XXI століття, прийняту на дев'ятнадцятій спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (1997 р.) та Декларацію Тисячоліття ООН (Цілі Розвитку Тисячоліття), ухвалену Генеральною Асамблеєю ООН (2000 р.). Це є свідченням того, що Україна сприймає концепцію сталого (збалансованого) розвитку як основну парадигму розвитку людства у XXI столітті та підтверджує свою прихильність принципам сталого (збалансованого) розвитку.[4]

Але, навіть на рівні Верховної Ради, Міністерств та відповідних Департаментів та Комітетів законодавчої і виконавчої влади України немає повного і ясного усвідомлення екологічної небезпеки. Ігнорування екологічного фактора було властиво соціальному й економічному розвитку країни останніх десятиліть як у складі СРСР, так і якості незалежної суверенної держави. Пріоритетом до сьогодні вважається досягнення економічних цілей, розвиток оборонного, паливно-енергетичного, аграрного комплексів. Майже відсутнє розуміння, що досягнення економічного зростання не можливе без урахування соціальної і екологічної складових сталого розвитку, переваги надаються досягненню тимчасових, короткострокових цілей.

На жаль, період, який пройшла Україна після конференції в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), збігся з важкими роками становлення нових державних інституцій та суспільно-політичних відносин, з докорінною трансформацією економіки України й тотальною загрозою економічних та

соціальних наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції, необхідністю здійснення системних реформ [1]. На зараз, країна має ще більш небезпечні внутрішні і зовнішні виклики, що напрямую загрожують самому існуванню її як суверенного і незалежного державного утворення.

Характерною властивістю для сучасного «техногенного» мислення українських структур органів влади усіх рівнів управління є орієнтація на одержання швидких результатів. «Екологічні наслідки таких результатів звичайно виявляються в майбутньому та часто ці наслідки є негативними, і загальний еколого-економічний збиток виявляється набагато більшим від короткострокових вигод.» [1] Тобто органи державного і регіонального управління не демонструють стратегічних підходів та дій, приймаючи управлінські рішення.

Погіршення екологічної ситуації в Україні продовжується, і на цей стан впливають ряд економічних і правових факторів, що діють у різних сферах, на різних рівнях і з різним масштабом впливу:

- орієнтування макроекономічної політики на екстенсивне використання природних ресурсів;
- пріоритет інвестиційної політики, орієнтованої на розвиток енерго та ресурсоємних секторів економіки;
- неефективна галузева політика (паливно-енергетичний комплекс, аграрний сектор, житлово-комунальне та лісове господарство й ін.);
- зтягування адаптування природоохоронного законодавства до міжнародних вимог (інколи цілеспрямовано, завдяки лобіюванню інтересів певних кіл) ;
- наявність правових протиріччя щодо прав власності на природні ресурси;
- відсутність у змісті екологічної політики країни екологічно збалансованої довгострокової економічної стратегії, недооцінка та нехтування вимогами стійкого розвитку;

- відсутність на регіональному і локальному рівнях об'єктивного, достовірного та повного статистичного обліку екологічних навантажень, що дало б змогу урахування відстроченого, непрямиго ефекту від охорони природи (економічного і соціального), вигод у масштабах Європи та усієї планети;

- здекларована та реальна інфляція, відсутність поліпшення економічних показників і нестабільність економіки унеможливають прийняття та реалізацію довгострокових проектів, якими є більшість екологічних проектів;

- орієнтування експортної політики на природно-ресурсний характер, що призводить до ще більшого їх виснаження, забруднення та деградації;

- орієнтування економіки, підприємництва на можливість одержання значного і швидкого прибутку від екстенсивного господарювання та експлуатації чи продажу природних ресурсів;

- політична невизначеність правового статусу певних територій, що надають найбільш негативний внесок у погіршення екологічного стану усієї країни;

- політична та економічна нестабільність, що провокує посилення негативного антропогенного впливу на навколишнє природне середовищу та появу нових видів таких впливів.

Створення державою економічного та політичного найбільш сприятливого клімату (за допомогою ефективних непрямих і прямих економічних інструментів і регуляторів) є, наразі, найважливішим завданням влади для розвитку екологічно орієнтованого бізнесу.

Як же впливають економічні реформи в Україні, що вже прийняті та впроваджуються, на досягнення та збереження екологічного балансу між різними сферами навколишнього середовища? Відповідь на це питання дозволила б оцінити найбільш перспективні напрямки розвитку економіки, бізнесу та суспільства.

Орієнтація України на традиційні кроки та рішення, економічні показники, нехтування соціальними та екологічними, вже у найближчій перспективі може мати негативні наслідки. У світовій практиці будь які економічні показники орієнтовані, насамперед, на кінцеві довгострокові результати, а не на проміжні валові показники. Тобто, цілком можливі деякі тимчасові втрати, які у перспективі зможуть дати кінцевий позитивний ефект і наявність стратегічних вигод та переваг.

Подальший економічний розвиток в Україні «багато в чому залежить від ефективності проведених економічних реформ, їхньої адекватності цілям формування стійкого типу розвитку економіки.»[4] У цьому сенсі надзвичайно важливими становляться заходи щодо створення сприятливого клімату для розвитку усіх сфер бізнесу, орієнтованого на екологізацію економіки.

Потрібно наприклад, у галузі енергетики визначити та надати оцінку причин енергетичного дефіциту, на рівні держави підтримати розвиток енергозберігаючого бізнесу, а не боротися з наслідками застосування традиційних джерел енергії й орієнтуватися на екстенсивне зростання паливно-енергетичного комплексу.

Паритетним напрямком державної економічної політики повинне стати орієнтування інвестиційної політики на впровадження природоохоронних заходів і розвиток екологічного бізнесу. «Сучасна структура державних, приватних, іноземних інвестицій закріплює природоємний тип розвитку на перспективу, тому що значна і більш висока (у порівнянні з 80-ми роками) частина капітальних вкладень направляє в природоексплуатаційні комплекси, насамперед паливно-енергетичний і агропромисловий. Тим самим істотно гальмується ріст бізнесу, пов'язаного з екологізацією економіки.»[5]

Необхідно здійснити еколого-економічний перехід до ринкової економіки, що можливо тільки за допомогою екологічно та соціально збалансованих реформ і створення відповідного економічного середовища на макрорівні, яке б сприяло розвитку екологічно та соціально орієнтованого бізнесу. Тим більш, що нехтування українським бізнесом вимог і принципів

корпоративної соціальної відповідальності, унеможливило подальшу міжнародну співпрацю у сфері економічних взаємовідносин та просування української продукції на світові ринки.

Можна виділити два типи економічних механізмів і інструментів у залежності від ступеня галузевого застосування:

- діючі на макроекономічному рівні у рамках всієї економіки;
- специфічні механізми й інструменти, орієнтовані, насамперед, на ресурсно-експлуатуючі галузі і регулювання природоохоронної діяльності[5].

Однією із найгостріших економічних, і не тільки, проблем країни є монополізація економіки. Наявність величезних монополій влада та уряд часто-густо пояснюють природними, історичними, ментальними і т.інш., причинами, що зовсім не виправдовує негативний вплив монопольних утворень на усі сфери нашого життя. Умови за відсутності конкуренції, наявності діючих лобі, преференцій та переваг в законодавчих і виконавчих структурах влади дозволяють великим монополіям приділяти екологічним, соціальним факторам мінімальну увагу. Що, відображується у кінцевому вигляді, на економічному і соціальному розвитку країни у цілому.

Окремої уваги потребує занадто фіскальна податкова політика, що також не сприяє розвитку еколого-орієнтованого бізнесу. Завеликий податковий тягар на об'єкти господарювання (до 90 відсотків прибутку підприємств вилучається у підприємства у вигляді податків та інших відрахувань), особливо середнього та малого рівнів, що змушує підприємства орієнтуватися насамперед на короткострокові завдання виживання, а не подальшого розвитку та економічного зростання. Податковий фактор, загальна економічна депресія, деградація основних фондів та ін. призводять до завеликої кількості збиткових чи малорентабельних підприємств. Тому, в умовах переходу до ринкових відносин, підприємства вимушені мінімізувати свої витрати на природоохоронні заходи з метою простого виживання.

Така невтішна тенденція підтверджується даними Міністерства охорони навколишнього середовища і природних ресурсів. За останні два роки чотири

тисячі підприємств, які контролюються природоохоронними органами, збільшили в 1,5 рази викиди забруднюючих речовин [6]. І це, не зважаючи на загальний спад обсягів виробництва і приховування достовірних статистичних показників. У цих умовах не просто доцільно, а конче необхідно (що підтверджує світовий досвід) створення сприятливого податкового клімату для еколого-орієнтованої діяльності.

Кредитна політика та стан ціноутворення також сприяють збереженню негативних екологічних тенденцій в економіці. Неможливість довгострокового кредитування, зависокі відсоткові ставки за кредитами, що надаються, нестабільність і постійне зростання курсу валют, завелике оподаткування валютних надходжень, нестабільність усієї банківської сфери, завеликі борги за поверненням кредитів, інфляційні процеси, викликані незбалансованим та майже ручним ціноутворенням практично позбавляють державну та галузеву економіку інвестицій у перспективний розвиток, радикальну структурну ресурсозберігаючу перебудову.

Істотних змін потребує зовнішньоторговельна політика – наявна система тарифів, мита та інших торгових бар'єрів. «При нерозвиненості галузі екологічного машинобудування в країні багато екологічних програм, у тому числі і міжнародні екологічні проекти, мають потребу в імпорті природоохоронного устаткування. Тим часом, існуюча система мита на ввезене устаткування надзвичайно ускладнює реалізацію природоохоронних програм. Накладаються величезні податки на ввіз з-за кордону устаткування екологічного призначення. У тому випадку, якщо екологічний проект має потребу в імпортному устаткуванні, від чверті до третини витрат може піти на мита й інші податки. Тим самим зводиться бар'єр на шляху інвестицій в охорону навколишнього середовища.»[5]

Висновки. На рівні макроекономіки можна запропонувати наступні важливі економічні перетворення:

- еколого-орієнтована перебудова на усіх рівнях державної економіки та її структурних складових;

- орієнтування інвестиційної політики держави в напрямку екологічно збалансованих пріоритетів;
- удосконалювання механізмів приватизації з урахуванням потреб та вимог держави та суспільства, повна реформа прав власності;
- приведення стану економіки до створення рівних, конкурентних умов господарювання підприємств незалежно від форми власності та видів діяльності, повна демонополізація економіки;
- створення еколого-несуперечливої та екологічно адаптованої системи оподаткування, кредитування, субсидій, торгових тарифів і мита та ін.

У сфері державного управління можуть бути запропоновані наступні дії з боку держави та її законодавчих і виконавчих органів:

- приведення екологічного, податкового законодавства до повної відповідності вимогам екологізації економіки;
- посилення механізмів та інструментів стосовно реальної відповідальності органів влади, представників бізнесу, населення щодо дотримання природоохоронного законодавства;
- підвищити роль та значення особистої відповідальності будь якого громадянина у випадку порушення їм вимог та норм стосовно охорони НПС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гречко Т.К., Лісовський С.А., Романюк С.А., Руденко Л.Г., Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навч. посіб. / Т.К. Гречко, С.А. Лісовський, С.А. Романюк, Л.Г. Руденко. – Херсон: Грінь Д.С., 2015. – 264 с.
2. Мацієвич Т.О. Законодавчо-правовий механізм забезпечення природоохоронних заходів в Україні: [Електронний ресурс] – Режим доступу дост.:http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/Збірник_2014_1/statti/9.pdf.
3. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: навч. посіб. / Крисаченко В.С. – К.: Заповіт, 2006. – 352 с.
4. Гавриленко О.П., Екогеографія України: навч. посіб. / О.П. Гавриленко. – К.: Знання, 2008. – 646 с.

5. Васюкова Г.Т. Екологія: підруч./Г.Т.Васюкова,О.І. Ярошева - К.: Кондор, 2012. - 524 с.

6. Межі імплементації Acquis communautaire в Україні у сфері охорони довкілля: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rac.org.ua/uploads/content/231/files/limits-of-implementation-ukr.pdf>

СЕКЦІЯ 4**МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

*Павленко Олена, к. е. н., доцент,
Бажак Катерина, магістр,
Одеський державний екологічний університет*

**МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ**

Актуальність теми: необхідність в дослідженні полягає в об'єктивному вдосконаленні організаційно-економічного механізму митних операцій, для комплексної економічної оцінки їх впливу на навколишнє середовище.

Активне поширення процесів глобалізації на розвиток окремих країн, все більше уваги приділяє розвитку регіонів як об'єкта соціально-економічних досліджень.

Мета дослідження: розробка теоретичних та науково-методичних положень із формуванням організаційно-економічного механізму екологізації митних операцій.

Відповідно до поставленої мети необхідно розробити аналіз в якому започатковано розв'язання проблеми із застосуванням:

- чинників впливу митних операцій навколишнього середовища;
- теоретико - методичних принципів екологізації із застосуванням системного підходу;
- сутності і змісту поняття «організаційно-економічний механізм екологізації митних операцій»;
- аналізу взаємозв'язків між складовими організаційно-економічного механізму екологізації митних операцій;
- методичних підходів до оцінки економічного ефекту митних операцій;

- розвинутого методичного підходу до регулювання зовнішньоекономічної діяльності із впровадженням економічних інструментів митних операцій.

Результати дослідження: проведений аналіз показав, що проблеми врахування екологічних чинників у міжнародних економічних відносинах різних країн та їх економічного регулювання є найменш дослідженими.

Прояв екологічних чинників у міжнародно- економічних відносинах розглядають за основними напрямками:

- транскордонне перенесення забруднюючих речовин,
- спільне використання природних ресурсів, їх забруднення та виснаження;
- міжнародні збройні конфлікти з використанням новітніх технологій;
- експортно-імпорتنі операції (ЕІО), які є одним з основних чинників екологічної небезпеки.

При визначенні ефекту митних операцій, не враховується їх негативний вплив на навколишнє природне середовище (НПС), разом з тим, економічний ефект від митних операцій необхідно порівняти із витратами, що виникли у наслідок погіршення стану довкілля.

Особливе місце організаційно-економічного механізму екологізації експортно-імпорتنих операцій полягає в забезпеченні інтеграції інтересів охорони довкілля і економічних процесів, зв'язує в єдине ціле внутрішні ресурси країни і її зовнішнє середовище, підсилює адаптивність і конкурентоспроможність національної економіки на міжнародному рівні, що оптимізувати їх товарну структуру. З одного боку це оптимізує виробництво певних видів продукції, а з іншого – відкриває можливості оптимізації споживання природних ресурсів, включаючи ресурсозбереження та вибір їх альтернативних видів.

Вирішення вище зазначених питань впливає на ефективність митних операцій та надає можливість повністю виключити з товарної структури мита небезпечні види товарів і послуг, це зменшить у декілька разів споживання

ресурсів, дозволить перейти до використання технологій, зменшить рівень забруднення навколишнього середовища під час виробництва і споживання товарів та послуг.

Інструментом екологізації митних операцій є спеціальний митний тариф, який враховує екологічний чинник, визначає ставки спеціального екологічного митного тарифу за товарними потоками, його розглядають як чинник комплексного вирішення еколого-економічних проблем, з якими стикається країна при здійсненні митних операцій, він відповідає максимальній кількості можливих варіантів інтенсифікації експортно-імпортних операцій у майбутньому, дозволяє вчасно реагувати на різні прояви впливу митних операцій, та на стан елементів навколишнього природного середовища в умовах невизначеності.

Результати дослідження: результати аналізу співвідношення «міжнародні економічні відносини», «зовнішньоекономічна діяльність», «експортно-імпортні операції» встановлюють, що між ними існує взаємозв'язок як між цілим і частковим.

Для забезпечення екологічної безпеки країни необхідно провести екологізацію експортно-імпортних операцій, для зменшення антропогенного навантаження та підтримку екологічної рівноваги в регіоні, це надає можливість обґрунтувати необхідність формування організаційно-економічного механізму екологізації експортноімпортних операцій та проаналізувати підходи до її здійснення, це приведе комплексну оцінку економічних збитків від впливу ЕІО на довкілля та враховувати екологічний чинник при формуванні ефективного організаційно-економічного механізму регулювання експортно-імпортних операцій.

Аналіз взаємозв'язків між рівнями і складовими структури організаційно-економічного механізму екологізації митних операцій дав можливість, побудувати структуру організаційно-економічного механізму, який складається з керуючої, керованої підсистем, підсистеми регулювання ЕІО з урахуванням

вимог екологічної безпеки, прямих і зворотних зв'язків у внутрішньому й зовнішньому середовищах.

Коригування показника зовнішньоторговельного сальдо при визначенні валового регіонального продукту враховує економічну оцінку екологічної ємності експортно-імпортних операцій, які здійснюються на даній території.

Так, негативний вплив митних операцій на стан навколишнього середовища Одеській області оцінюється приблизно в 1255,59 млн. грн., частково (78,5 млн. грн.) він компенсується за рахунок екологічних платежів, пред'явлених суб'єктам господарювання за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища, штрафів, позовів про відшкодування економічного збитку, заподіяного внаслідок порушення чинного природоохоронного законодавства України.

Проте значна частина експортно-імпортних операцій, приблизно 1177,08 млн. грн, залишається некомпенсованою, номінальне зовнішньоторговельне сальдо Одеської області складає 2029,99 млн. грн, у той час як реальна його величина з урахуванням екологічного чинника дорівнює лише 852,9 млн. грн.

Висновок: з усього вище сказаного, можна підкреслити переваги проведення митних операцій: по – перше, митний тариф, він враховує екологічний чинник, використовується для розвитку митних операцій; по – друге, він використаний для розвитку загальної адаптивності стратегії регулювання обсягів митних операцій з метою попередження невизначеності їх дії на стан елементів навколишнього природного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2007 №880-р // zakon1.rada.gov.ua.

2. Бохан А.В. Міжнародна екологічна безпека: сучасні виміри та принципи реалізації // Ефективна економіка.– 2009. – №3 // www.economy.nauka.com.ua. 3. Зовнішньоекономічна діяльність: статистична

інформація // База даних Державної служби статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

4. Навколишнє середовище: статистична інформація // База даних. Державної служби статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

6. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2007 році. – К.: Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, 2008. – 548 с.

7. Огарок Л.Л. Системний підхід до управління економічною безпекою як регіональної складової державного механізму // Державне управління: теорія і практика. – 2005. – №2 // www.nbuv.gov.ua

*Дятлова В. В., д. е. н., професор
Єрохіна Д. О., асистент
Донецький державний університет управління*

МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄС

Орієнтація України на розвиток зовнішньоторговельних зносин з Європейським Союзом зумовлює необхідність активізації співпраці у сфері митної справи. Обсяги зовнішньої торгівлі між Україною і ЄС постійно зростають, і в 2018 році становили майже 50 млрд. дол. США [1]. Це потребує тісної взаємодії митних служб держав-членів ЄС та модернізації митної служби України.

Окремі аспекти митної співпраці європейських держав вивчали такі науковці, як К. Борисов, Є. Додін, О. Єршов, С. Кашкін, А. Козирін, В. Лісовський, А. Мазур, С. Перепьолкін та інші. Однак особливості аспектів сучасної співпраці та напрями модернізації митної служби потребують подальшого дослідження. Тому нагальною потребою є систематизація підходів до співпраці у сфері митної справи та перспектив розвитку міжнародного співробітництва митних органів України та держав-учасниць ЄС.

Співпраця між Україною та ЄС і його державами-членами здійснюється в рамках Угоди про асоціацію (2014 р.) [2], в тому числі Поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі (DCFTA). DCFTA між Україною та Європейським Союзом тимчасово застосовується з 01.01.2016 р.

Угода про асоціацію засновує Підкомітет з питань митного співробітництва, який буде служити платформою для активізації діалогу з питань митної справи. Цей Підкомітет відповідає за контроль наближення законодавства і процедур відповідно до зобов'язань в рамках DCFTA. Крім того, митне співробітництво з ЄС здійснюється також на основі Рамкової Стратегії митного співробітництва (2012 р.) [3].

Рамкова Стратегія передбачає три взаємопов'язані пріоритети, а саме:

безпечні та безперервні торговельні шляхи, зокрема, досягнення максимального спрощення процедур торгівлі для надійності ведення бізнесу з митницею, що діє як сполучна ланка в ланцюзі постачань;

управління ризиками та боротьба з шахрайством, зокрема, ліквідація незаконної торгівлі, розвиток надійного управління ризиками та попереднього обміну митною інформацією;

інвестування в модернізацію митної служби, зокрема, шляхом досягнення тісного наближення митного законодавства і процедур відповідно до реформ в рамках DCFTA.

У рамках Програми ЄС Митниця-2020 були створені Робочі групи з метою здійснення контролю за виконання конкретних завдань і заходів, передбачених Рамковою Стратегією. Середньострокові пріоритети в митній сфері для України включають в себе:

приєднання до Конвенції про Процедуру загального транзиту і Конвенції про Спрощення формальностей у торгівлі товарами;

запровадження системи Уповноважених економічних операторів;

започаткування автоматичного попереднього обміну митною інформацією.

Державна митна служба України щодо реалізації Рамкової Стратегії заявила про свої наміри створення багатофункціональної, конкурентоспроможної, ефективно керованої митної служби, прирівняної до найсучасніших моделей митниць світу. В основу перетворень митної справи покладено концепцію митного законодавства, гармонізованого із законодавством Європейського Співтовариства. Такий підхід забезпечить застосування в митній практиці понять і правил, прийнятих у світовому митному оточенні, і сприятиме зацікавленню Комісії Європейського Співтовариства у практичному сприянні митній службі України у її модернізації.

Досвід держав-нових членів ЄС з модернізації митної служби є показовим.

У Республіці Польща після вступу до Європейського Союзу відбулося передавання на рівень наднаціональної компетенції в справі митної політики. Відтак зник її національний характер, і було створено реформовану державну митну систему. Особливості структури сучасної митної служби Польщі пов'язані з європейським будівництвом. Йдеться насамперед про інституціональну сферу, функціонування якої входить виключно до компетенції держав-членів [4]. Протягом найближчих років напрям змін у митній політиці Польщі визначався пристосуванням до принципу вільного та необмеженого товарообміну в Євросоюзі, що є однією з підстав його існування. Основна функція митної служби Польщі – фіскальна. Загалом, митна служба Польщі здійснює регулювання у сфері:

заходів державної митної політики щодо регулювання цілей та обсягів міжнародної торгівлі (моніторинг виконання митних квот тощо);

дотримання національних і міжнародних митних правил щодо заборони обмежень у міжнародній торгівлі, підписаних Польщею двосторонніх та багатосторонніх угод з питань митної справи;

контролю за іноземною валютою.

Між Державною митною службою України та митною службою Республіки Польща вже підписано низку угод щодо обміну певною

інформацією. Та все ж, прагнучи розширити взаємодію між митними органами держав, зокрема між суміжними прикордонними митними органами, усвідомлюючи необхідність підвищення ефективності митного контролю товарів, які переміщуються через українсько-польський державний кордон, необхідно вдосконалювати законодавство. Наша країна виступає за спільний прикордонно-митний контроль на українсько-польському кордоні, аргументуючи тим, що Україна і Польща вже домовилися про відповідні дії.

Ще одним яскравим представником належного міжнародного співробітництва є Угорщина. Митні відомства України та Угорщини тісно співпрацюють у багатьох напрямках. Зокрема, підписані сьогодні документи передбачають роботу системи раннього повідомлення про виникнення надзвичайних ситуацій на українсько-угорському кордоні. Визначено алгоритм стадій інформування – від старшого зміни у пункті пропуску до керівників митних служб України та Угорщини. Також визначено оптимальну кількість транспортних засобів, яку сторони зобов'язуються приймати за певний період. Це сприятиме запобіганню виникненню черг та збільшенню товарообігу і обсягів перевезень зовнішньоекономічних вантажів через пункти пропуску на українсько-угорському кордоні. Надалі співпрацюватимуть українське та угорське митні відомства і у сфері підготовки кадрів та наукової діяльності. Важливими є напрями та можливості покращення взаємодії із суміжними митними органами Угорщини у сфері боротьби з митними правопорушеннями та визначення форматів обміну інформацією для підвищення ефективної співпраці, зокрема обміном попередньою інформацією. Україною запропоновано Угорській стороні налагодити оперативний обмін інформацією (про значні затримання наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, а також щодо підакцизних товарів, зокрема тютюнових виробів) на регіональному рівні та на рівні митних адміністрацій.

З 1 січня 2019 р. між Україною та Європейським Союзом у двосторонній торгівлі розпочато застосування положень Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження [5], що передбачає

спрощення та прискорення митних процедур, система аналізу ризиків та пост-аудит контроль, обмін інформацією, захист прав інтелектуальної власності та протидія контрабанді, приєднання до системи спільного транзиту.

На нашу думку, напрями розвитку співробітництва України та ЄС з питань митної справи та модернізації функцій митної служби повинні бути такими:

реалізація положень Угоди Світової Організації Торгівлі про спрощення процедур торгівлі в частині обміну митною інформацією;

удосконалення договірної бази із взаємної адміністративної допомоги у митній справі;

налагодження повноцінного обміну митною інформацією між митними адміністраціями;

інтеграція українських митних ІТ систем у європейську на засадах підвищення безпеки інформації;

взаємне визнання уповноважених економічних операторів;

співробітництво між прикордонними митницями і постами для попередження незаконного переміщення товарів, людей, зброї, наркотичних та інших засобів;

реалізація на практиці Угоди про оцінку відповідності та прийняття промислової продукції, до якої Україна приєдналася в 2011 році, для безперешкодного постачання вітчизняних промислових виробів до країн-членів ЄС, Європейської економічної зони, а також Середземномор'я без додаткових процедур тестування на відповідність стандартам ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Торговельно-економічне співробітництво Україна-ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/trade-and-economic/ukraine-eu-trade>.

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

3. Рамкова стратегія митного співробітництва між Україною та ЄС. URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=245350673&cat_id=248439670.

4. Регіональна конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/mitne-oformlennya/subektam-zed/vilna-torgivlya/regionalna-konventsiya-pro-pan-evro-se>.

5. Gerard Mosiej. Polityka Celna Polski w okresie transformacji systemowej. Torun: Wydawnictwo Adam Marszalek, 2004. 344 s.

*Погребняк Л. О., к. т. н., доцент
Могилевич Оксана, магістр
Донецький державний університет управління*

ВИКОРИСТАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ У МИТНІЙ СЛУЖБІ

Законодавство України з питань державної митної справи складається з Конституції України, цього Кодексу, інших законів України, що регулюють питання, зазначені у статті 7 цього Кодексу, з міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також з нормативно-правових актів, виданих на основі та на виконання цього Кодексу та інших законодавчих актів.

Головними завданнями відділу екологічного та радіологічного контролю на митній території є забезпечення контролю:

- за додержанням норм і вимог чинного природоохоронного законодавства під час переміщення через митний кордон України транспортних засобів та вантажів;

- попередження незаконного ввезення, вивезення або транзиту територією України вантажів, що містять промислову сировину, відходи виробництва, хімічні сполуки, токсичні, хімічні, радіоактивні та інші небезпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я людей речовин, пестицидів і агрохімікатів, мінеральних добрив, токсичних речовин і відходів;

- за виконаннями міжнародних зобов'язань України щодо торгівлі тими видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення (CITES), у пунктах пропуску через державний кордон України та в зоні діяльності митниць призначення та відправлення;

- за перевезенням джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних і ядерних матеріалів;

- експортних та імпортних партій вантажів та оформлення відповідних документів, які регламентуються чинним законодавством у зоні діяльності митниць призначення та відправлення;

- за дотриманням вимог чинного законодавства і правил ввезення та вивезення з України рослинних ресурсів та тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій та мисливських трофеїв;

- за додержанням вимог екологічних норм і правил транспортними засобами, що перетинають митний кордон України;

- експортних та імпортних партій брухту чорних і кольорових металів на предмет відсутності хімічного чи радіоактивного забруднення та оформлення сертифікатів екологічного контролю (при експорті);

- вантажів і транспортних засобів, що надійшли до митниці призначення без відмітки в товаротransпортних документах про здійснення екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон або з відміткою у товаросупровідних документах «Підлягає екологічному контролю за місцем надходження»;

- експортних, імпортних та транзитних вантажів, перевезення яких через державний кордон України потребує спеціального дозволу Міністерства екології та природних ресурсів України.

У разі виявлення порушень природоохоронного законодавства України, відсутності дозвільних документів або коли зовнішній огляд вказує на очевидну невідповідність вигляду і властивостей вантажу змістові супровідних документів, держекоінспектор:

- припиняє подальший його рух;
- складає в присутності експедитора, вантажоперевізника або представника транспортного вузла (станції, порту) та старшого зміни митної служби акт у довільній формі про виявлене порушення;
- у товаротранспортній накладній проставляє штамп "ввіз/вивіз заборонено";
- при неможливості усунення виявлених порушень - повертає вантаж вантажовідправнику.

У 2015–2017 роках відбулося значне скорочення результативності проведених територіальними органами Держекоінспекції перевірок в частині дотримання норм водоохоронного законодавства, що поряд із аналогічним скороченням у сфері охорони атмосферного повітря свідчить про погіршення за період аудиту стану виконання Держекоінспекцією повноважень в частині контрольної-перевірочної роботи з питань охорони атмосферного повітря та використання води.

Так, якщо у 2015 році однією плановою перевіркою в частині дотримання норм водоохоронного законодавства було пред'явлено до сплати 718,3 тис. грн розрахованих збитків, то у 2016 році – 372,1 тис. грн. і у 2017 році – лише 43,7 тис. грн (порівняно з 2015 роком зменшилося в 16 разів).

Загальна сума розрахованих збитків за перевірками у сфері охорони атмосферного повітря становить 146,9 млн гривень. Пред'явлено претензій та позовів за шкоду, заподіяну атмосферному повітрю внаслідок порушення вимог законодавства, на суму 139,4 млн грн, з них стягнуто 94,8 млн грн, або 68 відс. суми пред'явлених.

Отже, для підвищення екологічної безпеки можна запропонувати такі заходи:

- розробити та вжити заходів щодо усунення недоліків і порушень, встановлених під час аудиту;
- належну координацію дій територіальних органів ДФС із здійсненням дієвих заходів щодо встановлення фактичної кількості платників екологічного

податку, повноти нарахування та своєчасності його сплати, погашення податкового боргу;

– забезпечити підвищення якості та ефективності державного нагляду (контролю) у сфері охорони атмосферного повітря, охорони і раціонального використання води, відтворення і охорони водних ресурсів та надання органам ДФС фактів порушень законодавства за його результатами.

– проведення моніторингу поданої податкової звітності з екологічного податку і здійснення контролю за територіальними органами щодо опрацювання ними переліків суб'єктів господарювання, якими отримано дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та спеціальне водокористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Законодавство України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0787-99>
2. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://pidruchniki.com/1044042238674/rps/podatкова_ekologichna_politika_ekologichni_instrumenti_mitnoyi_politiki_derzhavi
3. Митний кодекс України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T124495?an=1>

Наукове видання

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ»**

**Матеріали міжнародної науково-практичної
конференції науковців і студентів**

м. Маріуполь

15-16 квітня 2019 р.

Матеріали, які публікуються, відбивають точку зору авторів, що може не збігатися з думкою членів редколегії збірника. Посилання на збірник при цитуванні або частковому використанні тексту публікації обов'язково.

Відповідальний за випуск:

Погребняк Л. О.

Комп'ютерна верстка:

Тулаїнова Я. П.

Донецький державний університет управління
87513, м. Маріуполь, вул. Карпинського, 58